

MIHAI MÎRZA*

**ÎNCĂLCĂRI ALE DREPTULUI DE CTITORIE:
PROCESELE DEZÎNCHINĂRII MĂNĂSTIRII PRECISTA MARE
DIN ROMAN (SECOLELE XVIII–XIX)****

Argument

1. Formă importantă de manifestare a pietății, puterii și prestigiului social, actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țările Române suscită un interes aparte. Contribuțiile de până acum, aparent destul de numeroase, nu epuizează nicidecum subiectul, care se dovedește complex și adesea controversat. Până acum, aceste cercetări s-au fundamentat pe sursele editate în colecțiile de documente cunoscute sau aiurea, în diverse alte lucrări sau reviste¹. Unele abordări și-au propus inclusiv cercetarea practicilor ctitoricești din a doua jumătate a secolului XVIII, dar au renunțat la acest obiectiv îndrăzneț, pe motiv că materialul documentar aferent acestei perioade, deși destul de consistent, zace în mare

* Arhivist la Arhivele Naționale Iași.

** This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-1665.

¹ Voi menționa aici studiile reprezentative din bibliografia, totuși, vastă a problemei. Pentru o perspectivă istorică, vezi Nico Cotlariuc, *Stifterrecht und Kirchenpatronat im Fürstentum Moldau und Bukowina: eine historisch-dogmatische Studie zum morgenländische Kircherrecht*, Stuttgart, 1907; Vasile V. Muntean, *Bizanțul și români. Cercetare comparată privind organizarea mănăstirilor*, Iași, Editura Trinitas, 2005, p. 71–100; Maria Crăciun, *Semnificațiile ctitoririi în Moldova medievală. O istorie socială a religiei*, în Paul Cernovodeanu, Ovidiu Cristea, Gheorghe Lazăr et al. (coord.), *Național și universal în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Șerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 137–174; Voica Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Vremea, 2001; Daniel Barbu, *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească*, București, Editura Nemira, 2001, p. 190–230. Specialiștii în istoria dreptului au abordat subiectul din punctul de vedere al istoriei juridice, căutând să identifice împrumuturile bizantine și modalitatea de adaptare a acestora la specificul locului: Gh. Cronț, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în *SMIM*, IV, 1966, p. 77–116; Valentin Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, 1980, p. 154–180. Problematika dreptului de ctitorie i-a pasionat și pe sociologi. Pentru perspectiva acestora, vezi Henri H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, București, Editura Științifică, 1972, p. 162–189. Dintre numeroasele studii de caz existente, ne limităm numai la câteva: T. G. Bulat, *Dreptul de patronat în Biserica Ortodoxă Română*, în extras din *AB*, nr. 1–4, 1937, Chișinău, Tipografia „Tiparul Moldovenesc”, 1938, 24 p.; Tit Simedrea, *Mănăstiri vândute și dăruite în secolul al XV-lea în Moldova*, în *BOR*, LXVII, 1949, 1–2, p. 65–83; Maria-Magdalena Székely, *Femei-ctitor în Moldova medievală*, în *AIIX*, XXXII, 1995, p. 441–457. De asemenea, recomandăm și studiul extrem de interesant publicat recent de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Ovidiu Olar, *Reforma monastică a domnului Matei Basarab*, în *SMIM*, XXX, 2012, p. 9–54.

parte în arhive nesistematizat și nepublicat². Valorificarea superficială a surselor din secolul XVIII, mult mai numeroase și mai bogate în informații decât cele din secolele anterioare, constituie o carență semnificativă a bibliografiei problemei. O excepție poate fi considerată sinteza lui Nico Cotlarciuc, unică în materie, ale cărei concluzii rămân în bună măsură valabile, chiar dacă autorul și-a limitat cercetarea la Bucovina în perioada stăpânirii habsburgice, când peste normele specifice dreptului de ctitorire de esență bizantină s-au altoit elemente caracteristice dreptului de patronat a Bisericii Catolice. Având în vedere aceste neîmpliniri, considerăm că reabordarea teoretică a subiectului nu este posibilă decât după publicarea unei părți importante a surselor din secolul XVIII și primele trei sau patru decenii ale secolului următor și pe baza a cât mai multe studii de caz, dedicate ctitorilor și ctitoriilor, normelor, practicilor și comportamentelor specifice actului de ctitorire din Țările Române, începând de la primele atestări documentare ale fenomenului până în modernitate. Apoi, considerăm că o reevaluare a problemei nu poate fi făcută decât pornind de la practici spre norme și nu invers.

2. Pornind de la aceste considerații, aducem în atenția publicului cercetător un caz interesant de încălcare a dreptului de ctitorie, mai exact închinarea mănăstirii Precista Mare din Roman la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, prin hrisovul lui Ștefan Racoviță, domnul Țării Românești, din 7 septembrie 1764³. Punctul de plecare al cercetării noastre îl constituie un pachet de documente inedite din Colecția de Documente Spiridonie, păstrată la Arhivele Naționale din Iași, care formează în fapt dosarul acestei închinări controversate. Pornind de la informațiile oferite de aceste surse, pe care le punem în relație cu alte documente editate sau inedite, analizăm pas cu pas urmările pe care le-a avut închinarea menționată, mai exact reacțiile de opoziție ale ctitorilor, care au luat fie forma unor proteste vehemente și de durată, fie au dus la procese cu Epitropia spitalului mănăstirii Sf. Spiridon, beneficiara închinării.

Întreaga istorie a mănăstirii Precista Mare, dar mai cu seamă primele cinci-șase decenii din existența acesteia, prezintă unele particularități în comparație cu tipologia cunoscută a actului de ctitorie din Țările Române. Particularitățile acestui caz sunt date de disputele dintre ctitori sau moștenitorii ctitorilor, pe de o parte, și mănăstirea Sf. Spiridon, de cealaltă parte, pentru a-și adjudeca „protecția” asupra Precistei Mari. Surprinzător, disputele pentru tutelarea mănăstirii Precista Mare din Roman, cu largi implicații asupra modalității de interpretare a istoriei dreptului de ctitorie în Țările Române, nu a atras până acum atenția istoricilor, deși unele indicii existau și erau publicate chiar într-una dintre cele mai frecventate colecții de documente⁴. Nimeni nu a avut curiozitatea să verifice și să dezvolte informațiile pe care le conțin monografiile superficiale,

² Voica Pușcașu, *op. cit.*, p. 181–182.

³ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VI, *Acte interne (1756–1770)*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 2004, p. 526–527, p. 604 (vezi aici și celelalte ediții).

⁴ Este vorba despre disertația lui T. C. Victor, șef la compartimentul contabilitate al Epitropiei, privitoare la statutul mănăstirii Precista Mare și metocurilor acesteia, în cadrul Epitropiei Casei Spitalelor Sf. Spiridon (*Actele relative la biserica Precista-Mare din Roman, biserica de piatră de la Bodești, biserica de la Români și biserica profetului Samuil din Focșani cu spitalurile din Roman și Focșani, metoace ale Casei St. Spiridon din Iassy*, Iassy, 1870, p. 15–23 (în continuare, *Actele relative la biserica Precista-Mare din Roman*). Disertația face pe scurt referire la obiecțiile pe care le-au avut episcopul Ioanichie față de închinarea mănăstirii Precista Mare și procesul intentat de Racovițeștii constantinopolitani pentru revocarea actului de închinare. Un fragment amplu din această disertație, păstrată și în manuscris (ANI, Manuscrise, nr. 68), este publicat de Th. Codrescu (*Uricariul*, vol. XII, Iași, 1889, p. 346–374). Acesta a tipărit, tot în *Uricariul* (vol. I, ed. a II-a, Iași, 1871, p. 117–122), *ecdosis*-ul patriarhal din 1785, prin care patriarhul Procopie al Constantinopolului, la solicitarea lui Alexandru I. Mavrocordat Firaris, lega cu blestem orice tentativă de scoatere a mănăstirii Precista Mare și metocurilor sale de sub oblăduirea Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon.

scrise de pe poziții instituțional-angajate de Epifanie Cozărescu⁵ și Gh. Băileanu⁶. Amândoi, deopotrivă, au omis cu bună știință evenimentele pe care le-au considerat delicate și care puteau să maculeze fie cât de puțin venerabila istorie a Epitropiei Spitalelor Sf. Spiridon din Iași. Ba chiar, Gh. Băileanu s-a străduit să demonstreze, de pe pozițiile materialismului dialectic, că mănăstirile Sf. Spiridon din Iași și Precista Mare din Roman s-au unit pentru a forma o instituție superioară, ambele depersonalizându-se în favoarea unei instituții nou create, Epitropia spitalului mănăstirii Sf. Spiridon, căreia i s-a acordat „deplinătatea personalității juridice”⁷. De parcă această unire se realizase de bună voie, în mod natural, fără nici un fel de asperități. Sedițiunile episcopului Ioanichie și spătarului Ioniță Racoviță, care îi erau cunoscute lui Gh. Băileanu, sunt fie complet trecute cu vederea, fie abia menționate, ca evenimente neimportante din istoria multiseculară a Epitropiei. Ceva mai multe detalii găsim la Paul Pruteanu, autorul unei lucrări despre istoria spitalelor din Moldova, care amintește, în lucrarea sa monografică dedicată istoriei spitalelor din Moldova, că închinarea Precistei a trezit reacții de opoziție din partea ctitorilor⁸. Nici autorii celei mai recente monografii a orașului Roman, care au acordat atenția cuvenită mănăstirii Precista, ca unul dintre monumentele importante ale orașului, nu s-au oprit asupra închinării acesteia și disputelor pe care le-a cauzat aceasta⁹. Recent, problema complicațiilor juridice pe care le-a iscat închinarea mănăstirii Precista Mare a fost abordată pe scurt de Marius Chelcu într-un studiu privitor la inventarele de avere ale acestei mănăstiri, păstrate printre documentele fostei mănăstiri Sf. Spiridon din Iași (Colecția Documente Spiridonie de la Arhivele din Iași)¹⁰.

3. Până să trecem efectiv la subiect, considerăm că sunt necesare unele precizări cu privire la sursele care stau la fundația acestui studiu, dintre care cele mai reprezentative se regăsesc editate în cele opt anexe de la final. Documentele care privesc închinarea mănăstirii Precista, cu excepția hrisovului de închinare dat de Ștefan vodă Racoviță, au fost constituite de dirigitorii Epitropiei într-un singur pachet; astăzi, pachetul LXXVIII al Colecției Documente Spiridonie, păstrat la Arhivele Naționale din Iași. Câtă vreme a existat și a funcționat, Epitropia a permis istoricilor cercetarea documentelor vechi din arhiva sa cu unele restricții. Astfel, nu se permitea accesul la

⁵ Epifanie Cozărescu, *Istoricul bisericii Precista Mare din orașul Roman*, I-II, în *MMS*, XL, nr. 11-12, 1964, p. 610-617; III, în *MMS*, XLI, nr. 11-12, 1965, p. 636-654; IV, în *MMS*, XLV, nr. 3-4, 1969, p. 224-231; V, în *MMS*, XLVIII, nr. 1-2, 1972, p. 78-83; idem, *Istoricul spitalului municipal „Precista Mare” din Roman până la bicentenar (1998); parțial și al vieții medico-farmaceutice romășcane*, Roman, Editura Științifică și Tehnică, 2001.

⁶ Cercetările lui Gh. Băileanu asupra istoriei Epitropiei s-au prelungit pe parcursul câtorva decenii, rezultând mai multe lucrări, dintre care cele mai importante sunt: *Fondarea Epitropiei Sf. Spiridon și crearea persoanelor juridice în vechiul drept privat* (I), extras din *CI*, V, 1, 1929, p. 27 și *Evoluția juridică a epitropiei Sf. Spiridon de la 1757-1800* (II-III), Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1929. Cea mai cunoscută contribuție a lui Gh. Băileanu rămâne monografia apărută în 1956 și semnată împreună cu V. Râșcanu, Gh. Gh. Năstase și St. Bârsan, *Istoricul spitalului orășenesc clinic de adulți din Iași în cadrul evolutiv al fostelor așezăminte Sf. Spiridon*, București, Editura Medicală, 1956 (în continuare, Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc...*).

⁷ Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc...*, p. 28-29.

⁸ Cartea scrisă de Paul Pruteanu a apărut la un an după tipărirea monografiei colective a Epitropiei Spitalelor Sf. Spiridon amintită mai sus (Paul Pruteanu, *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*, București, Editura Medicală, 1957). Vezi și *supra* notele 4 și 6.

⁹ Gheorghe David, Constantin Botez, Vasile Ursachi et alii, *Istoria orașului Roman (1392-1992)*, Roman, Societatea Culturală „Roman - 600”, 1992, p. 111-119 (deși figurează printre autorii monografiei, capitolul dedicat mănăstirii Precista nu a fost scris de Epifanie Cozărescu).

¹⁰ Marius Chelcu, *Mănăstirile Precista din Roman și Prorocul Samoil din Focșani și un catastif de avere din anul 1830*, în Dan Dumitru Iacob (ed.), *Avere, prestigiu și cultură materială în surse patrimoniale. Inventare de averi din secolele XVI-XIX*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 635-647 (în continuare, Marius Chelcu, *Mănăstirile Precista din Roman și Prorocul Samoil din Focșani*).

acele documente care puteau „zătici” interesele legitime ale Epitropiei sau, mai exact, potrivit expresiei lui Gh. Băileanu, „ca să nu se stârneasă anularea vreunei donații sau vreo acțiune de revendicare”¹¹. Rând pe rând, T. Codrescu¹², I. Tanoviceanu¹³, N. Iorga¹⁴, Gh. Ghibănescu¹⁵ și alții au studiat și publicat documente din arhiva Epitropiei ieșene. Singur, Gh. Băileanu, în calitatea sa de arhivar și apoi epitrop, a avut acces la întreaga arhivă, inclusiv la documentele sensibile, pe care le-a ținut departe de ochii publicului, chiar și atunci când ele nu mai puteau „zătici” interesele fostei Epitropii¹⁶. În deceniile șapte–opt ale secolului trecut, părintele Epifanie Cozărescu a cercetat la rândul său documentele privitoare la procesele închinării mănăstirii Precista, care atunci se găseau la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, dar a preferat să nu le amintească în studiile sale monografice dedicate acestei mănăstiri și spitalului din Roman. După desființarea Epitropiei, în 1948, documentele acesteia au devenit accesibile cercetătorilor, fără nici un fel de restricții. Interesul scăzut pentru studierea secolului XVIII, veac al fanariotismului decendent, a amânat punerea în circulație științifică a comorilor arhivistice din Colecția Documente Spiridonie, care între timp, ca urmare a punerii în aplicare a decretului 472 din 1971 privind fondul arhivistic național, au ajuns în depozitele Arhivelor Naționale din Iași. La începutul anilor 2000, profesorul I. Caproșu a publicat câteva sute de documente inedite din această colecție, în cele zece volume de *Documente privitoare la istoria orașului Iași*¹⁷. Printre acestea nu se regăsesc actele privitoare la implicațiile închinării mănăstirii Precista, pe care, probabil, editorul le-a considerat surse istorice referitoare mai degrabă la istoria orașului Roman.

Unele documente, mai puține ce-i drept, se găsesc risipite prin alte colecții, fie la Arhivele din Iași, fie la Academia Română. Sunt documentele care au aparținut episcopului Ioanichie al Romanului, care după decesul acestuia au rămas în mâinile egumenilor mănăstirii Precista, până la începutul secolului XIX, când pe căi parțial cunoscute au ajuns în colecțiile instituțiilor menționate.

Închinarea și odiseea confirmării acesteia

1. În toamna anului 1764, la Curtea Domnească din Iași era adus de la București un document care avea să tulbure bătrânețile episcopului Ioanichie al Romanului și,

¹¹ Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orașenesc...*, p. 370.

¹² Multe dintre documentele publicate de Th. Codrescu în cele 23 de volume realizate de el din *Uricariul* erau culese din arhiva Epitropiei, la care avea acces grație legăturilor personale pe care le avea cu epitropii.

¹³ Vezi mărturia lui Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, Iași, vol. I, partea I, p. II.

¹⁴ N. Iorga a publicat rezumatele a 296 hrisoave, zapise și alte documente din perioada 1427–1803, în *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, V/1, București, 1903, p. V, 2–65.

¹⁵ În prefața primului volum al *Ispisoacelor și zapiselor* (p. II), Gh. Ghibănescu scrie că a primit de la Epitropie permisiunea de a publica numai documentele mai vechi de anul 1700, „pentru a nu se zătici vreun interes specific casei și a se satisface în cel mai înalt grad interesul istoric”. Între 1906 și 1915, Gh. Ghibănescu a publicat sub auspiciile Epitropiei patru volume, fiecare format din câte două părți, de documente medievale din arhiva acestei instituții, adică în total opt tomuri. Este vorba despre cunoscuta colecție *Ispisoace și zapise*, vol. I–IV, 1906–1915. Ulterior, la începutul deceniului al treilea al secolului trecut, Gh. Ghibănescu publică peste 170 de documente, printre care 11 așezăminte și privilegii domnești, precum și hrisoavele privitoare la aducțiunea apelor prin olane la cișmelele de la turnul porții mănăstirii Sf. Spiridon (Gh. Ghibănescu, *Primele 11 hrisoave de mile ale mănăstirii și spitalului Sf. Spiridon*, în *IN*, IX, 1, 1931, p. 156–190, mai ales nota de la p. 190).

¹⁶ Detalii despre personalitatea lui Gh. Băileanu, vezi la Carmen Voroneanu, *Fondul personal „Gh. Băileanu”*, în „Arhivele Moldovei”, III–IV, 1996–1997, p. 182–185.

¹⁷ Amintesc aici numai volumele care conțin documente din acest secol: *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, *Acte interne (1691–1725)*, vol. IV, *1726–1740*, vol. V, *1741–1755*, vol. VI, *1756–1770*, vol. VII, *1771–1780*, vol. VIII, *1781–1790*, vol. IX, *1791–1795*, vol. X, *1796–1800*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 2000, 2001, 2004–2007 (în continuare, I. Caproșu, *Documente Iași*).

pentru câteva luni, liniștea de la Curtea Domnească. Era hrisovul prin care Ștefan vodă Racoviță, domnul Țării Românești, hotăra, la 7 septembrie 1764, fără a se consulta cu ctitorii, închinarea mănăstirii Precista din Roman și a metocurilor acesteia, mănăstirea Sf. Proroc Samuil din Focșani și biserica de piatră de la Bodești, la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, pentru folosul spitalului construit în acei ani în curtea acesteia din urmă¹⁸. De ce se temuse, în final, episcopul Ioanichie nu a avut șansa să scape! Considerându-se ctitor cu drepturi depline, ca moștenitor al lui Constantin Racoviță, decedat cu câteva luni mai devreme, domnul muntean a închinat așezământul monastic romașcan cu toate metocurile și moșiile pe care le avea, fără să ceară acordul celuilalt ctitor, episcopul Ioanichie, și fără să respecte așezămintele ctitoricești prin care răposatul său frate interzicea, cu grea legătură de blestem, ca aceste lăcașuri de rugăciune „nicăiuri niciodată închinare să nu fie, fără decât mănăstire de țară să să numască și slobode să petreacă întru așezământul lor”¹⁹. Nemulțumit de decizia unilaterală a lui Ștefan vodă Racoviță, episcopul Ioanichie a protestat energic și a cerut insistent lui Grigore Ghica (III), domnul de atunci al Moldovei, să refuze confirmarea și implicit punerea în aplicare a actului de afierosire. Domnul moldovean, în schimb, nu a luat în calcul această cale de rezolvare a litigiului, dimpotrivă, a căutat argumente în favoarea confirmării închinării și s-a căznit să-l convingă pe înaltul prelat să o accepte, oferindu-i în schimb unele privilegii reparatorii.

După tipicul actelor domnești solemne din a doua jumătate a secolului XVIII, cele trei hrisoave, prin care Grigore Ghica (III) confirmă închinarea făcută de Ștefan Racoviță și stabilește modalitatea practică de punere în aplicare a acesteia, conțin detalii importante, dar parcă nu suficiente, cu privire la negocierile purtate între domn și episcop. Pentru început, pare clar că aceștia doi nu s-au înțeles. Episcopul nu concepea să-și vadă ctitoriile închinare, ceea ce l-a determinat pe domn să caute o cale de a-l forța să accepte închinarea. Având în vedere că era vorba de o chestiune bisericească sensibilă, domnul a apelat la Divan. Astfel, în fața Divanului și în prezența domnului, episcopul va fi solicitat, cu aceeași insistență, ca hrisovul de închinare să-i fie returnat emitentului cu precizarea că nu avea calitatea să închine lăcașuri de rugăciune din Moldova. În sprijinul pretențiilor sale, înaltul prelat a prezentat cele două așezăminte date pentru Precista de Constantin vodă Racoviță, la 20 și 30 ianuarie 1757, redactate după modelul tipicelor ctitoricești bizantine (τυπικά κτητορικά) și prin care acesta interzicea închinarea mănăstirii și metocurilor acesteia, ctitoriile sale²⁰.

2. Contrar voinței episcopului, închinarea hotărâtă de Ștefan Racoviță a fost confirmată de Grigore Ghica (III), pentru început la 20 noiembrie 1764, fără însă ca dispozițiile din hrisovul domnului muntean să fie reluate în totalitate. Realitățile locale l-au obligat pe Grigore Ghica (III) să negocieze alte condiții de punere în aplicare a afierosirii. Hrisovul de confirmare merită examinat mai cu atenție, întrucât stă la baza celorlalte trei²¹. Fragmentul care formează contextul documentului (*expositio*) este un elogiu adus milosteniei și binefacerilor față de străini, săraci și bolnavi, justificându-se

¹⁸ Spre deosebire de celelalte documente privitoare la închinare, hrisovul acesta a fost de mai multe ori publicat fragmentar sau *in extenso*. Gh. Băileanu l-a publicat în ambele lucrări monografice dedicate Epitropiei (*Evoluția juridică*, II-III, p. 20-22; Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc...*, p. 50). Pentru ediția Ioan Caproșu la care vom face trimitere în acest studiu, vezi *supra* nota 3.

¹⁹ Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori din secolul XVIII. Dosarul zidirii, înființării și înzestrării mănăstirii Precista Mare din Roman*, în *AIIX*, LI, 2014, p. 93-128 (în continuare, Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori*).

²⁰ Detalii despre acest gen de documente și replicile lor românești vezi la Vasile V. Muntean, *op. cit.*, p. 84-87.

²¹ Vezi anexele 1-4.

astfel cu argumente biblice²² actul închinării, de pe urma căruia beneficia, de fapt, spitalul și nu mănăstirea în curtea căreia se găsea acesta. După aceea, sunt prezentate dispozițiile actului de închinare și reacția de contestare a episcopului, exprimată astfel: „Care afierosire și lucru plăcut lui D(u)mnezeu [...] îndată au născut la mijlocu pricină de cătră sfinție sa chir Ioanichie episcopul de Roman”²³. Pentru a-și susține cauza, arhiepiscopul pretinde „că domnia sa Costandin vodă Racoviță n-ar fi având treabă cu mănăstirea Précista, fiind făcută și zidită cu a sa osteneală și dintru a sa agonisită”, dar recunoștea, totuși, că acesta contribuise la construirea bisericii mănăstirii cu suma de 1.250 lei. De asemenea, recunoștea că, într-adevăr, mănăstirea Sf. Proroc Samuil din Focșani și biserica de la Bodești erau ctitorii exclusiv domnești, cu mențiunea că la construirea celei dintâi participase și el. Păstrând circumspecția și echidistanța necesară judecătorului, domnul solicită episcopului dovezi, iar acesta îi prezintă așezămintele ctitoricești date de Constantin Racoviță. Acestea sunt analizate cu scrupulozitate („Je-am citit domnia mea și le-am cercetat foarte cu amăruntul”), tocmai pentru a nu se lua o decizie în pripă, care să statueze vreo nedorită nedreptate. După momentul de judecată, se ajunge la concluzia că aceste două documente erau radical diferite unul de celălalt și că prin conținuturile lor contradictorii „unul pe altul strică”, dar – spune domnul – „cu toate acestea domnia mea am socotit a da cea mai bună și adevărată credință hrisovului celui dintâiu ce iaste întărit cu blăstămul a patru arhierii, dintru carii unul iaste și sfinția sa episcopul de Roman”²⁴. Preferința pentru cel dintâi hrisov, după cum vom vedea, nu era întâmplătoare!

Pare evident că Grigore Ghica (III) nu a luat în calcul nici un moment anularea actului de închinare. Dimpotrivă, a căutat mai degrabă o breșă în înscrisurile prezentate de episcop, prin care să-și legitimeze decizia de validare a acestuia. Nu era însă simplu! Ambele așezămintele erau foarte clare în a interzice cu desăvârșire orice formă de închinare sau subordonare a mănăstirii Précista și metocurilor acesteia. Mai mult, așezământul din 30 ianuarie interzicea inclusiv numirea în fruntea mănăstirilor Précista și Sf. Proroc Samuil a unor egumeni străini, indiferent dacă erau greci sau călugări moldoveni care proveneau din obștile altor mănăstiri. Apoi, Grigore Ghica (III) avea de înfruntat opoziția fermă a bătrânului episcop de Roman, care, probabil, avea destui susținători în rândul localnicilor, boieri și clerici deopotrivă. Negocierile și dezbaterile pe marginea acestei închinări au durat destul de mult, dovadă că actul de întărire s-a dat abia după trei luni și 13 zile de la emiterea hrisovului de închinare (adică la 20 noiembrie 1764)²⁵.

Neîndoielnic, Grigore Ghica (III) și-a dat seama că, fără încălcarea așezămintelor lui Constantin Racoviță, închinarea nu era posibilă. Pentru a ajunge la decizia dorită, a procedat la o interpretare mistificatoare a acestora. Astfel, hrisovul din 30 ianuarie 1757, mai important pentru cauza episcopului întrucât recunoștea acestuia statutul de ctitor de drept și lui Constantin Racoviță doar pe acela de ctitor asociat, a fost declarat nul de drept, pe motiv că fusese făcut cu „iconomie”, mai exact în scopul satisfacerii orgoliilor ctitoricești ale episcopului. Era luat în calcul numai cel din 20 ianuarie 1757, care atesta statutul de ctitorie exclusiv domnească și „slobodă” a Precistei Mari. Potrivit grilei de interpretare a domnului, hrisovul din 20 ianuarie 1757 avea întâietate, întrucât, spre deosebire de celălalt, conținea blestemul celor patru arhierii ai țării, printre care se

²² Este redat versetul 34, cap. 25 din Evanghelia după Matei.

²³ Vezi anexa 1.

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

afla și episcopul Ioanichie. Aceasta era o dovadă că episcopul recunoscuse în primă instanță că mănăstirea Precista era ctitorie domnească, după care s-a răzgândit și i-a cerut lui vodă schimbarea lui, pe motiv că mănăstirea fusese construită de el. Pus în fața unei interpretări atât de restrictive și văzând că nu are sorți de izbândă, episcopul a cedat pentru moment, deși era evident că atitudinea sa era una de temporizare și că, de fapt, nu va accepta soluția propusă, ca pe o hotărâre dreaptă și definitivă. Pentru a-și atinge țelul, Grigore Ghica (III) a recurs cu bună știință la o mistificare. Blestemul arhieresc invocat ca argument ultim și de rezistentă în sprijinul validității așezământului, din 20 ianuarie 1757, nu fusese dat, cum lasă să se înțeleagă în hrisovul de confirmare a închinării, pentru a se recunoaște Precistei statutul de ctitorie domnească, ci pentru cu totul altceva – pentru ca mănăstirea aceasta și metocurile ei să nu fie închinete niciodată, nicăieri și de nimeni, iar în fruntea lor niciodată să nu fie puși ca egumeni călugări străini, ci numai monahi aleși de obștea mănăstirii. Se dăduse astfel Precistei și Prorocului Samoil dreptul la un fel de *autodespoție*. Or, episcopul tocmai aceasta cerea, respectarea dispozițiilor domnului, asociatul său la ctitoria acestor mănăstiri, Constantin Racoviță, adică declararea acestora ca mănăstiri slobode de țară și evitarea închinării. În definitiv, ambele așezăminte, atât cel din 20 ianuarie cât și cel din 30 ianuarie, interziceau același lucru: închinarea celor două mănăstiri și numirea de egumeni străini în fruntea lor. Singurul lucru care le diferenția era într-adevăr ctitorul, în primul – domnul se declara ctitor unic, în cel de-al doilea – recunoscând că a făcut o greșală, dar în interesul mănăstirilor, acesta afirmă că episcopul era principalul ctitor al Precistei, dar că, la solicitarea acestuia, a contribuit și el la ridicarea bisericii și a înzestrat mănăstirea cu ce a crezut de cuviință²⁶.

Odată declarate ctitorii domnești, pentru cele două mănăstiri se deschidea calea pentru închinare sau pentru schimbarea statutului juridic, printr-un act de voință domnească. Teoretic, închinarea nu ar fi fost posibilă în cazul în care domnul i-ar fi recunoscut lui Ioanichie statutul de ctitor așa cum era el formulat în cuprinsul așezământului din 30 ianuarie 1757. Acceptarea validității acestui document ar fi complicat mult lucrurile. Astfel, potrivit acestui document, în situația în care mănăstirea Precista ar fi fost închinată fără acordul episcopului, „atunci volnicu să fie svinția sa părintele episcopul de Roman ca să-ș(i) ia m(ă)n(ă)stire [...], fiind dreaptă m(ă)n(ă)stire svinții sale, zidită cu cheltuiala și osteneala sa, luând împreună și cele ce-am dat și am afierosit noi la această mănăstire den venituri domnești și odăjdiile ce-am dat pentru pomenire(a) noastră. Iară m(ă)n(ă)stire Sveti Samuil și cu besérica de la Bodești, fiind drepte ctitoricești a domnii mele, macar că le așăzasăm domnie me pre aceste doai dumnezeiești lăcașuri ca să fie suptu ascultare m(ă)n(ă)stirei Precisti. Dară cum arătăm mai sus de va vede svinție sa părintele episcopul de Roman că să atinge cineva a strica așăzare și hotărârea noastră, vrând să le închine cineva s-au să pu(i)e igumen strein, pe aceste doai, adecă pe Sveti Samuil și pe besérica den Budești, împreună și cu moșiile părințăști și cu altele ce-am mai afierosit domnie me la sveti Samuil: moșii și țigani, odăjdii cum arată hrisoavele și condica domnii mele, fiind drepte ctitoricești a domnii mele, să le de svinția sa să facă oricine ce va vre cu dânsele. Iară mănăstire Precista cum arătăm mai susu nicidecum să nu o de svinție sa, fiind dreaptă m(ă)n(ă)stire svinții sale”²⁷. În conformitate cu aceste dispoziții testamentare, episcopul ar fi avut dreptul, în calitatea sa de ctitor, să păstreze mănăstirea neînchinată împreună cu întregul

²⁶ Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori*, p. 112–116, nr. 2–3.

²⁷ *Ibidem*, p. 114–116, nr. 3.

patrimoniu dăruit de Constantin Racoviță din averile domnești și să renunțe la mănăstirea Sf. Proroc Samuil din Focșani, biserica de la Bodești și la averile familiei Racoviță, dăruite Precistei de același domn, la 20 februarie 1757²⁸. Declarând nulitatea așezământului din 30 ianuarie 1757, Grigore Ghica (III) a urmărit să evite un asemenea scenariu, fiindcă în cazul unei rupturi, mănăstirea romașcană ar fi rămas în posesia majorității averilor și veniturilor domnești pe care le avea, ceea ce nu era de bun augur. Scopul închinării fusese obținerea unor venituri suplimentare pentru spital, și nicidecum administrarea unor așezăminte mai puțin bogate, poate chiar incapabile să achite embaticul, cum ar fi devenit mănăstirea Sf. Proroc Samoil și biserica de la Bodești în cazul desprinderii lor de Precista din Roman.

Aceasta a fost calea juridică prin care Grigore Ghica (III) a reușit să rezolve problema închinării. În schimb, modalitatea de administrare a noilor metocuri ale mănăstirii Sf. Spiridon, propusă prin același hrisov din 20 noiembrie 1764, s-a dovedit repede neviabilă. Ba mai mult, a creat animozități între mereu nemulțumitul episcop Ioanichie, pe de o parte, și episcopii spitalului și egumenul Sofronie Irinopoleos, de cealaltă parte. Dacă din punct de vedere juridic, domnul putea să-i impună episcopului închinarea, în mod practic, nu avea părgihii să controleze ce făcea acesta cu patrimoniul mănăstirilor. Singurul care știa cât de mare este acesta și care era suma veniturilor anuale rezultate din exploatarea lui era episcopul. Impresia contemporanilor era că veniturile erau foarte mari, speculații pe care episcopul căuta să le dovedească ca nereale și exagerate²⁹. Apoi, întreaga arhivă a celor două mănăstiri și administratorii moșiilor erau în mâna episcopului și nu a călugărilor, care nu făceau decât să execute dispozițiile acestuia. Egumenul Ioan al Precistei, mănăstirea care administra întreaga avere, era doar nepotul lui Ioanichie.

Conștient că-i făcea totuși o nedreptate, retrăgându-i statutul de ctitor de drept al Precistei, Grigore Ghica (III) a încercat să-l determine pe episcopul Ioanichie să accepte de principiu închinarea, acordându-i în schimb mai multe concesi, printre care cea mai mare era dreptul de a controla aceste mănăstiri pe tot parcursul vieții sale. Știa că, fără acordul său, durabilitatea închinării era pusă sub semnul incertitudinii. Cu ajutorul dispozițiilor testamentare stabilite de Constantin Racoviță, episcopul putea oricând, cu șanse de succes, să ceară anularea actului de închinare și a celui de confirmare a acesteia. Totul ținea de voința domnului în funcție, ceea ce putea însemna că închinarea era valabilă doar până la prima schimbare de domnie³⁰. Tocmai de aceea, domnul și-a dorit ca în hrisovul de confirmare să se menționeze explicit că episcopul acceptă de bună voie închinarea: „[...] sfinția sa încă dintru a sa bună vrere și pentru pomenirea sufletului său au priimit ca să fie bine închinată mănăstirea Précista”³¹.

Conștient că argumentele în favoarea închinării erau șubrede, Grigore Ghica (III) avea nevoie de consimțământul episcopului, iar pentru a-l obține, a fost dispus să-l

²⁸ *Ibidem*, p. 120–123, nr. 5.

²⁹ Vezi anexa 3. În schimb, sămile anuale întocmite de episcop pentru veniturile rezultate din averile dăruite de Constantin Racoviță, moșii domnești și Racovițești, precum și mortasipia târgului Roman variau în jurul a 500 de lei, adică exact cuantumul sumei stabilite ca embatic, uneori chiar sub această sumă (ANI, Documente, 389/36). Problema supraestimării acestor venituri este spusă răspicat în unele documente (vezi anexa 3).

³⁰ Despre caracterul nepermanent al hotărârilor și dispozițiilor domnești în trecutul premodern al Țărilor Române, vezi Daniel Barbu, „*Carele ia domnia plătește și datorita*”: cel mai vechi principiu constituțional românesc, în idem, *O arheologie constituțională românească. Studii și documente*, Editura Universității București, 2000, p. 37–48.

³¹ Vezi anexa 1.

consoleze, acordându-i, după cum am arătat, unele drepturi pe care hrisovul lui Ștefan Racoviță nu i le dădea. Domnul muntean stabilea ca mănăstirea Precista din Roman, mănăstirea Sf. Proroc Samuil din Focșani și biserica de piatră de la Bodești, din ținutul Neamț, împreună cu toate averile lor să fie închinată la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, pentru ajutorul spitalului. Acestea urmau să fie „ocârmuite” și „chivernisite” de „egumenul și epitropii ce vor fi după vreme la această mănăstire (Sf. Spiridon – n.ns.)”, care, după evaluarea anuală a veniturilor și cheltuielilor, vor stabili valoarea numerică a embaticului convenit mănăstirii Sf. Spiridon. Egumenii urmau să fie numiți, evident, de către Epitropie. Totodată, donatorul dispune ca mănăstirea Precista și metocurile sale să nu fie îngreunate „cu chirii fără de cale și peste puțință”, dar nici să nu se ia de la ele „mai puțin decât după analoghia venitului, ce cu dreaptă cumpănire totdeauna să păzească buna stare, adăugirea și folosul” lor³². Fără a schimba intenția donatorului, Grigore Ghica (III) aduce unele completări în actele sale confirmare. Astfel, în cel dintâi hrisov de întărire a închinării, emis la 20 noiembrie 1764, episcopul Ioanichie era declarat epitrop al spitalului mănăstirii Sf. Spiridon și era numit pe viață administratorul unic al Precistei, metocurilor și averilor acesteia: „[...] adecă până la sfârșitul vieții sale mănăstirea Précista cu metoașăle ei să fie în sama și în purtarea de grijă a sfinției sale ca să (le) chivernisească, să le sporească și să le adaoge”. Mai mult, probabil la solicitarea lui Ioanichie, Grigore Ghica (III) stabilește ca mănăstirea Precista să achite mănăstirii Sf. Spiridon ca embatic o sumă fixă de 500 de lei³³, renunțându-se la dispoziția lui Ștefan Racoviță ca embaticul să fie calculat proporțional cu venitul („după analoghia venitului”) anual al metocurilor³⁴.

3. Epitropii spitalului și egumenul Sofronie Irinopoleos au considerat, pesemne, inacceptabile concesiile acordate episcopului. Aceștia doreau să administreze ei metocurile și moșiile lor în acord cu dispozițiile actului de închinare și nu erau de acord ca mănăstirea Sf. Spiridon să intre în posesia lor abia după dispariția înaltului prelat, chiar dacă aceasta putea să nu fie una foarte îndepărtată, având în vedere vârsta acestuia. Neîncrederea dintre cele două părți a creat, în săptămânile care au urmat emiterii hrisovului din 20 noiembrie 1764, o stare conflictuală acută, care, într-o primă fază, a degenerat într-o serie de acuzații reciproce. Imediat, episcopul se prezintă cu „jalba în proțap” la domn, înfățișându-i clevetirile pe care le auzise la adresa sa: „[...] de la multe părți s-au audzit cum că sfinția sa episcopul de Roman ar fi răsipitu și ar fi înstreinatu multe din lucruril(e) mănăstirilor acestora și cu acea răsipire și înprăștiere mănăstirile ar fi rămas la goliciune și răsipă ca aceea câtu în multă vreme să nu să poată îndrepta”³⁵.

Din corespondența pe care o poartă cu nepotul său, Ioan, cel care se ocupa efectiv de administrarea mănăstirii Precista, pentru că Ioanichie stătea mai mult la Iași, rezultă că, la cumpăna anilor 1764–1765, episcopul a fost implicat și într-un proces cu Vasile Ganea, privitor la folosirea unor sume de bani primite de la Constantin Racoviță, în urmă cu mai mulți ani, pentru a cumpăra niște țigani și niște oi pentru mănăstirea Precista. Până la urmă, episcopul demontează acuzațiile – care vor fi fost!? – ca lipsite de teme, iar acuzatorul este închis în beciurile Curții domnești³⁶. Câtă vreme informațiile pe

³² I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 526–527, p. 604.

³³ Vezi anexa 1.

³⁴ I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 526–527, p. 604.

³⁵ Vezi anexa 2.

³⁶ Într-una din scrisorile trimise nepotului său, Ioanichie scrie: „Și au venit Ganea la săbor și au răspuns că nici o scrisoare, din câte dovezi are asupra mea, n-a scoate la săbor, numai au cerșut să s(ă) judece la părintele Irinopoleos și la haț(manul) Vasile Ruset, zicând că înaintea acestor obraze va scoate toate dovezile ce are asupra mea. [...] Și eu încă m-am priimit să ne judece acești numiți mai sus. Și ne-am judecat mai alalta(i)eri și așa, cu

care le avem rămân atât de puține, este greu să ne dăm seama care a fost obiectul procesului. Totuși, nu este exclus ca acest Vasile Ganea să fi fost „angajat” de egumenul Sofronie Irinopoleos și de epitropii spitalului pentru a-l tracasă pe episcop, cu scopul de a-l face să renunțe la mănăstirea pe care el o considera un fel de proprietate personală³⁷. Acest lucru nu ar fi de mirare, știut fiind faptul că Vasile Ganea fusese folosit în urmă cu câțiva ani și de Calimăchești, pentru a-l determina pe Iacov Putneanul să renunțe la scaunul de mitropolit, în favoarea lui Gavril Callimachi³⁸.

Domnul era instanța la care apelau ambele tabere. Acesta se vede în situația de a interveni în momentul în care Ioanichie, dezgustat de aceste acuzații, sătul de conflicte și procese, dar și ajuns la vârsta slăbiciunilor³⁹, solicită să-i fie retrasă calitatea de epitrop al mănăstirii Sf. Spiridon, anunțând, totodată, că renunță inclusiv la administrarea mănăstirii Precista și metocurilor ei, în favoarea Epitropiei. Ierarhul făgăduiește că, odată cu transferul mănăstirii Precista din administrarea sa în aceea a Epitropiei, „va da samă curată și dr(e)aptă și în frica lui Dumn(e)dzeu, atâta di cele mișcătoare, câtu și nemișcătoare(e) lucruri a mănăstirilor până la un cap de ațe. Și când s-or afla oricâtu de puține lucruri di a mănăstirilor răsipite și împrăștiate, după cum s-au audzitu, după sama ce va da, dovedindu-să așa adevărul le va pune la loc fără de cuvântu de răspundere, hotărându-s(ă) pintr-acestu hrisov a domnii mele ca să fie sfinți(ia) sa iertatu de epitropiia arătată mai sus să-și caute numai treaba episcopii și a eparhii sale”⁴⁰. Considerându-se „hulit”, bătrânul episcop de la Roman își dorea să renunțe la aceste dispute. Cât de sinceră era dorința lui se va vedea la puțin timp după aceea! Ca urmare a acestor solicitări, domnul dispune prin hrisovul din 15 ianuarie 1765 – identic în mare măsură cu acela din 20 noiembrie 1764 – ca Epitropia spitalului Sf. Spiridon să preia administrarea directă a mănăstirii Precista în acord cu dispozițiile hrisovului de închinare dat de Ștefan Racoviță⁴¹.

Transferul efectiv al Precistei și metocurilor acesteia din administrarea episcopului în aceea a Epitropiei s-a amânat până în primăvară. Imediat ce decizia domnească a fost luată, Ioanichie a și demarat pregătirile de transferare a bunurilor acesteia în mâinile Epitropiei. Astfel, la 16 ianuarie 1765, a doua zi după emiterea celui de-al doilea hrisov de întărire a închinării, întocmește primul inventar al bunurilor donate mănăstirii de Constantin Racoviță⁴², iar peste alte câteva zile, la 23 ianuarie,

agiutorul lui D(u)mnezeu, la toate l-am dovedit cu scrisorile ce ne-au venit de acasă” (Mihai Mîrza, *Din corespondența episcopului Ioanichie al Romanului (1747–1769)*, în *AȘUI*, serie nouă, LX, 2014, p. 275–306, doc. nr. 15 (în continuare, Mihai Mîrza, *Din corespondența episcopului Ioanichie al Romanului*).

³⁷ Atitudinea lui Ioanichie nu este una atipică. În Evul Mediu, ctitorii se raportau de regulă la propriile ctitorii ca la un fel de proprietăți personale sau ale familiei. Exemplele pentru acest gen de comportament sunt numeroase. Astfel, vezi *supra* nota 1, în special contribuțiile semnate de T. G. Bulat, Henri H. Stahl și Valentin Al. Georgescu. De asemenea, vezi în acest sens și hrisovul emis de Grigore Ghica (III) la 15 iulie 1764, tocmai pentru a reglementa practicile ctitoricești necanonice, între care și fondarea unor mănăstiri pentru a servi intereselor patrimoniale ale ctitorilor (Th. Codrescu, *Uricariul*, I, ed. II, Iași, 1871, p. 306–316).

³⁸ Ierom. Dosoftei Dijmărescu, Ioan-Augustin Guriță, *Hrisoavele domnești din 1760, 1762 și 1767 pentru Iacov Putneanul; text și metatext*, în „Analele Putnei” (*AP*), VII, 2011, 2, p. 67–102; Petronel Zahariuc, *Mitropolitul Iacov Putneanul și „necazul de obște” al Moldovei*, în *AP*, V, 2009, 1, p. 219–234.

³⁹ Peste numai câteva luni, Ioanichie scria domnului că nu se putea deplasa să cerceteze hotarele unor moșii pe motiv de slăbiciune și boală (Mihai Mîrza, *Din corespondența episcopului Ioanichie al Romanului*, p. 303, nr. 17).

⁴⁰ Vezi anexa 2.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Inventarul era intitulat *Izvod de moșii, de veșminte, de arginturi ce au dat mărie sa răpăosatul Costandin vodă Racoviță la m-rea Precista și la Proroc Samuil prin mâna noastră, (1765) 7273 ghen(arie) 16* (ANI, Documente, 389/45).

transmite nepotului său Ioan, egumenul și purtătorul de grijă al Precistei, câteva instrucțiuni: să pregătească făină, grâu și orz și cele necesare găzduirii mitropolitului Sofronie Irinopoleos, egumenul mănăstirii Sf. Spiridon, care urma să se prezinte la Roman pentru a prelua mănăstirea Precista și averile acesteia în gestiunea sa. În final, episcopul recomandă nepotului său să-și ia lucrurile din mănăstire și să le ducă la Episcopie: „Al tău ce ai în mănăstire: căruța, cai, le du la Episcopie, numai cu taină”⁴³.

Peste alte două zile, la 18 ianuarie 1765, Grigore Ghica (III) emite o carte de împuternicire, prin care se arată că mitropolitul Sofronie Irinopoleos, însoțit de cămărașul de izvoade vor veni la Roman, Focșani și Bodești, pentru a inventaria averea mobilă și imobilă a mănăstirilor și a bisericii de la Bodești. Domnul poruncește egumenilor și purtătorilor de grijă de la Precista, Sf. Proroc Samoil și Bodești, să-i primească pe cei doi reprezentanți ai Epitropiei și să-i ajute la întocmirea inventarelor. Plecarea se amână însă până pe data de 18 februarie, probabil din pricina vremii de iarnă neprielnice. În această zi, Ioanichie scrie nepotului său pentru a-i vesti plecarea mitropolitului grec și cămărașului de izvoade înspre Roman și pentru a-l instrui cum să procedeze la sosirea oaspeților, care, rezultă din scrisoare, nu erau bineveniți: „Când a veni mitropolitul, clopotele să nu le tragă, nici la dus nici la venit, iar de a porunci el, față ce știe”. Nepotul era sfătuit să-l trateze pe mitropolitul Sofronie cu răceală și să-i dea răspunsuri evazive, lăsând clarificarea anumitor aspecte de ordin gospodăresc și patrimonial în seama unchiului său: „Și ori de ce te-a întreba să zici că nu știi, părintele știe (adică Ioanichie – n.ns.)”. Unele bunuri, cum sunt oile de la Bodești, trebuiau musai ascunse de ochii mitropolitului Sofronie, pentru a evita susceptibilitățile acestuia: „Pentru oile schitului ne scrii că sînt la Budești, la fân, și-m(i) pare că n-ai făcut bine, de aceea să trimiți în grabă să le ridice de acolo să le ducă aiurea, că or dzice că sînt a mănăstirii Precestii și a fi mare gâlceavă”⁴⁴.

Nu știm motivele pentru care mitropolitul și cămărașul de izvoade ajung la Roman abia spre mijlocul lunii martie; inventarul întocmit de ei este datat la 15 martie 1765⁴⁵. Probabil, mai întâi, au mers la Focșani, iar la întoarcere, s-au oprit la Roman! Peste numai câteva zile, erau la Iași, astfel încât, la 24 martie, inventarele averilor mănăstirilor Precista și Sf. Proroc Samoil sunt reunite într-un singur catastih, semnat de mitropolitul Sofronie Irinopoleos. Acesta este rezoluționat de către Grigore Ghica (III), după ce, în prealabil, fusese verificat și aprobat de epitropi⁴⁶. Practic, din acest moment mănăstirea Precista, cu metocurile și averile ei, intră în administrarea efectivă a Epitropiei spitalului Sf. Spiridon. Timp de un an, adică până la 28 aprilie 1766, nu mai avem nici o știre despre acestea. Știm numai că Epitropia a pus ca egumeni pe ieromonahul Antonie la Precista și pe ieromonahul Nectarie la Sf. Proroc Samoil⁴⁷.

4. Surprinzător, la 28 aprilie 1766, Grigore Ghica (III) revine asupra dispoziției din 15 ianuarie 1765, numindu-l din nou pe episcopul Ioanichie, cu titlu viager, drept unic administrator și purtător de grijă al mănăstirii Precista, metocurilor și averilor acesteia. Se arată că Epitropia eșuase în tentativa de a-și administra metocurile, egumenii

⁴³ Mihai Mirza, *Din corespondența episcopului Ioanichie al Romanului*, p. 299, nr. 14.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 302–303, doc. nr. 16.

⁴⁵ Numit *catastih*, acest inventar este semnat de alcătuitori (ANI, Documente, 371/7). Un document identic s-a întocmit și pentru mănăstirea Sf. Proroc Samoil, pe care însă deocamdată nu l-am identificat.

⁴⁶ ANI, Documente, 371/8. Pentru detalii, vezi Marius Chelcu (*Mănăstirile Precista din Roman și Prorocul Samoil din Focșani*, p. 642).

⁴⁷ Vezi anexa 3; ANI, Documente, 371/10. Informații biografice despre acești doi călugări nu am găsit până la momentul de față.

numiți de aceasta dovedindu-se nevrednici de misiunea care li se încredințase în urmă cu un an, lucru pe care îl constataseră chiar epitropii mănăstirii. Astfel, la darea de seamă anuală, efectuată de aceștia în primăvara anului 1766, „s-au văzut din bucate scădere și răsipă și din cele trebuincioase mănăstirii lipsă și nepurtare de grijă. Și, în loc ca să-i folosască spitalului din prisosala viniturilor și cheltuielilor, au rămas să mai de mănăstirea Sfântul Spiridon 154 lei ca să plătească datorii Precistii. Sama mănăstirii Sf. Proroc Samuil s-au văzut cu totul din mișcătoare lipsă și în risipă, cum și viniturile moșiilor în pierzare, îndatorită și spre disăvârșită pustietate”⁴⁸. Se mai arată că, în urmă cu un an, contrar celor expuse în hrisovul din 15 ianuarie 1765, episcopul nu renunțase cu titlu definitiv la mănăstirile Precista și Sf. Proroc Samoil, ci se înțeleșese cu epitropii spitalului ca Epitropia să preia în administrare directă aceste metocuri pentru un an calendaristic, urmând ca, la finele perioadei, să se efectueze o dare de seamă. Dacă în urma bilanțului se constata că Epitropia putea administra cu succes metocurile, atunci acestea rămâneau pe mai departe în subordinea sa directă, dacă nu, acestea urmau a fi date înapoi în grija episcopului. Prin urmare, recunoscându-și neputința, Epitropia renunță – de bună voie sau la presiunea domnului – la administrarea directă a metocurilor în favoarea înaltului prelat romașcan, care se obliga să plătească embaticul convenit mănăstirii Sf. Spiridon. Potrivit noilor înțelegeri, mănăstirea Sf. Spiridon urma să primească, în contul embaticului, veniturile moșiilor Hârlău și Sârbi, sat din ținutul Hârlău, care împreună cu seliștile din jurul său forma o moșie foarte întinsă⁴⁹. Peste trei săptămâni, la 20 mai 1766, Grigore Ghica (III) întărește această înțelegere printr-un alt hrisov, parțial diferit de acela din 28 aprilie⁵⁰.

Documentul din 28 aprilie 1766, emis în favoarea episcopului, și înmănat acestuia, aduce mai multe elemente de noutate, unele chiar contradictorii în comparație cu hrisoavele precedente. Având siguranța că renunțase la a mai contesta închinarea, domnul recunoaște episcopului Ioanichie, de data aceasta și în scris, statutul de ctitor, atât la Precista, cât și la Sf. Proroc Samuil din Focșani: „[...] și după dreptate văzându-să aieve și cunoscându-să că ce mai multă cheltuială și toată osteneala spre zidire măn(ăstirii) Precesta au fost și este a sfinții sale episcopului, cum asămine și la zădire mănăstirii Proorocului Samoil din Focșani s-au cunoscut că iarăși cei mai mulți bani și osteneală au fost de la sfinția sa. Deci cu toate aceste adevăruri, spre dreptate ctitorii sfinții sale episcopului s-au poftit sfinția sa de către domnia mea, ca să învoiască fără de mahniciune și să priimească închinarea acestor două mănăstiri la mănăstirea Sf(ântul) Spiridon spre ajutorul spitalului după afierosirea domniei sale Ștefan vodă Racoviță. Și măcar că deodată nu s-au priimit sfinția sa nicidecum la aceasta cerșind dreptate la domnia mea, dar pi urmă au priimit”⁵¹. Așadar, iată într-o formă condensată, relatarea modului cum au decurs negocierile dintre episcop și domn din toamna anului 1764 și în primele luni ale anului care a urmat⁵².

În schimb, hrisovul din 20 mai 1766, privitor la aceeași chestiune, dar acordat Epitropiei, nu conține nici un cuvânt referitor la statutul de ctitor al episcopului asupra celor două lăcașuri de cult. Comparativ cu celelalte, acest hrisov este surprinzător de laconic și direct, expunerea rezumându-se la motivele pentru care se restaura administrația directă a episcopului asupra Precistei și metocurilor acesteia, obligațiile pe care

⁴⁸ Vezi anexa 3.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Vezi anexa 4.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

și le asuma acesta față de mănăstirea Sf. Spiridon și drepturile pe care le avea, printre care acela de a numi egumenii. Epitropia urma să preia din nou administrarea directă a metocurilor sale abia după înlocuirea egumenilor numiți de Ioanichie, egumeni care nu puteau fi destituiți de aceasta decât dacă se dovedeau a fi „netrebnici” și „risipitori”⁵³. În plus, peste conținutul hrisovului din 28 aprilie, în acesta se arată că episcopul se hotărâse să suplimenteze embaticul stabilit, cu 100 de lei, sumă pe care o va achita anual în ziua prăznuirii hramului Sf. Spiridon, ca ajutor financiar pentru spital. Generozitatea episcopului era evident ostentativă față de epitropii mănăstirii Sf. Spiridon, care continuau să-l ignore, lucru care se poate constata chiar din textul diferit al celor două hrisoave⁵⁴. Credem că acești 100 de lei proveneau din veniturile averilor pe care episcopul însuși le dăruise Precistei, în timp ce venitul celor două moșii amintite reprezenta partea de donație racovițească. Astfel, episcopul dorea ca embaticul fiecăruia dintre cei doi ctitori ai Precistei. În felul acesta, înaltul prelat lăsa un mesaj mai ferm posterității, suplimentarea embaticului fiind o dovadă în plus că metocurile mănăstirii Sf. Spiridon aveau doi ctitori, el însuși și domnul (Constantin vodă Racoviță). Probabil că în acest context a întocmit cunoscutul testament în care sunt inventariate bunurile pe care le-a dăruit Precistei și arată explicit în ce a constatat contribuția sa la ridicarea mănăstirii⁵⁵.

Formularul diferit al celor două documente, care în definitiv priveau aceeași problemă, denotă că episcopul nu se împăcase cu epitropii și cu mitropolitul Sofronie Irinopoleos, care continuau să nu-i recunoască statutul de ctitor al metocurilor Epitropiei. Aceste două documente stau mărturie că între cele două părți nu exista un dialog, domnul fiind acela care gestiona chestiunile delicate. O altă dovadă că epitropii spitalului și egumenul Sofronie Irinopoleos nu l-au privit niciodată cu ochi buni pe episcop este absența numelui acestuia din pomelnicile mănăstirii Sf. Spiridon⁵⁶. Decesul episcopului întâmplat după numai trei ani nu a rezolvat în totalitate aceste animozități, locul episcopului fiind luat de egumenii mănăstirii Precista, care au păstrat spiritul de frondă față de Epitropie, care a luat neori aspectul unor dispute ireconciliabile⁵⁷. Aici, la Roman, în jurul Episcopiei și mănăstirii Precista, a activat, în ultimele decenii ale secolului XVIII, un grup de clerici „patrioți”, copiiști și traducători de cărți franțuzești în românește, care au încurajat rezistența antifanariotă a clericilor și boierilor autohtoni. Grupul avea ca exponenți pe călugării putneni ajunși în obștea Precistei, în urma alipirii Bucovinei la Imperiul Habsburgic, dintre care s-au remarcat Gherasim Putneanul și Vartolomei Putneanul. Aceștia erau susținuți de episcopul Leon Gheuca, putnean și el, dar și fost discipol al episcopului Ioanichie al Romanului, iubitor de învățătură și susținător al curentului autohtonist⁵⁸.

⁵³ ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/19; vezi anexa 4.

⁵⁴ Vezi anexa 3.

⁵⁵ Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori*, p. 124–126.

⁵⁶ ANI, Colecția Manuscrise, nr. 117, 1651.

⁵⁷ În 1830, egumenul Gherasim Buleandă a fost îndepărtat din egumenie pe motiv de gestiune nechibzuită (*Actele relative la biserica Precista-Mare din Roman*, p. 24–25). Motivele acestei îndepărtări erau însă mai profunde. Arhimandritul Gherasim apelase de două ori la domnie, în 1826 și 1828, jeluindu-se împotriva Epitropiei, care – spunea el – exploata moșiile mănăstirii Precista în propriul folos, fără a ține cont de existența spitalului din curtea acesteia, înființat la finalul secolului XVIII (ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/43–44). Asupra acestei dispute vom reveni într-un studiu viitor.

⁵⁸ Detalii vezi la N. A. Ursu, *Ierodiaconul Gherasim Putneanul de la episcopia Romanului, un scriitor căutat timp de un secol și jumătate*, în idem, *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, Iași, Editura Cronica, 1997, p. 311–318; idem, *Ierodiaconul Gherasim Putneanul de la episcopia Romanului (†1797), primul traducător român din limba franceză*, în idem, *Contribuții la istoria culturii românești. Studii și note filologice*, Iași, Editura Cronica, 2002, p. 211–220, 234–236.

Dispozițiile lui Grigore Ghica, din 28 aprilie și 20 mai 1766, au rămas valabile în linia mari până în secolul XIX, chiar dacă bătrânul episcop de Roman a pus mâinile pe piept la puțin timp după aceea – în primele zile ale anului 1769. Interstițiul cuprins între decesul acestuia și lunile ianuarie–februarie 1782, când în fruntea mănăstirilor Precista și Sf. Proroc Samoil sunt numiți egumeni doi călugări greci, arhimandritul Anthim și ieromonahul Leon, este un timp în care istoria acestor lăcașuri de închinare este greu de urmărit, principalul impediment fiind raritatea surselor. Câtă vreme administrația metocurilor a aparținut într-o formă s-au alta Epitropiei, istoria lor poate fi urmărită cu ajutorul documentelor păstrate în arhiva acesteia. Administrația străină, mai exact a egumenilor numiți de Ioanichie, este o explicație pentru raritatea documentelor privitoare la Precista și metocurile acesteia în arhiva mănăstirii Sf. Spiridon. Egumenii plăteau efectiv numai embaticul, iar documentele din acești ani au rămas la ei și s-au risipit prin alte locuri, dacă nu se vor fi pierdut. Greutățile venite peste țară odată cu armata de ocupație rusească, în anii 1768–1774, au îndepărtat pentru moment atenția epitropilor și egumenului Sofronie de la nevoile metocurilor de la Roman și Focșani, dar nu în totalitate. Pe Sofronie Irinopoleos îl vedem din când în când fie interesându-se de situația bisericii mănăstirii Sf. Proroc Samuil, devastată în timpul războiului, fie de moșiile acesteia, încălcate de stăpânii din vecinătăți sau de locuitorii târgurilor de la Tecuci și Bârlad⁵⁹. Embaticul pare să fi rămas la valoarea stabilită de Grigore Ghica (III), în aprilie–mai 1766, adică veniturile moșiilor Hârlău și Sârbi, la care se adăuga suma de 100 de lei pe an dăruită de Ioanichie⁶⁰.

Pare evident că, la începutul anului 1782, Epitropia s-a hotărât să reintre în posesia metocurilor de la Roman și Focșani, numind ca egumeni peste acestea pe cei doi călugări greci amintiți mai sus. Din lunile ianuarie și februarie ale acestui an datează contractele de numire ale noilor egumeni⁶¹ și inventarele averilor mobile și imobile date în grija acestora⁶². Răposatul episcop Ioanichie nu-și găsea liniștea în mormântul său din biserica voievodală de la Neamț. Toate presimțirile funeste pe care le avusese la începutul anului 1757 se împliniseră pe rând, unul câte unul: mai întâi, mănăstirea Precista a fost închinată, iar apoi, în fruntea ei, prin jocul intereselor grecilor de la Curtea Domnească și a mitropolitului Sofronie Irinopoleos, egumenul mănăstirii Sf. Spiridon, în fruntea ei a ajuns să fie pus egumen un călugăr grec.

⁵⁹ Pentru moșia Tecuci, vezi lucrarea recentă a lui Marius Chelcu, *Orașul Tecuci. Stăpânirea și organizarea teritoriului urban până la Regulamentul Organic*, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2015, p. 106–113.

⁶⁰ După sămile de venituri și cheltuieli ale mănăstirii Sf. Spiridon din deceniul al optulea al secolului XVIII, embaticul mănăstirilor Precista și Sf. Proroc Samuil se pare că se ridica numai la suma de 200 de lei. Acest venit era încasat de egumenul Sofronie Irinopoleos (I. Caproșu, *Documente Iași*, VII, p. 289, nr. 238; p. 423, nr. 322; p. 495, nr. 383; p. 581, nr. 447). Cuantumul embaticului crește începând din anul 1782, când raporturile dintre metocuri și mănăstirea Sf. Spiridon se schimbă, odată cu numirea noilor egumeni, dar, probabil, și pe fondul creșterii inflației. Astfel, fiecare dintre cele două metocuri achită începând din 1782 câte 500 de lei de lei pe an (I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 164, nr. 128).

⁶¹ ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/22.

⁶² Este vorba despre un catastih și o samă, primul datat ianuarie 1782, cel de-al doilea 28 ianuarie 1781 (ANI, Documente, 371/12, 396/26). Vezi opinia lui Marius Chelcu, care consideră că aceste inventare au fost întocmite ca urmare a cutremurului din 26 septembrie 1781, care a afectat biserica mănăstirii Precista de așa manieră încât a fost necesară reconstruirea acesteia în 1787 (Marius Chelcu, *Mănăstirile Precista din Roman și Prorocul Samoil din Focșani*, p. 642–643, 647). Analizate în context, putem observa că este vorba despre inventarele averilor mănăstirii Precista realizate în contextul numirii arhimandritului Anthim ca egumen, care l-a înlocuit în această funcție pe un oarecare ieromonah Serafim (ANI, Documente, 391/26; Documente Spiridonie, LXXVIII/22).

Contextul închinării

1. Mănăstirea Sf. Spiridon din Iași a fost construită de jîtnicerul Ștefan Bosie, cu ajutorul hatmanului Vasile Ruset și a câtorva negustori din Iași, între anii 1752 și 1758⁶³. Îndemnat de anturajul său, la 1 ianuarie 1757, Constantin Racoviță ia hotărârea ca în curtea noii mănăstiri să fie amenajat un spital pentru străini, nevoiași și bolnavi, inițiativă pe care nu apucă să o pună în aplicare. Ideea aceasta este continuată de succesorii săi, mai ales de către Ioan Theodor Calimah și Grigore Ghica (III), care reușesc să ridice spitalul, să-l înzestreze cu averile necesare subzistenței și cu instrumentar medical, dar și să aducă personalul medical specializat necesar pentru funcționarea unei instituții spitalicești. Având în vedere noul statut al mănăstirii, dat de prezența spitalului în curtea sa, domnii țării încredințează administrarea așezământului spitalicesc și averilor unei epitropii, formată inițial din boieri și negustori, ulterior numai din boieri. Obligațiile egumenului se limitau la supravegherea întregii activități din mănăstire, ceea ce presupunea, din câte se vede, inclusiv sarcina de a se preocupa de buna funcționare a spitalului, primind în schimbul serviciilor sale o remunerație anuală consistentă⁶⁴.

Construirea spitalului a început de fapt în timpul lui Ioan Th. Calimah, care, încurajat de Nicolae Suțu și de frații acestuia, pune în aplicare inițiativa lui Constantin Racoviță, fără a recunoaște efectiv contribuția acestuia⁶⁵. Semnăturile fraților Dimitrie și Nicolae Suțu sunt prezente pe aproape toate actele de donație acordate de acest domn, soția sa, Ralița Hrisoscoleu, sau de fiul său, Grigore, mănăstirii Sf. Spiridon. Este o dovadă în plus că Suțeștii controlau totul la curtea domnilor din familia Callimachi, supraveghindu-le inclusiv activitatea ctitoricească. Ascendentul Suțeștilor asupra lui Ioan Th. Calimah și implicarea acestora la construirea și înzestrarea spitalului explică în bună măsură calea prin care Sofronie, cleric de origine greacă, ajunge egumen la mănăstirea Sf. Spiridon, care la rândul ei este declarată în 1763 stavropighie patriarhală; Sofronie primind în același timp și titlul de arhieru titular al Irinopolei⁶⁶. Dregătoria de mare hartofilax al Marii Biserici deținută de Alexandru Suțu, unul dintre cei cinci frați,

⁶³ Sever Zotta, *Documente*, în *IN*, I/2, 1922, p. 297–299; Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc*, p. 14–15.

⁶⁴ Construirea spitalului pare să se fi încheiat în cursul anilor 1764–1765, perioadă de când datează și primul așezământ în care sunt statuate veniturile și obligațiile diriguitorilor spitalului și mănăstirii Sf. Spiridon, în speță egumenul și epitropii, al căror număr a variat în timp (I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 545–551, nr. 626; Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc...*, p. 48–59).

⁶⁵ Domnul recunoaște că Nicolae Suțu, fost mare postelnic, l-a sfătuit și l-a îndemnat să „săvârșească” bolnița de la mănăstirea Sf. Spiridon (I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 217–220). Gramata din anul 1763, prin care patriarhul Samuil declară mănăstirea Sf. Spiridon stavropighie patriarhală conține referințe cu privire la implicarea Suțeștilor, în special a lui Nicolae, la extinderea mănăstirii și construirea așezământului spitalicesc din curtea acesteia (*Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, partea a II-a, *Documente grecești*, editate de N. Iorga, București, 1917, p. 1154–1159, nr. MCXLV. Un extras din traducerea acestui document, făcută de N. Iorga, a publicat și Gh. Băileanu, *Istoricul spitalului orășenesc...*, p. 174–175, anexa VIII).

⁶⁶ Acesta ajunge egumen, probabil, la data de 1 iunie 1761 sau cu câteva zile mai devreme, când primește de la epitropii mănăstirii inventarul averilor mănăstirii. Având în vedere că peste tot semnează și scrie numai în grecește, este evident că era de origine grecească, probabil vreun apropiat al mitropolitului Gavril Callimachi, fratele domnului Ioan Theodor Calimah sau vreun interpus al lui Nicolae Suțu. Egumenul care l-a precedat, Ioasaf, numit și Iacov, probabil după ce a luat schima cea mare, a murit înainte, cândva în aprilie–mai 1760. După decesul acestuia, s-a întocmit un inventar al lucrurilor care au rămas după decesul său (Gh. Ghibănescu, *Documente*, în *IN*, IX/1, 1931, p. 170–176, nr. CXXXV; I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 244–247, nr. 284). În scopul preluării mănăstirii Sf. Spiridon de către Sofronie, la 1 iunie 1761 s-a întocmit o samă a veniturilor și cheltuielilor și două inventare ale lucrurilor mănăstirii, unul semnat de Sofronie și unul iscălit de epitropii (Gh. Ghibănescu, *Documente*, în *IN*, IX/1, 1931, p. 170–176, nr. CXXXVI–CXXXVII; I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 315–327, nr. 368–370).

decapitat la porunca sultanului în 1759, și poziția socială pe care o avea familia lor în Fanar sunt amănunte care explică opțiunea declarării mănăstirii Sf. Spiridon ca stavropighie⁶⁷. Patriarhul însuși era interesat să dobândească o nouă stavropighie, aducătoare de câștiguri nebănuite. De aici și interesul extraordinar al tuturor ctitorilor spitalului, ca mănăstirea care îl adăpostea să fie înzestrată cu averi pe măsura cheltuielilor, pe care le presupuneau întreținerea unei instituții spitalicești și statutul juridic excepțional al acesteia, de stavropighie a Marii Biserici⁶⁸.

Fostul mare dragoman, Ioan Th. Calimah, ajuns la vârsta senectuții domn al Moldovei, a adus cu el în Moldova nu doar rude și apropiați ai susținătorilor săi fanarioți, în căutare de căpătuială, ci și oameni de cultură, precum Nicolaos Kritias, fost profesor la Academia Patriarhiei din Constantinopol, care își mai încercase și altădată norocul în Țările Române⁶⁹. Negreșit că un rol în opoziția clericilor greci în siajul curții Callimăcheștilor trebuie să fi avut și mitropolitul Gavril, fratele domnului, care venise în Moldova din spațiul bisericii grecești și nu de la Putna, mănăstirea sa de metanie, bastionul de luptă al moldovenilor împotriva grecilor⁷⁰. Urcarea sa pe scaunul mitropolitan de la Iași și îndepărtarea lui Iacov Putneanul fuseseră percepute la Constantinopol drept victorii prețioase împotriva autonomiei Bisericii Moldovei, pentru care moldovenii luptau din răspuțeri de sute de ani să o păstreze neștirbită⁷¹. Prezența mitropolitului Gavril în fruntea Bisericii Moldovei era o garanție pentru clericii greci și „nomenclatura” fanariotă că adversitatea ierarhilor moldoveni față de ei se va înmuia. După Enache Kogălniceanu, Gavril era „mitropolitul lor”, al grecilor⁷². Chiar dacă uneori s-a opus inițiativelor exagerate ale Suțeștilor, acesta s-a străduit să nu-i dezamăgească prea mult, conștient că în joc era supraviețuirea politică a fratelui și nepoților săi⁷³.

⁶⁷ Este vorba despre cei cinci copii de sex bărbătesc ai lui Constantin Draco-Suțu: Alexandru, Ioan, Nicolae, Mihail și Dimitrie. Toți au deținut dregătorii mai mari sau mai mărunte în Țările Române și au fost pe rând, cu excepția lui Alexandru, capuchehaiele domnilor fanarioți contemporani cu ei (Eugène Rizo-Rangabé, *Livre d'or de la noblesse phanariote et des familles princière de Valachie et Moldavie*, Atena, 1904, p. 214–227; Mihail Dimitri Sturdza, *Grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople. Dictionnaire historique et généalogique*, Paris, 1999, p. 417–421).

⁶⁸ Pentru semnificațiile statutului de stavropighie în Biserica Orientală, vezi *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan, Alice-Mary Talbot ș.a., vol. III, New York/Oxford, Oxford University Press, 1991, p. 1946 (vocea: Stauropogion); Emilian Birdas, *Stavropighia în dreptul bisericesc*, în *GB*, XIV, nr. 3–4, 1955, p. 186–198.

⁶⁹ I. Caproșu, *Documente Iași*, VI, p. 194–196, nr. 223; C. Erbiceanu, *Bărbați culti greci și români și profesorii din academiile de Iași și București din epoca zisă fanariotă (1650–1821)*, extras din *AARMSI*, s. II, t. XXVII, 1905, p. 18.

⁷⁰ Apartenența lui Gavril Callimachi la obștea călugărilor putneni nu credem că poate fi totuși contestată, în schimb inserarea sa în șirul discipolilor mitropolitului Antonie, în rând cu Iacov Putneanu și Vartolomei Mazereanu, credem că este un artificiu de imagine, care să-i legitimizeze poziția, știut fiind faptul că moldovenii nu vedeau cu ochi buni ocuparea scaunul mitropolitan de către un grec. Or, statutul lui Gavril Callimachi era unul straniu, de prelat cu origini autohtone, venit din spațiul elenofon și pus mitropolit cu o largă susținere străină fanariotă. Despre filiația spirituală în care este așezat Gavril Callimachi, vezi Ierom. Marcu Petcu, *Monahism, filiație și paternitate duhovnicească în timpul mitropolitului Iacov Putneanul*, în *AP*, V, 2009, 1, p. 253–254.

⁷¹ Despre lupta clerului pentru diminuarea influenței clerului elenofon în Biserica Moldovei, vezi Ștefan S. Gorovei, *Semnificația unor documente false din secolul al XVIII-lea*, I, „Cartea sobornicească” din 1 ianuarie 1752, în *AIIAI*, XXV/1, 1989, p. 431–480 sau (reeditat) în idem, *Între istoria reală și imaginar. Acțiuni politice și culturale în veacul XVIII*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2003, p. 143–175.

⁷² <Pseudo->Enache Kogălniceanu, *Letopiseșul Țării Moldovii de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733–1774)*, ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, studiu introductiv de Aurora Ilieș, București, Editura Minerva, 1987, p. 98.

⁷³ Vezi rolul pe care l-a avut mitropolitul în contextul impunerii dării ajutorinței, în locul văcărutilui: <Pseudo->Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 98–100. Pentru alte detalii privind evenimentele din acei ani și

2. Acești ctitori de neam grec ai spitalului mănăstirii Sf. Spiridon vedeau cum în acei ani, la Roman, episcopul Ioanichie, sprijinit consistent de Constantin Racoviță, ridicase pe locul unei biserici ruinate o mănăstire, care – prin daniile acestuia din urmă și strădaniile celui dintâi – devenise la fel de bogată ca vechile mănăstiri voievodale ale țării. Averile acesteia crescuseră consistent, după ce acest domn i-a dăruit moșiile domnești din hotarele târgurilor Vaslui, Hârlău și Roman, precum și întregul patrimoniu funciar moștenit de la tatăl său, Mihai Racoviță⁷⁴. Pe această cale, Constantin Racoviță devenise ctitor la Precista, dar, în același timp, complicase mult statutul juridic al mănăstirii, care devenea, din ctitoria personală a episcopului Ioanichie, deopotrivă ctitorie domnească și ctitorie de familie a Racovițeștilor. Episcopul Ioanichie era conștient de complicațiile juridice pe care le presupuneau toate aceste danii și a cerut unele garanții: „Caré la aceasta în multe rânduri stând domnii mele pricină svinție sa părintele episcopul de Roman, ca să nu afierosim moșiile părințăști la Pecista, fiind mănăstire făcută de svinție sa, ca nu cumva ori dintre luminații domni ce vor fi după vremi ori dintre preaiubiții frații noștrii, luminându-i Svântul Dumnezeu cu domnie, văzind moșiile părințești că le-am afierosit la această mănăstire Precista poate o vor închina undeva și or veni egumeni greci și să va înstrăina svinția sa de mănăstire sa”. Răspunsul lui vodă vine cu promptitudine și ia chipul hrisovului din 30 ianuarie 1757, de care a mai fost vorba în rândurile anterioare, prin care încearcă să-l liniștească pe episcop, recunoscându-i calitatea de ctitor și reînnoind dispozițiile prin care interzicea închinarea Precistei și metocurilor sale: „Și la aceasta socotindu și domnie mea ca nu cumva să să întâmple un lucru ca acesta am așazăt și am hotărât domnie mea [...] ca nici odănoară sau den luminații domni sau alții nimene [...] să nu cuteză a le închina undeva pre aceste mănăstiri, ce mănăstiri de țară să să numască și slobode să petreacă întru acest așezământu”⁷⁵. Dar, după cum s-a putut vedea, nici acest așezământ și nici cel care l-a precedat pe acesta, dar nici blestemul arhierilor moldoveni și opoziția lui Ioanichie n-au fost suficiente pentru evitarea închinării.

3. Câtă vreme Constantin Racoviță a fost în viață, fie că era domn mazil, fie că domnea în Țara Românească, nimeni nu a cutezat să se atingă de ctitoriile sale din Moldova. Putem chiar observa că episcopul păstra legătura cu vodă, care, după cum se vede, ținea socoteală de ctitoriile sale din Moldova și le ajuta cu ce putea⁷⁶. După decesul acestuia, petrecut la 28 ianuarie 1764⁷⁷, au apărut și „pețitorii” închinării. Aceștia au început să-i șoptească lui Ștefan Racoviță, fratele domnului decedat, ajuns pentru scurtă vreme domn al Țării Românești⁷⁸, că în Moldova există o mănăstire cu metocuri și averi însemnate, „ctitorii Racovițești”, care ar putea fi de ajutor mai degrabă unor locuri aflate în nevoie, decât să fie lăsate în posesia bătrânului episcop de Roman. Cu timpul, șoaptele s-au transformat în cereri rostite răspicat și insistente. Aceste presiuni au

raporturile dintre frații Suțu și Callimăchești, vezi N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, București, 1902, vol. I, *Prefața*, p. CVI–CXXXIV.

⁷⁴ Pentru detalii, vezi studiul nostru: Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori...*, p. 93–128. Pentru o restituire istorică sumară a etapelor construirii și înzestrării mănăstirii Precista, vezi Epifanie Cozărescu, *Istoricul bisericii Precista Mare din orașul Roman*, în *MMS*, XLI, 11–12, 1965, p. 636–654.

⁷⁵ Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori...*, p. 115, anexa 3.

⁷⁶ Vezi, în acest sens, mărturia episcopului Leon Gheuca (Melchisedec, *Cronica Romanului și a episcopiei de Roman*, partea a doua, București, 1975, p. 110).

⁷⁷ Pentru o scurtă biografie a acestui domn, vezi General M. Racoviță-Cehan, *Familia Racoviță-Cehan. Genealogie și istoric*, vol. I, București, 1942, p. 110–134; Mihai Țipău, *Domnii fanarioți în Țările Române (1711–1821)*. *Mică enciclopedie*, ediția a II-a, București, Editura Omonia, 2008, p. 151–154.

⁷⁸ Domn al Țării Românești în perioada februarie 1764 – august 1765 (General M. Racoviță-Cehan, *op. cit.*, p. 138–147; Mihai Țipău, *op. cit.*, p. 161–163).

prins contur în actul de închinare din 7 septembrie 1764. Ulterior, Ștefan Racoviță s-a căit pentru acest gest și a declarat că nu mai recunoaște valabilitatea hrisovului de închinare, pe motiv că-i fusese impus: „[...] însuși domniia sa Ștefan vodă Racoviță prin carte ce ne-au scris au mărturisit și au anerisit hrisovul domnii sale, acel făcut fără voie și din silă”⁷⁹. Cine sunt cei care au exercitat presiuni asupra lui Ștefan Racoviță, este greu de știut. Poate că în scrisoarea din care am citat, pe care i-a trimis-o lui Alexandru C. Mavrocordat, în primăvara sau la începutul verii anului 1784, dădea detalii în acest sens. Totuși, cât credit putem da mărturiilor sale, atâta timp cât acestea sunt scrise în contextul în care fratele său, Ioniță, fiii și nepoții lor se judecau la Divanul lui Alexandru C. Mavrocordat pentru dezînchinarea Precistei!?

Firește că Racovițeștii nu au văzut cu ochi buni înstrăinarea averii familiei lor, în folosul mănăstirii Precista și au căutat soluții pentru a recupera măcar o parte din aceasta. Rămăși fără moștenirea părintească în urma daniilor nechibzuite ale fratelui lor, probabil că aceștia l-au învinovățit și pe episcop, bănuindu-l că i le-a cerut, iar el, într-un moment de slăbiciune, dată de euforia pe care o trăia, după o dușcă de apă de melisă sau după un ulcior de vin pelin, i-a făcut pe plac duhovnicului său. Închinarea putea deci să fie un gest de amară revanșă din partea lui Ștefan Racoviță împotriva bătrânului episcop de la Roman. Dacă rămânem în dimensiunea ipotezelor credem că „presiunile” despre care vorbește Ștefan Racoviță nu puteau veni din altă parte decât dinspre Patriarhia Ecumenică, interesată ca această închinare să se facă, mănăstirea Sf. Spiridon fiind doar stavropighia sa. Poate că patriarhul Samoil a intervenit în acest sens direct la Iordache Stavarache, capuchehaia și „epitropul” fanariot al lui Ștefan Racoviță, care avea pârghiile necesare să-i impună acestuia o astfel de hotărâre⁸⁰. Și apoi ne întoarcem la Suțești, care știau cel mai bine realitățile din Moldova! Și, în sfârșit, ajungem din nou la Vasile Ganea, diacul de divan, sluga credincioasă și perfidă a stăpânirii, care după ce le-a fost util „grecilor” la înlăturarea lui Iacov Putneanu⁸¹, poate că le-a fost folositor și atunci când a fost nevoie ca rezistența lui Ioanichie să fie învinsă! De fiecare dată aceeași strategie: hărțuirea adversarului, Iacov, cu vorbe meșteșugite spuse zi de zi, Ioanichie cu procese în fața Divanului!

Dezînchinarea

1. Când închinarea Precistei la mănăstirea Sf. Spiridon părea o chestiune încheiată, dintr-odată lucrurile iau o întorsătură neașteptată. La începutul verii anului 1782, sultanul încredințează domnia Moldovei lui Alexandru Mavrocordat Delibey, fiul lui Constantin Mavrocordat⁸². După obiceiul de atunci, noul domn vine de la Constantinopol însoțit de un alai numeros de curteni fanarioți în căutare de căpătuală, printre aceștia cumnatul său, spătarul Ioniță Racoviță⁸³ și unul dintre nepoții săi de frate,

⁷⁹ Vezi anexa 4.

⁸⁰ Pentru raporturile dintre Iordache Stavarache și Ștefan Racoviță, vezi N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, I, p. CXXXVIII–CXLI.

⁸¹ Despre implicarea grecilor de la curtea lui Ioan Th. Callimachi în lupta de îndepărtare a mitropolitului Iacov Putneanu din Scaun, pentru a fi pus în loc Gavril, scrie și Enache Kogălniceanu (<Pseudo>Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 95).

⁸² Bailul Veneției scria dogelui că numirea oficială s-a făcut în data de 10 iunie 1782 (*Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, București, 1899, vol. IX/2, p. 125, nr. CLII).

⁸³ Ioniță era căsătorit cu Smaranda, fiica lui Constantin Mavrocordat (Eugène Rizo-Rangabé, *op. cit.*, p. 127). Nunta s-a celebrat la Iași, în vara anului 1749 și a fost marcată de o întâmplare anecdotică. În timpul desfășurării nunții, a venit de la Iași un călăraș care a adus vestea că fratele mirelui fusese numit domn în locul domnului în funcție, Constantin Mavrocordat, socrul mic (<Pseudo>Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 48).

Costache, fiul răposatului Mihaiță Racoviță dragomanul. După cum era de așteptat, cererea acestora ca mănăstirea Precista să fie dezînchinată nu s-a lăsat mult așteptată. În plus, Racovițeștii cereau ca epitropisirea mănăstirii să le fie încredințată lor, cu argumentul că averile familiei se găseau în stăpânirea acesteia, datorite fără consultarea familiei de ctitorul ei, Constantin Racoviță. Obiectul solicitării lor era evident averea mănăstirii, care putea aduce câștiguri bune și nicidecum mănăstirea, a cărei biserică era în ruină. Solicitățile Racovițeștilor au dus la un simulacru de proces, început în primăvara lui 1784 și încheiat cândva în miezul verii aceluiași an, în urma căruia, în mod previzibil, Domnul dispune ca mănăstirea romașcană, metocurile și averile acesteia să fie „iarăși slobode și neînchinat nicăiuri, după cum au fost așezate cu hrisev de cătră însuși ctitorul lor cel din început, răposatul Costandin Racoviță v(oi)e voda, iar mănăstire Svântului Spiridon și spitalul din Iași în veci să nu se mai amestece cu stăpânire sau ori cu ce chipu la mănăstirile aceste nici la averile lor că nu au treabă nici dreptati”⁸⁴. Totodată, dispune ca acestea să fie „epitropisite” după cum vor crede de cuviință „ctitoricește” de către frații Ștefan și Ioniță Racoviță, de nepoții lor de frate, copiii lui Mihaiță dragomanul și de toți urmașii lor. Pentru a evita o reînchinare, domnul dispune „ca niciodată să nu fie volnici numai unii din ctitorii și epitropii de sus numiți fără iscăliturile tuturor, a închina pe mănăstirile aceste la Svântul Mormânt ori la Svântul Munte sau măcar și aice în țară, nici să aibă tărie o afierosire ca aceea de se va face numai de cătră unii, pricinuind strâmbătate, fără numai când cu toții să vor uni la o socoteală și bunăvoință de le vor închina cu scrisoare și cu ale tuturorora iscălituri. Atunci acea afierosire să aibă tărie și statornicie cum au și alte mănăstiri ce sint închinat pe alocure cu nestrămutare în veci”⁸⁵. Voința domnească este redactată în două hriseave diferite, date la trei zile unul de celălalt – 18 iulie și respectiv 21 iulie 1784 – și aproape identice din punctul de vedere al conținutului⁸⁶.

În sprijinul pretențiilor pe care le aveau, Racovițeștii s-au prezentat în fața domnului cu următoarele argumente:

1) Ștefan vodă Racoviță închinase Precista și metocurile acesteia obligat de împrejurări, „din silă” și fără consimțământul fraților săi, Ioniță și Mihai, egali cu el în drepturi la moștenirea fratelui lor, Constantin vodă Racoviță, decedat fără urmași. Insistând că actul de închinare nu era o decizie liber consimțită, ci urmarea unor presiuni la care s-a văzut obligat să răspundă, în acel context, pozitiv, Ștefan Racoviță, printr-o scrisoare, declara că nu mai recunoștea valabilitatea actului de închinare dat de el la 7 septembrie 1764;

2) închinarea s-a făcut împotriva obiceiului și a Pravilei, întrucât Ștefan vodă Racoviță, în calitate sa de domn al Țării Românești, nu avea voie să închine mănăstiri din Moldova, întrucât autoritatea sa se limita numai asupra teritoriului țării pe care o guverna, adică a Țării Românești. Cu alte cuvinte, după expresia lui Daniel Barbu, închinarea era „neconstituțională”⁸⁷;

3) Constantin Racoviță a interzis închinarea acestor mănăstiri prin statutele din 20 și 30 ianuarie 1757, afierosirea Precistei fiind astfel o încălcare a dispozițiilor testamentare ale ctitorului.

⁸⁴ Vezi anexa 5.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/23, 27. La anexa 5, edităm hrisevul din 18 iulie, mai complet decât cel din 21 iulie (*ibidem*, LXXVIII/27).

⁸⁷ Daniel Barbu, „Carele ia domniia plătește și dătorii”: cel mai vechi principiu constituțional românesc, p. 37–48.

Nici unul din cele două documente prin care se hotărăște dezînchinarea nu face referire la pledoaria reprezentanților Epitropiei, deși în amândouă se arată că Racovițeștii au stat în multe rânduri cu „giudecată înaintea domnii mele cu epitropii mănăstirii Svântului Spiridon”, ceea ce înseamnă că procesul a durat cel puțin câteva luni. Numele episcopului Ioanichie nu este pomenit în niciunul dintre aceste două documente. Se vede că pentru Racovițești, la fel ca și pentru Epitropie, mănăstirea Precista trebuia să fie exclusiv ctitorie domnească, deci numai a lui Constantin Racoviță, pentru că o recunoaștere a dreptului de ctitor al episcopului, ar fi complicat lucrurile în defavoarea ambelor părți⁸⁸.

Dispoziția domnească de scoatere a Precistei și metocurilor acesteia din subordinea Epitropiei este pusă repede în aplicare. Spătarul Ioniță Racoviță preia imediat mănăstirea, metocurile și averile acesteia în propria administrație. Toate evidențele averilor mișcătoare și nemișcătoare, odoarelor și documentelor acesteia sunt date în luna iulie 1784⁸⁹. Graba cu care Ioniță face preluarea, este o dovadă că Epitropia se aștepta la un asemenea moment, astfel încât este evident că hrisoavele din 18 și 21 iulie 1784 nu făceau decât să consfințească ceea ce domnul stabilise încă din aprilie același an. Înainte de preluarea mănăstirii și metocurilor acesteia, Ioniță Racoviță cere inventare și dări de seamă minuțioase ale lucrurilor, veniturilor și cheltuielilor mănăstirii Precista și metocurilor sale. În urma efectuării acestui inventar strict, se constată că egumenul Anthim al Precistei trebuia să plătească noilor administratori o sumă considerabilă, pentru lipsurile constatate la inventar, pe care o și achită la 10 septembrie 1784⁹⁰.

2. Posesia Racovițeștilor peste averile Precistei și metocurilor acesteia, pentru că de fapt pe acestea le urmăreau, avea să fie una temporară. Schimbarea din domnie a lui Alexandru C. Mavrocordat Delibey cu vărul său omonim, fiul lui Ioan Mavrocordat, poreclit Firaris sau Pârlea-vodă, după episodul refugierii sale în Rusia și după numeroasele incendii din Iași, care l-au determinat să-și schimbe adesea curtea, a presupus, după cum era de așteptat, redeschiderea procesului închinării. Spre deosebire de predecesorul său, Pârlea vodă tratează cu mai multă atenție procesul, încercând să lase impresia eliminării arbitrariului domnesc din actul de judecată. Drept urmare, pentru a judeca pricina aceasta sunt convocați membrii Sfatului domnesc și nouă clerici de rang înalt, respectiv doi dintre cei trei arhieri ai Bisericii Moldovei, mitropolitul Gavril și episcopul Leon Gheuca al Romanului, arhieriei titulari, Paisie al Ioaninei și Lavrentie al Tripoliei, și egumenii mănăstirilor închinare din Iași: arhimandritul Hrisant de la Galata, arhimandritul Ignatie de la Trei Ierarhi, arhimandritul Ghedeon de la Cetățuia, Mitrofan de la Golia și arhimandritul Iacov, egumenul mănăstirii Barnovschi. În anaforaua întocmită de aceștia, datată 19 mai 1785, se arată că judecarea pricinii s-a făcut cu mare chibzuință și fără părtinire („cu luare aminte cercetare, în curat sinidisis”), în acord cu principiile obiceiului pământului și potrivit textelor Sfintelor Pravili („după hotărârea Sf(i)ntelor Pravili”). Este invocată și necesitatea conservării *establishmentului* bisericesc, mai exact apărarea intereselor Locurilor Sfinte, întrucât dezînchinarea Precistei ar fi putut reprezenta un precedent periculos. Odată dezînchinarea recunoscută ca posibilă, era previzibil ca procesele de dezînchinare să se înmulțească, fiindcă – se spune în document – „a să răzleți afierosirile acestea de supt protecsia măn(ă)stirii Sfete Spiridon nu puțin catahrisis să va urma la toat(ă) sistima celorlalte mănăstiri a cărora

⁸⁸ Vezi dispozițiile așezământului din 30 ianuarie 1757 (Mihai Mîrza, *O ctitorie și doi ctitori...*, p. 115, anexa 3).

⁸⁹ ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/24; Documente, 390/20.

⁹⁰ ANI, Documente, 371/72.

celor mai multe să află încă neamuri din ctitori ce le-au zidit și să va da pricină de multă supărare și răzvrătire”⁹¹.

În fața Divanului convocat de Alexandru I. Mavrocordat Firaris, pentru a judeca jalba depusă de Epitropia mănăstirii Sf. Spiridon, Ioniță Racoviță și nepoții săi își apără drepturile dobândite în urmă cu un an, cu aceleași argumente. Numai că, de data aceasta, interpretarea juridică dată acestora este complet diferită de aceea imprimată de ruda lor domnească din familia Mavrocordat în anul precedent. Astfel, Divanul lui Alexandru I. Mavrocordat Firaris consideră că afierosirea Precistei la mănăstirea Sf. Spiridon „s-au făcut bine și cu cale”, domniii țării având după tradiție dreptul de a închina orice mănăstire, fiindcă aceștia „totdeauna au avut și au slobodă și deplină stăpânire asupra mănăstirilor a le povățui după cum găsesc cu cale spre mai bună întemeiere”⁹². În sprijinul acestei afirmații este adusă ca exemplu închinarea mănăstirilor Soveja, Cașin, Tazlău și Probotă la Sf. Mormânt, certificată de o anafora, din 23 aprilie 1743, rezoluționată de Constantin Mavrocordat⁹³; document care se păstra la mănăstirea Barnovschi, egumenită de către arhimandritul Iacob, unul dintre membrii Divanului, personalitate controversată a timpului său, viitor episcop al Romanului⁹⁴. Apoi, în accepțiunea membrilor Divanului, închinarea rămânea valabilă, chiar dacă cel care o făcuse, Ștefan Racoviță, era la acea dată domn al Țării Românești, fiindcă actul de afierosire fusese întărit de Grigore Ghica (III), domnul Moldovei. Mai mult, închinarea nu trebuia atacată și contestată, fiindcă – iar asupra acestui argument se insistă, fiind un fel de laitmotiv – nu s-a făcut „la alte părți streine, ci iarăș(i) la pământ(ul) acesta și la un lucru de mai mare pomenire ctitorilor și de folosul și cinstea aceștii patrii”. La aceste argumente se mai adaugă și că dezînchinarea nu putea fi acceptată pentru că ar fi creat dezechilibre în sistemul politico-instituțional al țării, fiind percepută, după cum s-a arătat, ca un precedent periculos pentru „toat(ă) sistima celorlalte mănăstiri”. Dreptul Racovițeștilor la epitropisirea Precistei, pe motiv că aceasta avea în stăpânire moșiile familiei lor, datorite de Constantin Racoviță, fără acordul fraților săi, este la rândul său respins de membrii Divanului. Aceștia consideră că atâta timp cât Racovițeștii nu aduceau nici o dovadă care să anuleze pretențiile fratelui lor la stăpânirea întregii averi a familiei, nu aveau nici un drept să-și revendice moștenirea care teoretic le revenea. Apoi, se arată în anafora că Ioniță Racoviță și frații săi au moștenit toate bunurile fratelui lor, Constantin Racoviță, decedat fără urmași, bunuri a căror valoare era necunoscută. Mai mult, se insinuează că printre lucrurile rămase de la acesta poate că se aflau și sineturile care dovedeau cheltuielile făcute de acesta pentru achitarea datoriilor părintelui său și care au fost subtilizate de frații săi⁹⁵. În final, ca argument ultim și decisiv, Divanul apelează la canoanele Bisericii,

⁹¹ ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/25.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Se păstrează numai hrisovul prin care Constantin Mavrocordat reînchină, de fapt la 20 aprilie 1743, cele patru mănăstiri la Sf. Mormânt, în urma solicitării patriarhului Parthenie, atunci în vizită la Iași (Th. Codrescu, *Uricariul*, I, p. 54–59; *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, 2, *Documente grecești*, editate de N. Iorga, București, 1917, p. 1109–1111, nr. MLXXII).

⁹⁴ Petronel Zahariuc, *Episcopul și creditorii. Câteva date noi despre datoriile bănești ale unui episcop de Roman din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în Laurențiu Rădvan, Bogdan Căpraru (ed.), *Orașele, orașenii și banii: atitudini, activități, instituții, implicații (sec. XVI–XX)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011, p. 79–109.

⁹⁵ În epocă, era de notorietate că Mihai Racoviță adunase datorii extrem de mari, încât creditorii înșiși au încercat să-l propulseze în scaunul uneia dintre cele două Țări Române pentru a-și putea recupera creditele. Contemporanii știau că fiul său cel mare, Constantin, ajuns domn la finele verii anului 1749, a fost asaltat de creditorii tatălui său. Pentru o biografie a lui Mihai Racoviță, vezi Matei D. Vlad, *Un pământean printre fanarioți: Mihai Racoviță*, în *RdI*, XLII, 1989, 9, p. 889–909.

disponibile atunci în varianta tradusă a *Cârjei arhierilor*⁹⁶. Sunt invocate canonul 24 al sinodului al patrulea ecumenic de la Calcedon⁹⁷, canonul 40 al sinodului al șaselea trulan⁹⁸ și canonul întâi al Soborului Întâi și al Doilea de la Constantinopol⁹⁹, unde se menționează că bunurile dăruite Bisericii rămân cu titlu definitiv proprietăți ale acesteia și nu mai pot fi recuperate de donatori sau de moștenitorii acestora și se interzice ctitorilor să se pună pe ei înșiși egumeni peste ctitoriile lor sau să numească egumeni peste acestea fără acordul arhierelui locului.

Aspectul elaborat al anaforei este o dovadă că membrii Divanului au dezbătut îndelung pricina și au căutat să motiveze cu argumente inatacabile statutul de subordonare a Precistei și metocurilor acesteia față de mănăstirea Sf. Spiridon. Dintre toate, având în vedere substratul procesului, conținutul canonului întâi al sinodului Întâi și al Doilea reprezenta cheia de boltă a întregii motivări, întrucât acesta interzicea uzufructul averilor mănăstirești, în alte scopuri decât cele destinate de către donator. Este încă o dovadă că, în realitate, invocând unele încălcări ale dreptului ctitoricesc, Racoviștii aveau interese cu totul străine de cele ale mănăstirii pe a cărei libertate o revendicau. Dorința lor de a-i restitui acestei mănăstiri și metocurilor sale autonomia acordată de ctitor nu era decât un pretext, ținta reală erau evident averile acestora, pe care doreau să le stăpânească în folos personal. Or, în virtutea prevederilor dreptului canonic, Racoviștii nu puteau beneficia decât de o simplă pensie sau de un ajutor periodic de la această mănăstire, în calitate de moștenitori scăpătați ai ctitorilor și nicidecum de calitate de administratori, care să beneficieze de uzufructul averilor dăruite de înaintașii lor unui lăcaș de închinare.

Potrivit motivațiilor enumerate mai sus, Divanul dispune ca mănăstirile Precista și Sf. Proroc Samoil să devină așezăminte protejate ale mănăstirii Sf. Spiridon din Iași. Totuși, Divanul consideră revendicările lui Ioniță Racoviță și ale nepoților săi la moștenirea moșiilor părintești ca întemeiate. Astfel, se arată că aceștia erau îndreptățiți să pretindă numai partea de moștenire care se cuvenea fraților Ioniță și Mihai, dar numai după ce Ioniță și nepoții săi de frate, copiii lui Mihai, „vor arăta vreo dovadă încredințată cum că răposatul Costandin vodă (Racoviță – n.ns.) n-ar fi avut dreptatea ce s-au zis a ichiopisi aceste moșii părintești a răposatului Mihai v(oi)e vod”. Mai exact, pentru a-și recupera moștenirea, Ioniță și nepoții săi erau obligați să demonstreze cu dovezi scrise că nu moșteniseră nimic din averea lui Constantin vodă Racoviță, decedat fără copii, și că acesta nu a plătit singur datoriile tatălui, ci solidar cu frații săi¹⁰⁰. Or, această condiție s-a dovedit imposibil de îndeplinit.

⁹⁶ Scrisă de Iacov din Ioanina, la 1645, *Vactria (Cârja arhierilor)* este un corpus de canoane bisericești mai complet decât Sintagma lui Matei Vlastares. A fost tradusă în românește de călugărul Cosma Valahul, în anul 1754, la solicitarea mitropolitului Iacov Putneanul și a fost utilizată frecvent de instanțele superioare din Moldova până spre sfârșitul secolului XVIII (Șt. Gr. Berechet, *Descoperirea a două manuscrise juridice românești*, în „Întregiri. Buletinul Institutului de Istoria Vechiului Drept Românesc”, I, 1938, p. 1–39). Traducerea făcută de ieromonahul Cosma, viitorul episcop de Buzău (1763–1787) este diortosită de Duca Sotiriovici (N. A. Ursu, *Un traducător puțin cunoscut: ieromonahul Cosma Valahul de la mitropolia din Iași*, în idem, *Contribuții la istoria culturii românești. Studii și note filologice*, p. 44–73).

⁹⁷ Sunt citate slov(a) 40, list 740–741 din *Cârja arhierilor*. Aceste dispoziții canonice sunt ușor reperabile în edițiile contemporane ale canoanelor sinoadelor ecumenice. Vezi Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea II, Arad, Tipografia Diecezană, 1930, p. 246–248.

⁹⁸ În fapt este vorba despre canonul 49, unde se arată că „mănăstirile odată sfințite cu învoirea episcopului să rămână pentru totdeauna mănăstiri și averile, care le aparțin, să se păstreze pentru mănăstire și nicidecum nu mai pot deveni lăcașuri lumești, nici nimeni să nu le dea oamenilor lumești” (*ibidem*, p. 418).

⁹⁹ Cunoscut și cu numele de sinodul al nouălea local de la Constantinopol (*ibidem*, vol. II, partea I, Arad, Tipografia Diecezană, 1934, p. 300).

¹⁰⁰ *Ibidem*.

3. Având în față anaforaua, nu este lipsit de interes să vedem cine erau membrii Divanului și ce interese catalizau aceștia. Arhieriei titulari și egumenii mănăstirilor închinată, toți greci, nu puteau pleda pentru scoaterea unei mănăstiri de sub închinare, indiferent unde era aceasta afierosită, din motivele deja invocate. Să nu uităm că mănăstirea Sf. Spiridon, beneficiara închinării, avea în fruntea ei un egumen grec, cu rang de arhieru titular, care făcea parte dintr-o rețea de solidarități a clericilor fanarioți din Moldova. Sfatul domnesc este format într-o majoritate covârșitoare din mari dregători care erau fie epitropi ai spitalului, fie foști epitropi, fie rudele unor epitropi sau ctitori ai mănăstirii Sf. Spiridon. Fără a face o demonstrație în acest sens, câteva exemple merită date. Marele logofăt Dimitrie Sturza și fostul mare vistiernic Iordache Balș erau doi din cei trei epitropi ai mănăstirii Sf. Spiridon, iar cei doi Cantacuzini erau rude apropiate cu fostul mare spătar Iordache Cantacuzino, cel de-al treilea epitrop¹⁰¹. Marele vornic Lascarache Ruset era fiul hatmanului Vasile Ruset, unul dintre cei trei ctitori fondatori ai acestei mănăstiri¹⁰². Acesta devine epitrop la Sf. Spiridon, alături de vornicul Iordache Ghica, în cursul anului 1785, înlocuindu-i pe cei trei epitropi amintiți mai sus¹⁰³. Hatmanul Costache Ghica este fratele vornicului Iordache Ghica, despre care am arătat deja că a fost numit epitrop în 1785, probabil la scurt timp după încheierea procesului, în contextul reorganizării spitalului¹⁰⁴. Soțul unei descendente a familiei Ruset, deci rudă cu ceilalți trei Rusetști din Divan, vornicul Depaste este cunoscutul doctor ieșean Dracache Depasta, fost medic la Curtea Domnească, ajuns la bătrânețe pe culmile boieriei în Moldova¹⁰⁵. Probabil că și el se număra printre acei medici care beneficiaseră de venituri necuvenite din vistieria spitalului, după cum se arată într-un document dat de același Alexandru I. Mavrocordat Firaris¹⁰⁶. Ceilalți opt boieri divaniți erau legați printr-o rețea complicată de înrudiri și solidarități cu boierii deja amintiți. Simpla rostire a numelor este suficientă pentru a ne încredința de acest lucru. Cu un domn care privilegia în chip evident interesele Epitropiei și cu un astfel de Divan, Racoviștii nu puteau să aibă speranțe că vor primi o sentință favorabilă.

4. Peste câteva săptămâni, nu știm exact când, dar în cursul lunii iunie, cancelaria domnească emite hrisovul de întărire a anaforalei pe care am analizat-o aici, din care rezultă că beizadea Ioniță Racoviță și nepoții săi au contestat hotărârea Divanului. Pentru a se încredința că judecata acestuia era justă, domnul – se arată în hrisov – i-a convocat încă o dată pe membrii Divanului și împreună au cercetat, de față cu jeluitorii, anaforaua și întreaga pricină, constatându-se iarăși că Ioniță Racoviță și nepoții săi „cu greșală dezghinase” mănăstirile Precista și Sf. Proroc Samoil, dar și biserica de piatră de la Bodești, cu toate averile și acareturile lor de la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași. Drept pentru care se hotărăște ca primele să redevină metocurile celei din urmă, potrivit actului de închinare dat de Ștefan vodă Racoviță și confirmat de Grigore Ghica (III). Hotărârea domnească este întărită cu blestemul celor doi arhieriei cu rang de mitropoliți din Divan, Gavril Callimachi și Paisie al Ioaninei¹⁰⁷. Anaforaua a fost ticluită și scrisă de logofătul

¹⁰¹ I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 331, nr. 263, p. 338, nr. 264 și *passim*.

¹⁰² Generalul R. Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. I, *Coborătorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos*, București, 1938, p. 67 (1/V), 83 (1/VI).

¹⁰³ I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 328, nr. 261.

¹⁰⁴ Ștefan S. Gorovei, *Observații noi într-o controversă veche (familia Ghica din Moldova)*, în *AIIAI*, 1978, p. 315–324 (în continuare, Ștefan S. Gorovei, *Observații noi într-o controversă veche*).

¹⁰⁵ Sorin Grigoruță, *Un doctor ieșean din a doua jumătate a veacului XVIII: Dracache Depasta*, în *AIIIX*, XLVII, 2010, p. 33–48.

¹⁰⁶ I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 387–393, nr. 302.

¹⁰⁷ Vezi anexa 6.

Grigoraș de la Mitropolie, cunoscut cărturar din epocă, bun cunoscător al pravilelor și al istoriei țării, iar hrisovul este redactat de un Vârnav cu rang de clucer. Pentru serviciile lor, Epitropia a plătit 20 de lei celui dintâi și 30 de lei celui de-al doilea¹⁰⁸.

Restabilirea închinării mănăstirilor Precista și Sf. Proroc Samuil la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași este o măsură care a făcut parte dintr-un program mai ambițios al lui Alexandru I. Mavrocordat Firaris de revigorare a spitalului ieșean, decăzut și aflat la „slabă și proastă stare”, din cauza pierderii principalelor venituri, printre care și acelea care proveneau din încasarea embaticului de la metocurile amintite, cu care „nu puțin să agitora”¹⁰⁹. În cursul primelor șase luni de domnie, Pălea vodă a emis mai multe documente în acest sens. Începe prin a numi alți epitropi¹¹⁰, după care restaurează vechile privilegii ale mănăstirii Sf. Spiridon, printre care și dreptul de stăpânire asupra metocurilor pe care le pierduse în anul precedent, în favoarea Racovițeștilor, și alocă noi surse de venit acesteia, pentru buna funcționare a spitalului, printre care privilegiul de a percepe slujba cuniței¹¹¹. Toate aceste măsuri sunt întărite prin așezământul solemn din august 1785¹¹², document întărit, la rândul său, printr-o singhilie a patriarhului Procopie al Constantinopolului¹¹³. Acest domn s-a implicat și în repararea imobilelor din curtea mănăstirii Sf. Spiridon. Turnul clopotniță ia o nouă înfățișare, adăugându-i-se încă un etaj, unde au fost înălțate clopotele¹¹⁴.

În cursul lunii iulie 1785, mănăstirea Precista Mare cu cele două metocuri ale sale, mănăstirea Sf. Proroc Samuil din Focșani și biserica de piatră de la Bodești, și cu toate averile lor reintrau în administrarea directă a Epitropiei mănăstirii Sf. Spiridon. Ceea ce făcuseră cu un an înainte egumenii de la Precista și Sf. Proroc Samuil, trebuia să facă acum Ioniță Racoviță, adică să întocmească o dare de seamă amănunțită a veniturilor și cheltuielilor și să predea toate bunurile mobile și imobile pe bază de inventar¹¹⁵. Potrivit sămii întocmite la 20 iulie 1785, s-ar părea că acesta nu s-au ales cu nimic în urma stăpânirii averilor mănăstirii timp de aproape un an, ba mai degrabă s-a ales cu datorii¹¹⁶. În realitate, Ioniță Racoviță trebuie să fi obținut unele venituri din uzufructul averilor mănăstirii Precista, venituri care trebuie să fi fost mai degrabă însemnate, altminteri nu ne explicăm dorința sa de a păstra mănăstirea în administrația sa. Epitropia

¹⁰⁸ I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 430, nr. 337.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 387–393, nr. 302.

¹¹⁰ Noii epitropi erau marele vornic Lascarache Ruset, fiul hatmanului Vasile Ruset, unul dintre cei trei ctitori de început ai mănăstirii Sf. Spiridon, și vornicul Iordache Ghica, unul dintre celebrii nepoți ai lui Constantin Dimitrie Moruzi, domnul Moldovei (*ibidem*, p. 328, nr. 261; Ștefan S. Gorovei, *Observații noi într-o controversă veche*, p. 320–324).

¹¹¹ *Ibidem*, p. 355–356, nr. 274.

¹¹² Th. Codrescu, *Uricariul*, I, ed. II, p. 104–117; Gh. Băileanu, *Evoluția juridică*, II–III, p. 46–58; I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 387–393, nr. 302.

¹¹³ Th. Codrescu, *Uricariul*, I, ed. II, p. 117–122; I. Caproșu, *Documente Iași*, VIII, p. 328–331, nr. 262.

¹¹⁴ Pentru istoria acestui turn, vezi contribuția lui Sorin Iftimi, *Turnul bisericii „Sfântul Spiridon”, un monument între două lumi*, în Laurențiu Rădvan (ed.), *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranzitia de la medievalitate la modernitate*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007, p. 165–182 (reluat în volumul Sorin Iftimi, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene*, Iași, Editura Trinitas, 2008, p. 108–123).

¹¹⁵ Astfel, s-a întocmit un inventar al documentelor (ANI, Documente, 390/28), un catastih al bunurilor de inventar din biserica mănăstirii, „pojija casei” (mobilier, lucruri, alimente etc.), animalele și stupii (*ibidem*, 390/29). Beizadea Ioniță Racoviță a dat și o samă privind modalitatea de gestionare a averilor mănăstirii Precista, din care rezultă că, în mod surprinzător, cheltuielile au fost mai mari decât veniturile (*ibidem*, 390/25). Acesta din urmă, fiind un document interesant pentru felul în care înțelegeau oamenii de atunci să realizeze un „audit”, merită publicat.

¹¹⁶ *Ibidem*, 390/25, 391/32.

racovițească nu schimbasesc cu nimic starea de decădere a Precistei și a Sf. Proroc Samuil, ale căror biserici nu se găseau într-o stare prea bună, prima fiind „hrentuită” de cutremurul din septembrie 1781, iar cea de-a doua afectată de distrugerile suferite în timpul războiului din anii 1768–1774¹¹⁷.

După revenirea Precistei și metocurilor sale în posesia mănăstirii Sf. Spiridon, epitropii nu au reinstituit administrația egumenilor de dinainte de dezînchinare. Despre egumenul de la Sf. Proroc Samuil nu știm nimic, în schimb arhimandritul Anthim nu se dovedise prea vrednic de misiunea care i se încredințase, ba chiar se părea că era mai mult interesat de câștiguri decât de bunăstarea mănăstirii. Cercetarea făcută cu ocazia predării Precistei în mâna Racovițeștilor scosese la iveală tot felul de nereguli, moși închiriate la prețuri mici, cheltuieli fără socoteală și lipsuri în avutul sfântului lăcaș¹¹⁸. Astfel, epitropii numesc ca egumen în iulie 1785 pe Gherasim Putneanul, ieromonah vrednic și administrator priceput¹¹⁹. Acesta a inițiat imediat reorganizarea mănăstirii și lucrări de rezidire a bisericii, care stătea să se prăbușească, având bolțile grav afectate de cutremurul din 26 septembrie 1781.

Rămași fără niciun petec de moșie din uriașa avere părintească, Racovițeștii ajung la mila domnească și trăiesc cu speranța că, într-o zi, vor reintra în posesia moștenirii familiei. Pierzându-și speranța la redobândirea moștenirii părintești și rămas singur, beizadea Ioniță Racoviță se stabilește la Roman, bucurându-se, probabil, de ospitalitatea episcopului Leon Gheuca, unul dintre foștii apropiați ai episcopului Ioanichie și, deci, o cunoștință mai veche a casei Racovițeștilor. Aici, își dă obștescul sfârșit, la 18 iulie 1786, și este înmormântat în catedrala episcopală din Roman¹²⁰. Pentru înmormântare, ispravnicul ținutului, stolnicul Constantin Gheuca, a cheltuit aproape 300 de lei, sumă care i-a fost restituită ulterior din Vistieria domnească¹²¹.

Renunțări vs. pretenții

1. După decesul său, nepoții de frate ai lui Ioniță, postelnicul al doilea Costache și aga Iancu, nu mai revendică moștenirea părintească a tatălui lor, Mihăiță dragomanul, stăpânită de mănăstirea Precista și nici „epitropisirea” acestui așezământ, mulțumindu-se cu statutul de beizadele fanariote și cu veniturile obținute de pe urma slujbelor mărunte pe care le primeau de la domnie. Cu timpul, amândoi ajung la rangul de spătar. În martie 1815, împreună cu ceilalți Racovițești constantinopolitani, solicită și primesc de la Scarlat vodă Callimachi statutul de boieri de țară, pentru a se putea bucura de „toate pronomiile aceștii țări”¹²². Printre dovezile aduse în favoarea vechimii și originii moldovenești a familiei lor, regăsim și pe aceea că „toate moșiile ce au avut neamul Racovițescu în cuprinsul Moldovei le-au jărtvit după vreme spre înzestrarea mănăstirilor

¹¹⁷ Afirmația noastră se fundamentează pe sama veniturilor și cheltuielilor întocmită de Ioniță Racoviță, datată 20 iulie 1785, care nu conține nici un fel de alocări pentru reparații (ANI, Documente Spiridonie, 390/25).

¹¹⁸ ANI, Documente, 371/72, 390/25, 391/32.

¹¹⁹ Preia gestiunea mănăstirii de la Ioniță Racoviță în primele zile ale lunii august, de când datează inventarele bunurilor primite (*ibidem*, 371/12, 390/28–29).

¹²⁰ Dată înscrisă pe piatra de mormânt, așezată, probabil, de fiul său, Constantin, sau de numeroșii săi nepoți, în 1797 (N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, II, p. 17, nr. 2). Generalul Mihai Racoviță-Cehan consideră că data decesului este 9 aprilie 1786 (*op. cit.*, I, p. 30). După toate indiciile, decesul lui Ioniță a survenit mai târziu, adică în iulie 1786, o dovadă în sprijinul acestei opțiuni fiind chiar data înscrisă pe piatra de mormânt.

¹²¹ *Sămile Vistieriei Țării Moldovei*, editate de Ioan Caproșu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, vol. II, p. 159.

¹²² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1913, VIII, p. 213–216, nr. CLXII.

din pământul acesta, cum dovedesc întru aceasta hrisoavile¹²³. Mănăstirile în favoarea cărora racovițeștii își jertfiseră întreaga avere nu erau altele decât Precista Mare, Sf. Proroc Samuil din Focșani și Fâstâci, aceasta din urmă închinată la muntele Sinai de însuși ctitorul ei, Mihai vodă Racoviță, la 12 iunie 1750¹²⁴. Cei doi spătari, Costache și Iancu, s-au instalat la Hârlău, unde, probabil, au arendat moșia mănăstirii Precista, ale cărei venituri, potrivit vechilor înțelegeri, pornind de la hrisovul lui Grigore Ghica (III) din 1766, reveneau în întregime mănăstirii Sf. Spiridon. Oricum, îi vedem pe amândoi colaborând cu Epitropia, în fondul căreia regăsim astăzi câteva documente – nu prea multe – privitoare la existența lor în Moldova, la cumpăna veacurilor XVIII–XIX.

Nici Ștefan vodă Racoviță nu a mai trăit mult după episodul revendicării mănăstirii Precista și metocurilor acesteia din 1784–1785, dar nu știm când a decedat și nici unde a fost înmormântat. Credem că a murit la Constantinopol, unde rezida ca domn mazil. Unul dintre cei doi copii ai acestuia, beizadea Mihai, vine în Moldova în suita unchiului său, Alexandru N. Suțu, și se stabilește aici¹²⁵. Copiii acestuia, între care pe unul îl chema Iancu și era spătar, se alătură, în 1815, celorlalți Racovițești veniți de la Constantinopol, care solicită lui Scarlat Callimachi statutul de boieri evgheniți ai pământului Moldovei¹²⁶.

2. Un moment important în evoluția disputelor dintre Epitropie și Racovițești s-a consumat la 15 aprilie 1799, când fiul beizadelei Ioniță Racoviță, postelnicul Constantin Racoviță, venit în Moldova la câțiva ani după decesul tatălui său, probabil la solicitarea epitropilor, acceptă să renunțe în scris la moștenirea părintească în favoarea mănăstirii Sf. Spiridon din Iași. Aparent acesta face o confuzie scriind, în *exoflisis*-ul său, că moșiile străbune fuseseră dăruite mănăstirii Sf. Spiridon, în realitate nu este așa. Pentru a elimina orice neînțelegeri viitoare, recunoaște că tatăl său revendicase moștenirea părintească din greșeală și la îndemnul unei alte persoane, care nu cunoștea la nuanță conținutul actelor de donație ale unchiului său, Constantin Racoviță. Mai recunoaște că unchiul său fusese îndreptățit să-și aproprieze întreaga moștenire părintească, de vreme ce de unul singur, fără contribuția fraților săi, a achitat toate datoriile tatălui său, Mihai vodă Racoviță, cu miere și mir. Apoi, în cele din urmă, recunoaște inclusiv că unchiul său nu a ținut pentru el aceste moșii și nici nu le-a valorificat în interes particular, ci le-a pus în slujba unei cauze superioare, spre pomenirea veșnică a întregii familii¹²⁷. *Exoflisis*-ul semnat de postelnicul Constantin Racoviță este construit de așa manieră încât toate argumentele expuse în anaforaua Divanului din 19 mai 1785 și hrisovul lui Alexandru I. Mavrocordat Firaris din iunie 1785 să fie recunoscute drept juste și legitime. Astfel, tocmai fiul celui care intentase proces Epitropiei recunoștea acțiunea tatălui său drept una nejustificată și renunța definitiv la orice pretenții față de mănăstirea Sf. Spiridon.

Alături de postelnicul Constantin Racoviță, care își pune și pecetea, semnează șapte martori, dintre care trei, logofeții Nicolae Ruset și Iordache Cantacuzino, precum

¹²³ *Ibidem*, p. 214.

¹²⁴ Împreună cu aceasta, Mihai Racoviță i-a dăruit mănăstirii Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai toate moșiile pe care le avea moștenire din partea tatălui său, vornicul Ion Racoviță; toate situate în ținuturile Vaslui și Bârlad (ANI, Ministerul Justiției. Anaforale, nr. 20, f. 185, doc. nr. 3; *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea*, vol. IX (1751–1774). *Cărți domnești și zapise. Colecția Moldova în epoca feudalismului*, editate de Demir Dragnev, Larisa Svetlicinâi și Eugenia Bociarov, Chișinău, Editura Civitas, 2004, p. 79–80, nr. 44).

¹²⁵ Mai fusese în Moldova și în timpul lui Alexandru I. Mavrocordat Firaris, când ocupase funcțiile de ispravnic de Suceava și Neamț (Generalul Mihai Racoviță-Cehan, *op. cit.*, p. 33).

¹²⁶ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, VIII, p. 213–216, nr. CLXII.

¹²⁷ Vezi anexa 7.

și vistiernicul Iordache Baș, figurează printre semnatarii anaforalei din 19 mai 1785. Ceilalți trei, pentru că pe unul nu am reușit să-l identificăm după semnătură, sunt rude apropiate cu alți membri ai aceluși Divan, care i-a declarat pe Racovițești învinși în procesul cu Epitropia. Printre acești martori nu se numără nici un membru al familiei Racoviță. Începând de acum, Epitropia a invocat de fiecare dată acest *exoflisis* atunci când drepturile sale de folosire a averilor funciare ale Precistei, provenite din donațiile voievodului Constantin Racoviță, i-au fost contestate, într-o formă s-au alta, de reprezentanții familiei Racoviță. Totuși, acestui act de renunțare i s-a atribuit o importanță juridică mai mare decât valoarea lui reală; fiul lui Ioniță Racoviță nu renunțase de fapt decât la propria sa parte de moștenire. Chiar dacă nu mai aveau puterea să conteste cu șanse de succes donațiile lui Constantin vodă Racoviță, moștenitorii fraților săi nu au uitat că averile familiei lor erau stăpânite de Epitropie și au manifestat față de aceasta o atitudine revendicativă până târziu în secolul XIX. Cândva în deceniul al treilea al secolului XIX, Ecaterina Rolla, nepoata de fiu sau fiică a beizadelei Ioniță Racoviță și soția paharnicului grec Athanasie Rolla, supus rusec, solicită la domnie redeschiderea procesului cu Epitropia¹²⁸. Puși în fața unei noi revendicări, epitropii spitalului mănăstirii Sf. Spiridon tergiversează, pentru a câștiga timp. Vânzând că jalba sa nu avea ecou, în 1829, profitând de instaurarea Ocârmuirii Rusești, Ecaterina Rolla solicită Divanului Cnejei Moldovei ca Epitropia să fie chemată să explice, în baza documentelor pe care le avea, calea prin care mănăstirea Sf. Spiridon intrase în posesia averii funciare a lui Mihai vodă Racoviță. Autoritățile competente refuză să răspundă solicitărilor jeluitorii, motiv pentru care aceasta insistă, în vara anului 1731, adresându-se președintelui Divanului, generalul rus Pavel Dimitrievici Mircovici, care dispune cercetarea imediată a pricinii¹²⁹. Procesul pare a se pune în mișcare, dar o soluție nu se dă. Confruntându-se cu indiferența autorităților moldovene, Ecaterina Rolla, pentru a se alege totuși cu ceva, schimbă strategia, diminuându-și pretențiile la o simplă rentă viageră. Noile sale pretenții sunt formulate în cererea adresată lui Mihail Gr. Sturdza, domnul Moldovei, la 12 decembrie 1837. În sprijinul cererii sale, adaugă ca dovadă a apartenenței sale la familia Racoviță o copie după un certificat de noblețe, emis de autoritățile rusești de la Chișinău¹³⁰. Totodată, susține că trăiește la București, în sărăcie, neavând nici un mijloc de trai, având pe deasupra și o fată de 12 ani în întreținere, în timp ce averile familiei sale sunt folosite pentru a asigura bunăstarea Epitropiei mănăstirii Sf. Spiridon¹³¹. Până la urmă, strădaniile sale și-au găsit ecoul dorit, autoritățile moldovenești oferindu-i, se pare, pensia cerută¹³². Nu știm însă dacă pensia s-a aprobat din bugetul Epitropiei sau din Vistieria statului.

3. În a doua jumătate a veacului XIX, stăpânirea mănăstirii Sf. Spiridon peste averile funciare ale Precistei a fost contestată și de Primăria orașului Roman. Această instituție nou înființată, în urma aplicării legilor organizării administrativ-instituționale a tânărului stat român, a criticat, în primăvara anului 1870, Epitropia pentru numărul prea mic de paturi pe care le susținea la spitalul din Roman în raport cu veniturile mănăstirii Precista. Edilii româșcani susțineau că venise timpul ca averile considerabile ale Precistei să fie valorificate în folosul locuitorilor orașului Roman și nu în acela a

¹²⁸ ANI, fond Epitropia Generală a Casei Spitalelor Sf. Spiridon Iași, dosar 37/1831–1838, f. 1–6.

¹²⁹ *Ibidem*, f. 5.

¹³⁰ *Ibidem*, f. 3–5.

¹³¹ Vezi anexa 8.

¹³² Acest lucru rezultă din rezoluția pusă pe cererea amintită, la 31 ianuarie 1838, de un funcționar al Comitetului Central (*ibidem*).

unei Epitropii străine de interesele localnicilor. Drept urmare, Primăria Romanului a revendicat preluarea mănăstirii Precista, a averilor acesteia și a spitalului în propria administrare. Până la urmă, cererile Primăriei au rămas fără consecințe juridice, dar declarațiile reprezentanților acesteia i-au motivat pe epitropii Casei Spitalelor Sf. Spiridon să grăbească proiectatele lucrări de construire a noului spital din Roman, demarate în primăvara anului 1871. Tot ca urmare a declarației edililor de la Roman, T. C. Victor, șeful serviciului de contabilitate a Epitropiei, a întocmit o dare de seamă, prin care arată că veniturile metocurilor mănăstirii Sf. Spiridon erau absorbite în totalitate de cheltuielile de întreținere ale spitalelor de la Roman și Focșani și de cele privind salarizarea slujitorilor bisericilor de la Români, Bodești, Sf. Proroc Samuil din Focșani și Precista de la Roman¹³³.

Concluzii, precizări

Aceasta este odiseea disputelor dintre Epitropia spitalului mănăstirii Sf. Spiridon cu ctitorii mănăstirilor Precista din Roman și Sf. Proroc Samoil. Ajunși la finalul ei, nu încheiem înainte de a formula câteva concluzii și de a explica motivele pentru care am ales să edităm numai o parte din documentele care formează dosarul destul de consistent al acestei închinări controversate.

Din cele arătate mai sus, rezultă că istoria disputelor dintre Epitropie și contestarii actului de închinare dat de Ștefan Racoviță, la 7 septembrie 1764, poate fi împărțită în trei etape: protestele episcopului Ioanichie al Romanului, care până la urmă acceptă închinarea în schimbul unor concesi; procesele Epitropiei cu frații Racoviță și nepoții acestora reînțorși de la Constantinopol, care au avut ca rezultat temporar dezînchinarea Precistei și apoi ca soluție de durată reînchinarea acesteia. Ultima etapă, cea de-a treia, începe în 1785 și se întinde până în a doua jumătate a secolului XIX. Scăpătați și conștienți că șansele lor de succes erau minime, moștenitorii beizadelor Racovițești renunță la pretenția de a recupera prin proces moșiile părintești dăruite de unchiul lor mănăstirii Precista din Roman. În schimb, caută să obțină unele foloase de pe urma statutului lor de ctitori, solicitând sprijin de la domnie, motivând că decăderea stării economice a familiei se datora înstrăinării averii familiei lor în scopuri de utilitate publică. Unii dintre Racovițești chiar colaborează cu Epitropia sau se bucură de sprijinul acesteia.

Firește, episcopul Ioanichie și Racovițeștii s-au raportat diferit la mănăstirea Precista, având fiecare propriile obiective atunci când contestau închinarea. Fiind inițiatorul rezidirii bisericii Adormirii și întemeietorul mănăstirii, care ulterior se va numi Precista și după un timp Precista Mare, înaltul prelat românesc a considerat închinarea un act de samavolnicie, un abuz și o încălcare a drepturilor sale de ctitor. Până la momentul închinării, episcopul administrase mănăstirea ca pe un bun cvasi-personal, numind în fruntea ei ca egumeni pe fratele său, Nicolae, pe care l-a transferat aici de la mănăstirea Neamț și, după decesul acestuia, pe nepotul său, Ioan. Astfel, episcopul afișează o atitudine de ctitor, care avea drept să dispună în mod unilateral de viitorul mănăstirii și metocurilor acesteia, cu atât mai mult cu cât primise de la asociatul său, Constantin vodă Racoviță, mână liberă asupra administrării lor și recuperării integrale a averilor racovițești în folosul acestora. Dimpotrivă, Racovițeștii revendicau eliberarea Precistei de sub tutela mănăstirii Sf. Spiridon, cu scopul declarat de a reinstitui ordinea stabilită de ctitor, dar, în realitate, cu gândul de a obține odată cu eliberarea acesteia și calitatea de epitropi, ceea ce le oferea posibilitatea de a exploata

¹³³ *Actele relative la biserica Precista-Mare din Roman*, p. 6–7.

averile mănăstirii în folosul lor. Miza luptei lor era una de supraviețuire ca mare familie boierească în Moldova. Știau și ei că aceasta era singura modalitate permisă de dreptul canonic de a beneficia de uzufructul moșiiilor părintești, datorite acestei mănăstiri printr-un act unilateral de donație de către Constantin Racoviță.

Actul de închinare al lui Ștefan vodă Racoviță era, într-adevăr, o încălcare flagrantă a dreptului de ctitorie, mai întâi pentru că s-a făcut fără acordul unuia dintre ctitori, aflat în viață, întâmplător fondatorul mănăstirii ațierosite. Apoi, printr-o astfel de dispoziție, se încălca voința testamentară a celuilalt ctitor, exprimată în cele două așezăminte ctitoricești analizate pe larg în rândurile mai sus, prin care se stabilea ca mănăstirea Precista și metocurile sale să nu fie niciodată închinare.

Grație acestor contestări, mănăstirile Precista și Sf. Proroc Samoil au avut un statut special în cadrul Epitropiei, de oarecare autonomie. Egumenii le-au administrat liber, în schimbul embaticului anual, având totuși obligația de a prezenta anual Epitropiei sămi detaliate ale veniturilor și cheltuielilor mănăstirii. Totuși, încercările epitropilor și egumenului mănăstirii Sf. Spiridon de a-i supraveghea mai îndeaproape a stârnit opoziția unora dintre ei. Este cazul egumenului Gherasim Buleandă, care a cerut rediscutarea raporturilor cu Epitropia, motiv pentru care, după câțiva ani de neînțelegeri, acesta a și fost înlăturat, în 1830, pe motiv de gestiune defectuoasă a mănăstirii¹³⁴. Unii dintre egumeni, precum Gherasim Putneanul, au avut un rol important în cadrul Epitropiei și s-au remarcat fie ca oameni de cultură, fie ca duhovnici.

2. În anexa studiului edităm opt documente, adică șase hrisoave și două documente grecești, acestea din urmă transcrise și traduse de doamna Loredana Dascăl, arhivist-paleograf la biroul Arhive medievale, fonduri personale și colecții a Arhivelor Naționale ale României, căreia îi mulțumim pentru colaborare. Privitor la cele șase hrisoave, consider că se impun unele clarificări, referitoare la alegerea pe care am făcut-o. Am optat pentru editarea celor patru acte de confirmare ale închinării date de Grigore Ghica (III), la 20 noiembrie 1764, 15 ianuarie 1765, 28 aprilie 1766 și 20 mai 1766. Hrisovul de închinare dat de Ștefan Racoviță, la 7 septembrie 1764, a fost editat până acum de multe ori, motiv pentru care am considerat ca inutilă o nouă ediție. Dintre toate, numai hrisovul din 28 aprilie 1766 nu se găsește în pachetul LXXVIII al Colecției Documente Spiridonie de la Arhivele Naționale din Iași, tocmai pentru că a fost înmănat de emitent, Grigore Ghica (III), episcopului Ioanichie, iar de la acesta a ajuns în alte mâini și nu în arhiva Epitropiei. Inițial, am identificat copia acestui document, aflată într-un pachet de documente din Colecția Documente a arhivelor ieșene, care provine de la Spiridonie, după care am avut șansa să descopăr originalul în colecția Documente istorice a Bibliotecii Academiei Române, cu ajutorul lui Ioan-Augustin Guriță, căruia îi rămân recunoscător. Dezînchinarea Precistei a fost dispusă prin două hrisoave aproximativ identice ca formă și conținut, emise la 18 și 21 iulie 1784. L-am editat pe cel dintâi, fiind ceva mai complet decât cel de-al doilea, dar și pentru că textul acestuia din urmă este editat în opusculul privitor la istoria mănăstirilor Precista din Roman și Sf. Proroc Samuil din Focșani, reluat de Th. Codrescu în volumul XII din *Uricariul*¹³⁵. În sfârșit, în privința actelor prin care Alexandru I. Mavrocordat Firaris (Pârlea vodă) anulează hrisoavele de dezînchinare și stabilește ca mănăstirea Precista și metocurile sale să fie puse din nou sub „protecția” mănăstirii Sf. Spiridon, am optat să edităm hrisovul care reia, aproape cuvânt cu cuvânt, anaforaua Divanului din 19 mai 1785, dar conține și unele argumente și elemente în plus.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 5.

¹³⁵ *Vezi supra* nota 4.

ANEXE

1. 1764 noiembrie 20, Iași. *Grigore Alexandru Ghica vv., domnul Moldovei, întărește hrisovul lui Ștefan Racoviță vv., domnul Țării Românești, prin care mănăstirea Precista din Roman și metocurile acesteia, cu toate averile lor, erau închinat mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, pentru folosul spitalului.*

Cu mila lui D(u)mnezeu, noi Grigorie Alexandru Ghica vo(ie)vod domn Țării Moldaviei

Bine vrând domnia mea, cu a noastră bună vrere din curată inemă și din tot cugetul și sufletul nostru, a socoti pentru sfintele mănăstiri și biserici, carele să afie(ro)sescu și să dau Sf(â)ntului D(u)mnezeu întru care de-apururea ca întru niște d(u)mnezești lăcașuri să săvârșăste jărtva cea fără de singe a D(o)mnului și Mântuitorului nostru Ii(su)s H(risto)s, carele cu preasf(â)ntul și preacinstitul său sânge au rădicat păcatele a toată lumea. Căci că ce poate să împlânzească pre Milostivul D(u)mnezeu mai lesne decât afierosirile și blagocestiva milostenie. Și mai vârtos că nici un lăcaș și nimic omului mai bun întru toată osteneala sa ce ostenește în lume altă nu iaste fără numai rodirile și pomenirile milosteniei ce ar face întru viața sa cătră cei săraci și streini și cei ce pătinescu ori de ce fel de pătimitoare boale [după ev(an)ghelicescul cuvânt, care zice]¹: „flămând am fost și mi-ați dat mâncare, am însătat și mi-ați dat băutură, strein am fost și m-ați priimit, gol și m-ați îmbrăcat, bolnav și m-ați căutat”. Zicând iarăși că: „acéstea de ați făcut mie ce ați făcut unuia din frații miei mie ați făcut”. Care milostenii și afierosiri ce să facu pentru folosul săracilor și a bolnavilor, atât de cătră blagocestivii domni, cât și de alții cătră Sf(â)ntul D(u)mn(e)zeu sînt priimate mai mult decât toate alte fapte bune ce să lucrează și să săvârșescu în lumea aceasta.

Pentru acéea dar și domnia mea, miluindu-ne Sf(â)ntul D(u)mnezeu cu domnia Țării Moldavie² la strămoșăscul³ scaun, voit-am de-a pururea a urma lucrurilor celor lui D(u)mn(e)zeu plăcute n-am dat pregetare, nici adormire ochilor noștrii a nu cerceta și a nu socoti starea și orânduiala sf(i)ntelor și dumnezeieștilor lăcașuri și biserici, care să află întru această de D(u)mnezeu păzită țară. Asupra căruia gând și cuget ce ne aflăm domnia mea, venitu-ne-au și un hrisov de la domnia sa Ștefan voievod Racoviță, domnul și oblăduitorul Țării Rumânești, întru care scrie și arată, cum că mănăstirea Précista din Roman și altă mănăstioară Prorocul Samoil din Focșani sînt din temelie zidite și săvârșite, cu toate céle ce s-au căzut lor afierosiri, de răpoosatul domnia sa Costandin vodă Racoviță, fratele domniei sale Ștefan voievod. După a căruia pristăvire această mănăstire Précista din Roman, cu mănăstirea Prorocului Samoil din Focșani și cu altă biserică de piatră strămoșască din Bodești, din ținutul Neamțului, rămâind toate acéstea întru moștenirea domniei sale Ștefan vodă Racoviță, ca unul ce iaste după dreptate și după orânduiala clironomiei adevărat ctitor, din d(u)mnezeiasca râvnă îndemnându-să prin domnescul său hrisov, această de mai sus pomenită ctitoricească mănăstire Précista din Roman, împreună și cu acéle doao metoace ale ei, le-au dat și le-au închinat la sf(â)nta mănăstire de aicea din orașul Iașului, unde să cinstéște prăznuirea Sf(â)ntului și Marelui Ierah Făcătorul de Minuni Spiridon, la care iaste și spital, atât pentru cei bolnavi neputincioși peminténi, cât și pentru cei streini și nemérnici, orânduind prin hrisovul domniei sale ca de acum să fie supusă și supt stăpânirea și chivernisala spitalului Sf(â)ntului Spiridon, împreună cu toate daniile și

altele ce are mișcătoare și nemișcătoare, numindu-o metoh fără mutare mănăstirii aceștia în véci, ocârmuindu-să și chivernisindu-să de egumenul și epitropii cei după vremi ce vor fi la această mănăstire. Hotând și aceasta, ca nimenea din neamul domniei sale, care vor rămânea moștenitori în urma sa cu nume de stăpânire ctitoricească sau cu altă pricină, să nu aibă voie nici să îndrăznească a o lua sau a o înstreina de la această mănăstire de mai sus arătată.

Și pentru purtarea de grijă și folosul și îndestularea și bună starea a ctitoriceștii sale mănăstiri și a metohurilor orânduiaște domnia sa ca epitropii mănăstirii Sf(â)ntului Spiridon, atât acești de acum, cât și cei după vremi, să ia cu amăruntul socoteala în toți anii de toate veniturile de preste an și de cheltuielile cele cu cale și trebuincioasă a numitei mănăstiri Précistii, și după analoghiia venitului să ia și embaticul pe toți anii, ca de la un metoh de la egumenul mănăstirii ce va fi, însă nici să o îngreueze, dar nici să ia mai puțin decâtu după analoghiia venitului ca să fie spre chivernisala celor bolnavi, neputincioși, streini și nemérnici ai spitalului.

Care afierosire și lucru plăcut lui D(u)mnezeu, după ce s-au făcut de domnia sa Ștefan voievod Racoviță și s-au arătat printr-al său domnescu hrisov, îndată au născut la mijlocu pricină de cătră sfinție sa chir Ioanichie episcopul de Roman, arătând acestea, (adecă)⁴ cum că domnia sa Costandin vodă Racoviță n-ar fi având treabă cu mănăstirea Précista, fiind făcută și zidită cu a sa osteneală și dintru a sa agonisită, la care mănăstire domnia sa Costandin vodă ar fi dat ajutoriu numai 1275 lei și au afierosit și odăjdii și alte lucruri bisericești, iar metohul Sf(â)ntului Prorocu Samoil și biserica din Bodești sînt drépte a domniei sale, arătând că are și ispisocul domniei sale întru care adeverează cum că mănăstirea Précista iaste făcută de sfinția sa. Și o pricină ca aceasta după ce s-au născut la mijlocu, vrând domnia mea cu tot deadinsul ca să să descopere dreptatea și adevărul, am cerut sfinției sale episcopului dovadă ca acéea încredințată, și sfinția sa ne-au arătat doao hrisoave a domniei sale Costandin vodă, unul din vleat 7265 ghenarie în 20 dni, întru care scrie, că după evlavia ce au avut domnia sa, din temelie au zidit și au săvârșit doao sf(i)nte mănăstiri, adecă pe Précista în Roman și pe Prorocul Samoil în Focșani, miluindu-le cu odăjdii, cu vase de argint, cu moșii, cu țigani și cu alte miluiri din veniturile domnești după cum le arată la deosebite hrisoavele a domniei sale, arătându-o ca să fie mănăstirea Précista slobodă ca și céle mănăstiri a țării. Care hrisov pentru cea mai de credință adevere cum că mănăstirile sînt a domniei sale întărește mai gios hrisovul și cu blestemul preaosfinției sale chir Iacov mitropolitul și a episcopilor țării. Și altu al doilea hrisov, tot dintr-acest vleat și cu zece zile mai pe urmă făcut, tot a domniei sale Costandin vodă, întru care scrie cum că mănăstirea Précista, ce iast(e) în târgul Romanului, din temelie iaste zidită și făcută cu cheltuiala și osteneala episcopului de mai sus arătat, la care zidire îndemnându-să și domnia sa au datu ajutoriu 1.275 lei, întărindu-o și cu afierosiri din veniturile domnești: mortasipiia târgului Romanului și doao târguri domnești Hârlăul și Vasluiul și cu țigani din țiganii domnești. Și apoi mai gios, la sfârșitul hrisovului, arată domnia sa și aceasta, că măcar că toate hrisoavele de afierosiri și alte mile ce au făcut domnia sa la mănăstirea Précista scriu că iaste a sa, dar iar și domnia sa dă înștiințare cum că aceasta au făcut-o pentru oiconomie și pentru mai bună starea mănăstirii ca să nu să calce de unii și de alții după vremi. Care hrisoave, după ce le-am citit domnia mea și le-am cercetat foarte cu amăruntul, așa am cunoscut că mare deosebire are unul de altul și după orânduială, neavând nici o statornicie sau putere, unul pe altul strică. Dar cu toate acéstea domnia mea iarăși am socotit a da cea mai bună și adevărată credință hrisovului celui dintâiu ce iaste întărit cu blăstămul a patru arhieriei, dintru carii unul iaste și sfinția sa episcopul de Roman, decât a créde cel

dupe urmă hrisov, ce s-au cunoscut că iaste făcut cu iconomie, fiindcă din hrisovul cel cu blăstăm aieve sau dovedit și s-au cunoscut cum că mănăstirea Précista iaste domnească și slobodă ca una din mănăstirile cele domnești ale țării.

Și la aceasta însuși singur sfinția sa episcopul la urmă, înaintea domniei méle, după citirea hrisoavelor, așa au arătat: cum că n-are mai mult cuvânt de răspundere și că n-are a face nimic cu mănăstirea Précista, fiind domnească și slobodă, ce fiindcă domniia (sa) Ștefan vodă Racoviță, ca un adevărat ctitor, au închinat mănăstirea Précista cu metoașăle ei la spitalul de mai sus arătat, sfinția sa încă dintru a sa bună vrere și pentru pomenirea sufletului său au priimit ca să fie bine închinată mănăstirea Précista și să fie și sfinția sa ca unul (din) epitropii Sf(â)ntului Spiridon. Și după analoghiia venitului mănăstirii Précistii cu metoașăle ei, după sama ce au dat episcopul, atât de venit, cât și de cheltuială pe anu, scoțându-să toată cheltuiala mănăstirii Précistii și a metoașălor pe un an sau socotit ca să dea sfinția sa episcopul pentru mănăstirea Précista cu metoașăle ei câte 500 lei pe tot anul embaticul spitalului Sf(â)ntului Spiridon și ceilalți bani ce vor prisosi să fie pentru trebuințele și cheltuiialele mănăstirii Précistii și a metoașălor.

Însă fiind că sfinția sa episcopul s-au făcut ca unul din epitropii spitalului s-au socotit și aceasta, adecă până la sfârșitul vieții sale mănăstirea Précista cu metoașăle ei să fie în sama și în purtarea de grijă a sfinției sale ca să (le) chivernisească, să le sporească și să le adaoge, dând pe tot anul acélé câte 500 lei la spital, după cum s-au arătat mai sus. Iară după săvârșirea vieții sale, mănăstirea Précista cu metoașăle ei va rămâne în purtarea de grijă a epitropilor mănăstirii Sf(â)ntului Spiridon. Și vrând Sf(â)ntul D(u)mnezeu a să adaoge după vremi venitul acestor sf(i)nte mănăstiri atuncea și epitropii spitalului ce vor fi după vremi vor mai adaoge și venitul spitalului cât să va socoti cu dreptate după analoghiia veniturilor. Și de vreme că cei credincioși și iubitori de H(risto)s domni ce au fost mai <în>⁵nainte de noi, deosăbit de alte purtări de grijă ce avea asupra celor politicești nu să lenevia a nu cerceta nici ale bisericilor afierosiri, au lăsat d(u)mnezeiască și credincioasă pildă cătră toți pravoslavnicii ighemoni. Și măcar că pricinile cele ce au fost s-au pomenit mai sus, dar pentru ca nu cumva după vremi să nască pricină, după buna socoteală a unirii și a cugetului cel curat a domniei sale Ștefan vodă Racoviță, la care fiind plecată și cugetul sfinții sale episcopului de Roman asupra aceștii afierosiri, și domniia mea încă din mila lui D(u)mnezeu fiind stăpânitoriu și oblăduitoriu aceștii țări și ales povățuitoriu spre cea mai bună lucrare, atât a lucrurilor celor politicești, cât și celor bisericicești, printr-acestu al nostru domnescu hrisov, întărim și adeverim afierosirea și daniia această de mai sus arătată spitalului mănăstirii Sf(â)ntului Spiridon, ca de acum înainte mănăstirea Précista din Roman cu metoașăle ei să fie metoh mănăstirii mai sus arătate, care pe tot anul neclătit și nestrămutat va da embaticul după analoghiia venitului, ca să fie pentru cheltuiala celor bolnavi, streini și nemérnici ce să vor afla la spital. Și pohtim și pe alți frați ai noștrii întru H(risto)s domni, pe care Domnul D(u)mnezeu îi va alége cu stăpânirea și oblăduirea scaonului Moldovii, ori din fii noștrii ori din neamul nostru sau dintr-alții, să întărească afierosirea aceasta prin hrisoavele domniilor sale, spre a lor cinste și vécinică pomenire și pentru mai bună adeverință și neclătită statorniciia aceștii mai sus izbrănite afierosiri.

Am întăritu domniia mea hrisovul acesta cu însuși credința domniei méle, noi Grigorie Alexandru Ghica voievod, și credința a preaiubiți fiilor domniei méle Dimitrie voievod și Alexandru voievod și credința a cinstiți și credincioși boierii cei mari ai Divanului domniei méle: dumnealui Ștefan Ros(ă)t vel log(o)făt, și dumnealui Ioan Sturzea vel vornicu de Țara de Gios, i dumnealui Lupul Balșu vel vornicu de Țara de Sus,

i dumnealui Vasilie Razu vel hatman i pârcălabu Sucevii, i dumnealui Iordache Balasache vel postelnicu, i dumnealui Ioan Cantacozino vel vistiernicu, i dumnealui Costache Guliiano vel spătariu, i Costache Conache vel banu, i dumnealui Manolache vel paharnicu, i dumnealui Costandin Pălade vel stolnicu, i dumnealui Pana Iordache vel cămănar, i dumnealui [...] ⁶ vel comis și credința tuturor boiarilor domniei mele mari și mici.

ВЛѢТЪ АЩЕЗДА НОЕ(М)ВРЕ КЪ ДНИ

Alcătuitu-s-au hrisov(ul) acesta de credincios boierul nostru dum(nealui) Iordache al doilea log(o)f(ăt), iar a scrie sau scris de Procopie dascal ot Mitrop(olie), cu toată orânduiala după cum să vede.

Иѡ Григоріе Алегѡандръ Гика Боевѡдь Б(ѡ)жіею Мил(ѡ)тію Госп(о)дарь Земли Молдавскон

Иѡ Григоріе Гика в(ѡ)д(ѣ) <m. p.> <l. p.>.

Щефлн Рос(ѣ)т вел лѡг(ѡ)ф(ѣ)т прѡчтѡх <m. p.>.

Ласкар Рос(ѣ)т Г лѡг(ѡ)ф(ѣ)т прѡчтѡх <m. p.>.

ANI, Documente, 340/39. Original, pergament lipit pe o pânză căptușită cu hârtie (63,5×95 cm), miniaturi policrome cu motive vegetale de jur-împrejurul textului, monograma domnească executată în două chenare pictate cu aceleași motive; pecetea domnească inelară în chinovar (ștearsă, ilizibilă), aplicată într-un cartuș octogonal la rândul lui înscris într-un cartuș rotund pictat cu cerneală aurie și verde, susținut de doi îngeri; semnătura domnului aplicată pe o panglică verde cu margini aurite; în antet stema țării – bourul – pictat cu cerneală aurită într-o compoziție roboidală cu motive vegetale de aur pe fond verde, susținută de doi îngeri; text redactat cu cerneală neagră, unele inițiale și monograma cu cerneală aurită; intitulația, numele domnilor, datele și unele majuscule cu cerneală roșie.

¹ Paranteze pătrate în original, prima cu cerneală neagră, cea de-a doua cu cerneală roșie.

² Așa în original.

³ Corectat și îngroșat în original.

⁴ Cuvânt între paranteze roșii.

⁵ Șters în original.

⁶ Loc liber necompletat în original.

2. 1765 ianuarie 15, Iași. Grigore Alexandru Ghica vv., domnul Țării Moldovei, întărește închinarea mănăstirii Precista din Roman și metocurilor acesteia la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, pentru folosul spitalului, și iartă pe episcopul Ioanichie al Romanului de obligațiile de epitrop al spitalului și purtător de grijă al mănăstirii Precista.

† Cu mila lui Dumnădzeu, Io Grigorie Alexandru Ghica voevoda, domn Țării Moldavii

Binevrând domniia mea dintru a noastră bună vrere, din curată inemă și din tot cugetul și sufletul nostru a socoti pentru sfintel(e) mănăstiri și biserică, carili să afierosăscu și să dau Sfântului Dumnădzeu, întru care de ap(ur)u)rea ca întru niște dum(n)edzeiești lăcașuri să săvârșești jărtva cea fără de singe a domnului și mântuito-riului nostru I(su)s H(risto)s, carile cu Preasfântul și Preacinstitul Său singe au rădicatu păcatele a toată lumea. Căci că ce poate să împlânzască Preamilostivul Dumn(e)dzeu mai lesne decâtu afierosirile și blagocestiva milostenie. Și mai vârtos că nice un lăcașu și nimică omului mai bun întru toată osteneala sa ce ostenéște în lume altă nu iaste fără

numai rodurile și poménirile milostenii, ce ar face întru viața sa cătră cii săraci și strein(i) și cii ce pătinescu ori di ce féli de pătimitoare boale. După evanghilecescu cuvântu, carile dzice: „flămându am fostu și mi-aț(i) datu mâncare, am însătat și mi-aț(i) datu băutură, strein am fostu și m-ați priimitu, gol și m-ați înbrăcat, bolnav și m-ați căutatu. Și cându iarăși că aceste de ați făcut mie ce ați făcut unuia din frații miei, mie ați făcut?”. Care milostenie și afierosiri ce să facu pentru folosul săracilor și a bolnavilor atâta de cătră blagocestivii domni, câtu și de cătră alții cătră Sfântul Dumn(e)dzeu sintu priimite mai mult decâtu toate alte fapte bune ce să lucreadze și să săvârșește în lumea aceasta.

Pentru aceea dar și domniia mea, miluindu-ne Sfântul Dumn(e)dzeu cu domniia Țării Moldovii, la strămoșescul scaun, voit-am de-a p(u)r(u)rea a urma lucrurilor celor lui Dumn(e)dzeu plăcute. N-am datu pregetare, nici adormire ochilor noștri a nu cerceta și a nu socoti starea și orânduiala sfințelor și d(u)mn(e)dzăieștilor lăcașuri mănăstiri și biserică, care să află întru această de Dumn(e)dzeu păzită țară. Asupra căruia gându și cugetu ce ne aflăm domniia mea, vinitu-ne-au și un hrisovu de la domniia sa Ștefan v(oie)vod Racovițe, domnul și oblăduitoriul Țării Românești, întru carie scrie și arată, cum că mănăstirea Précista din Roman și altă mănăstioar(ă) Prorocul Samuil din Focșeni sintu din temelie zidite și săvârșite, cu toate céle ce s-au cădzut lor afierosiri de răpăosatul domniia sa Constandin vod(ă) Racovițe, fratele domnii sale Ștefan v(oie)vod, după a căruia prestăvire această mănăstire Précista din Roman, cu mănăstirea Prorocului Samuil din Focșene și cu altă biserică de piatră strămoșască din Bodești, din ținutul Neamțului, rămăind toate aceste întru moștenirea domnii sale Ștefan v(oie)vod Racovițe, ca unul ce este după dreptate și după orânduială clironom, adevăratu ctitor, din dumn(e)dzăiască ravnă¹ îndemnându-să prin domnescul său hrisov această mai de sus pomenită ctitoricească mănăstire Précista din Roman, împreună și cu acele doo mitoașe a ei le-au datu și le-au închinatu la sfânta mănăstire de aicea din oraș Ieșului, unde să cinstește prăznuirea Sfântului și Marelui Ierarhu Făcătoriul de Minuni Spiridon, la caré iaste și spitali, atâta pentru cii bolnavi neputincioși peminten(i), câtu și pentru cii streini și nemernici. Orânduindu prin hrisovul domnii sale ca de acum să fie supusă și suptu stăpânirea și chivernisala spitalului Sfântului Spiridon, împreună cu toate daniile și altele ce are mișcătoare și nemișcătoare(e), numindu-o mitoh fără mutare mănăstirii aceștia în veci, ocărmuindu-să și chivernisându-să de egumenul și epitropii cei după vrème ce vor fi la această mănăstire. Hotărându și aceasta ca nime din neamul domnii sale carii vor rămâne moștenitori în urma sa cu nume de stăpânire ctitor(i)cească s-au cu altă pricină să nu aibă voie, nici să îndrăznească a o lua s-au a o înstreina de la această mănăst(i)re de mai sus arătată.

Și pentru purtarea de grij(ă), și folosul, și îndestularea și bună starea a ctitoriceștii sale mănăstiri și a mitoh(u)rilor orânduiește domniia sa ca epitropii mănăstirii Sfântului Spiridon, atâta acești de acum, câtu și cii după vrème să ia cu amăruntul socotiala în toți anii de toate vinituril(e) de preste an și de cheltuielile cu cale și trebuincioasă a numitii mănăstiri Précistii. Și după analoghiia vinitului să ia și embaticul pe toți anii, ca de la un mitoh de la egumenul mănăstirii ce va fi, însă nice să o îngreoiadze, iar nici să ia mai puțin decâtu după analoghiia vinitului, ca să fie spre chivernisala celor bolnavi neputincioși, străini și nemernici ai spitalului.

Care afierosire și lucru plăcut lui Dumn(e)dzeu, după ce s-au făcut de la domniia sa Ștefan v(oie)vod Racovițe și s-au arătat printr-al său domnescu hrisov, îndată au născut la mijloc pricină de cătră sfinția sa chir Io(a)nichie episcop de Roman, arătând aceste: adică cum că domniia sa Constandin vod(ă) Racovițe n-ar fi avut treabă cu mănăst(i)rea Précista, fiind făcută și zidită cu a sa osteneală, dintru a sa agonisită. La

care mănăst(i)re domnia sa Constandin vod(ă) ar fi datu agiutor numai 1.275 lei și au afierositu și odăjdii și alte lucruri bisericești, iar mitoh Sfântului Proroc Samuil și biserică din Bodești sintu drepte a domnii sale, arătând că are și ispisoc domnii² sale întru care adevereadze cum că mănăst(i)rea Précista iaste făcută de sfinția sa. Și o pricină ca aceasta după ce s-au născut la mijloc, vrând domnia mea cu totu dedinsul ca să s(ă) descopere dreptatea și adevărul, i-am cerșut sfinții sale episcopului dovadă ca acéea încredințată. Sfinția sa ne-au arătat doo hrisoave a domnii sale Constandin vod(ă), unul din v(e)l(e)t 7265 ghenar 20, întru care scrie că după evlavii ce au avut domnia sa din temelie au ziditu și au săvârșitu doo sfinte mănăst(i)ri, adică pe Précista în Roman și pe Prorocul Samuil în Focșeni, miluindu-le cu odăjdii, cu vasă de argitu, cu moșii, cu țigani și cu alte miluiri din viniturile domnești după cum [arată]³ le arată la deosăbite hrisoavile a domnii sale, arătându-o ca să fie mănăst(i)rea Précista slobodă ca și celelalte mănăst(i)ri a țării. Care hrisov pentru cea mai de credințe adevere cum că mănăstirile sintu a domnii sale întărește mai gios hrisovul și cu blăstămul preasfinții sale chir Iacov mitropolitul și a episcopilor țării.

Și altul al doilea hrisov, tot dintr-acestu v(e)l(e)t, și cu dzéce dzile mai pre urmă făcut, tot a domnii sale Constandin vod(ă), întru care scrie cum că mănăst(i)rea Précista ce este în târgul Romanului din temelie este zidită și făcută cu cheltuiala și osteneala episcopului de mai sus arătat. La care zidire îndemnându-să și domnia sa au datu agiutor o mie doo sute șaptezăci și cinci lei, întărindu-o și cu afierosiri din viniturile domnești, mortasipiia târgului Romanului și doo târguri domnești, Hârlău și Vasluiul, și cu țigani din țigani domnești. Și apoi mai gios, la sfârșitul hrisovului, arată domnia sa și aceasta: că măcar că toate hrisoavile de afierosiri și alte mile ce au făcut domnia sa la mănăst(i)rea Précista ce iaste în târgul Romanului scriu că este a sa, dar iarăși domnia sa dă înștiințare cum că aceasta au făcut-o pentru o iconomie și pentru mai buna stare mănăst(i)rii, ca să nu să calce de unii și de alții după vrémi.

Care hrisoave după ce le-am cetitu domnia mea și le-am cercetat foarte cu amăruntul, așa am cunoscut că mare deosăbire are unul de altul, și după orânduială, neavând nici o statornicie s-au putere unul pe altul strică. Dar cu toate aceste domnia mea, iarăși am socotitu a da cea mai bună și adevărată credințe hrisovului celui dintăiu ce este întăritu cu blăstămul a patru arhieriei, dintru care unul este și sfinția sa episcopul de Roman. Decātu a crede cel di pe urmă hrisov ce s-au cunoscut că este făcut cu iconomie, fiindcă din hrisov cel cu blăstăm aieve s-au doveditu și s-au cunoscut cum că mănăst(i)rea Précista este domnească și slobodă ca una din mănăstirile cele domnești ale țării. Și la aceasta însuși sfinția sa episcopul la urmă, înaintea domnii méle, după cetirea hrisoavelor, așa au arătat: cum că n-are mai multu cuvântu de răspundere și că n-are a face nimicu cu mănăst(i)rea Précista, fiindu domnească și slobodă. Ce fiind că domnia sa Ștefan vod(ă) Racovițe ca un adevăratu ctitor au închinat mănăst(i)rea Précista cu mitoașile ei la spital de mai sus arătat, sfinția sa încă dintru a sa bună vrére și pentru pomenirea sufletului său au primitu ca să fie bine închinată mănăst(i)rea Précista și să fie și sfinția sa ca un epitrop Sfântului Spiridon. Și după analoghiia vinitului mănăst(i)rii cu mitoașile ei, după sama ce-au datu episcopul, atâta de venit, câtu și de cheltuieli pe an, socotindu-să toată cheltuiala mănăst(i)rii Précistii și a metoașelor pe un anu s-au socotitu ca să dea sfinția sa episcopul pentru mănăst(i)rea Précista cu mitoașile ei câte cinci sute de lei pre tot anul, embaticul spitalului Sfântului Spiridon și ciialanți bani ce vor prisosi să fie pentru trebuințele și cheltuielile mănăst(i)rii Précistii și a mitoașelor.

Însă fiindcă sfinția sa episcopul s-au făcut ca unul din epitropii spitalului s-au socotit și aceasta, adică până la sfârșitul vieții sale mănăst(i)rea Précista cu mitoașile ei

să fie în sama și în purtarea de grij(ă) a sfinții sale ca să chivernisască și să le sporiască și să le adaogă, dând pre totu anul acéle câte cinci sute lei la spital după cum s-au arătat mai sus. Iar după săvârșirea vieții sale mănăst(i)rea Précista cu mitoașile ei să rămâie în purtarea de grij(ă) a epitropilor mănăst(i)rii Sfântului Spiridon. Și vrând Sfântul Dumn(e)dzeu a să adaoge după vrémi vinitul acestor sfinte mănăstiri atuncea și epitropii spitalului ce vor fi după vrémi să mai adaog și vinitul spitalului câtu să va socoti cu dreptate după analoghia viniturilor.

Însă după așezarea și hotărârea domnii méle ce s-au arătat mai sus, nu multe săptămâni trecând la mijloc, de la multe părți s-au audzit cum că sfinția sa episcopul de Roman ar fi răsipitu și ar fi înstreinatu multe din lucruril(e) mănăstirilor acestora și cu acea răsipire și împrăștiere mănăstir(i)le ar fi rămas la gol(i)ci(u)ne și răsipă ca acéa câtu în multă vréme să nu să poată îndrepta. Care pentru o înștiințare de hulă ca aceasta ce s-au arătat asupra episcopului, care și însuși înștiințându-să, pentru ca să nu mai fie sfinția <sa> supus la hule și pâr(i) ca aceste, arătând și slăbiciunea bătrâneților sale, cădzu-au cătră domniia mea cu mare rugămintă, cerșindu ca să fie (i)ertatu din epitropia Sfântului Spiridon și mănăst(i)rea Précista cu mitoașile ei să fie în epitropiia și purtarea de grij(ă) a epitropilor Sfântului Spiridon carii să află, câtu și a celor după vréme. Și de este și al său ceva pus la zidirea mănăst(i)rii Précistii dintru a sa agonesită rămâne ca să fie pentru pomenirea sufletului său, fiind priimită cu toată inema și a sa bunăvo(i)e ca să fie bine închinată mănăstirea la spitalul săracilor bolnavi și neputincioși. Și de acum să să chivernisască de epitropii mănăst(i)rii Sfântului Spiridon, iar sfinția sa mai multu treabă să nu aibă cu mănăst(i)rea Précista, făgăduind și aceasta că va da samă curată și dr(e)aptă și în frica lui Dumn(e)dzeu, atâta di céle mișcătoare, câtu și nemișcătoar(e) lucruri a mănăstirilor până la un cap de ațe. Și când s-or afla oricâtu de puține lucruri di a mănăstirilor răsipite și împrăștiate, după cum s-au audzitu, după sama ce va da, dovedindu-să așa adevărul le va pune la loc fără de cuvântu de răspundere, hotărându-s(ă) pintr-acestu hrisov a domnii méle ca să fie sfinți(ia) sa (i)ertatu de epitropiia arătată mai sus să-și caute numai treaba episcopii și a eparhii sale. Iar la mănăstirile aceste de acmu înainte niciodată să nu să amestece chivernisindu-să și adăogându-să mănăstir(i)le aceste întru toate de epitropii spitalului Sfântului Spiridon, carii socotind viniturile mănăst(i)rii Précistii și a mitoașilor ei pre an ce cuprinde și scoțindu-să din mijloc céle pentru trebuința și chivernisala mănăstir(i)lor pe anu, după analoghiia viniturilor ce va mai prisosi, acéa va fi pentru chivernisala celor săraci bolnav(i) și neputincioși și al spitalului.

Și de vréme că cii credincioși și iubitori de H(risto)s domni ce au fostu mai înainte de noi, deosăbitu dintr-alte purtăr(i) de grij(ă) ce avea asupra celor politicești nu să lenevii a nu cerceta nici de ale bisericilor afierosiri ș(i) au lăsatu dumn(e)dzeiască și credincioasă pildă cătră toți pravoslavnicii eghemoni. Și domniia mea încă din mila lui Dumn(e)dzeu, fiindu stăpânitor și oblăduitor aceștii țer(i), și ales povățuitor spre cea mai bună lucrare atâta lucrurilor politicești, câtu și celor bisericicești, printr-acestu al nostru domnescu hrisov întărim și adevărăm afierosirea și daniia aceasta de mai sus arătată spitalului mănăst(i)rii Sfântului Spiridon, ca de acum înainte mănăst(i)rea Précista din Roman cu mitoașele ei să fie mitoh mănăstirii mai sus arătate. Și pohtim și pre alți frați ai noștri întru H(risto)s, domni pre carii Domnul Dumn(e)dzeu îi va alege cu stăpânirea și oblăduirea scaunului Moldovii, or din fiii și neamul nostru sau dintr-alții să întărească afierosirea aceasta, prin hrisoavile domniilor sale spre a lor cinste și vecinica pomenire.

Și pentru mai buna adeverință și neclătită statornicie aceștii mai sus izbrănite afierosir(i) am întăritu domniia mea hrisovul acesta cu însuși credința domnii méle **Іw Григоріе Александръ Гика Бвеввда** și credința a preaiubiți fiilor domnii méle, Dimitrie voievoda și Alexandru voievoda și credința a cinstiți și credincioși boiarii cii mari ai Divanului domnii méle, dumnealor: Ștefan Rosătu vel log(o)f(ăt), Ioan Sturza vel vor(nic) de Țara de Gios, Lupul Balșu vel vor(nic) de Țara de Sus, Vasilie Razul hatman i pârcălab Sucevii, Iordache Balasache vel post(elnic), Ioan Cantacuzino vel visternic, Costache Guliiانو vel spatar, Costache Conache vel ban, Manolache vel pah(arnic), Constandin Păladie vel stol(nic), Panaiodor vel cămănar, ...⁴ vel comis și credința tuturor boiarilor Divanului domnii méle mar(i) și mici.

Și s-au scris hrisovul acesta în Eși, întru întâia domnie a noastră în anul dintâiu.

✱ АЦІЗЕ ГХЕН(АР) ІА ДНИ

Іw Григоріе Гика Б(вевв)д <m. p.> <l. p.>

Штефан Рос(е)т вел лог(о)ф(ъ)т прокитох

Ласкар(акхе) Рос(ъ)т Г лог(о)ф(ъ)т прокитох

S-au trecut la condic(ă) Nicolai cămaraș di izvoade.

<Pe verso, însemnările:> „No 21”, „1765 ghen(ar)(ie) 15” „Pentru măn(ă)st(i)rea Precista din Roman i prorocul Samuil din Focșani și biserica de la Budești ot țin(u)t(ul) Neamțului, ca să fie mitoace închinat Sfantului Spiridon din Iaș(i)”.

ANI, fond Documente Spiridonie, LXXVIII/17. Original, hârtie (49×137 cm), cerneală neagră, invocația simbolică, intitulăția, unele inițiale și ornamentele cu cerneală roșie; în antet, în mijlocul unui decor floral, este reprezentată stema țării, capul de bour cu o stea între coarne, înconjurată de inițialele: **Іw Гр(ригоре) Ал(еξανдръ) Г(ик)а Б(се)в(ода)** și timbrată de o coroană princiară închisă, încadrată de spadă și buzdugan. Sub textul documentului pe o panglică ținută în cioc de doi vulturi, semnătura autografă a domnului. Dedesupt pecetea domnească inelară octogonală aplicată în chinovar și reprezentată într-un scut oval, timbrat de o coroană princiară închisă; pe lateral inițialele **Г(ригоре) Ал(еξανдръ) Г(ика) Б(се)в(ода)**; jos, sub scut, anul 1764. În câmpul sigilar stema țării, capul de bour cu stea în șase colțuri între coarnezle arcuite spre exterior, flancat de soare, în dreapta și lună, în stânga.

¹ Sic.

² Cel de-al doilea „i” îngroșat, corectat.

³ Încercuit cu roșu în original.

⁴ Numele acestui dregător este omis în original.

3. 1766 aprilie 28, Iași. Hrisovul lui Grigore Alexandru Ghica vv., domnul Țării Moldovei, prin care dispune ca episcopului Ioanichie să redevină stăpân și purtător de grijă asupra mănăstirilor Precista din Roman și Sf. Proroc Samoil din Focșani, cu dreptul de a numi pe cine va crede egumeni și obligația de a ceda în fiecare an spitalului mănăstirii Sf. Spiridon veniturile moșiilor Hârlău și Sârbi.

Cu mila lui D(u)mn(e)dzeu, Io Grigorie Alecsandru Ghica voievod, domn Țării Moldovei

Facem știre cu acest hrisov a domniei méle tuturor cui să cade a ști, pentru doao sf(i)nte mănăstiri, anume mănăstirea Précista din Roman și mănăstirea Sfete Samuil din Focșani, care mănăstiri le-au dat și le-au închinat cu toate ale lor domniia sa Ștefan vodă Racoviță, ca să fie metoace la sf(ă)nta măn(ă)stire Sfete Spiridon de aicea din Iaș(i),

făcând și hrisovul domniei sale în care arată domnia sa Ștefan vodă, că aceste doao mănăstiri fiindu făcute cu cheltuiala răpăosatului Costandin vod(ă) Racoviță, fratele domniei sale, ca un clironom și ctitor ce este, le-au închinat la Sfeti Spiridon spre ajutoriul spitalului din prisoseala viniturilor și cheltuielilor mănăstirilor acestora. Însă arătându-ne iubitoriul de D(u)mnezeu svinția sa episcopul de Roman chir Ioanichie, pre larg și cu amăruntul cu izvod încredințat toată cheltuiala zidirii dinceput acestor doao mănăstiri cum și câți bani au dat agiutor răpăosatul domnie sa Costandin vodă Racoviță la mănăstirea Precista din Roman și câți bani au cheltuit sfinția sa episcopul de la sine, ca unul ce au fostu dintru început ziditor mănăstirii Précista spre pomenire, la care ne-au încredințat sfinția sa și cu însuși hrisovul răpăousatului Costandin vodă Racoviță, întru care arată câți bani au dat domnia sa agiutor și ce alte afierosiri și asemenea încredințare ne-au dat sfinția sa și pentru mănăstirea Sf(ă)ntului Samuil din Focșani. Și după dreptate văzându-să aevea și cunoscându-să că cea mai multă cheltuială și toată osteneala spre zidirea mănăstirii Précistii au fost și este a sfinții sale părintelui episcopului, cum asemenea și la zidirea mănăstirii Prorocului Samuil din Focșani s-au cunoscut, că iarăși cei mai mulți bani și osteneală au fost de la sfinție sa.

Deci cu toate aceste adevăruri spre dreptatea ctitoriei sfinției sale episcopului s-au pofțit pe sfinție sa de cătră domnia mea, ca să învoiască fără de mâhnicie și să priimească închinarea acestor doao mănăstiri la mănăstirea Sfete Spiridon spre ajutoriul spital(u)lui, după afierosirea domniei sale Ștefan vodă Racoviță(ă). Și măcar că deodată nu s-au priimit sfinție sa nicidecum la aceasta cerșind dreptate de la domnia mea, dar pe urmă au priimit sfinția sa ca din veniturile acestor doao mănăstiri să dea pe tot anul câte 250 lei la spitalul mănăstirii Sf(ă)ntului Spiridon spre ajutoriul bolnavilor. Și sfinție sa ca un ctitor să iconomisească cu purtarea de grijă acestor doao mănăstiri, prin egumenii care va alége sfinția sa mai de treabă. Însă fiind că pentru afierosirile răpăosatului Costandin vodă Racoviță(ă), cum și pentru alte afierosiri ale episcopului, s-au fost ațâțat multe vorbe că ar fi cuprinzând pe an sumă mare de bani, au pofțit sfinția sa episcopul ca să orânduiască egumenii cari vor socoti de epitropii spitalului și la împlinirea anului luându-să seama de veniturile amândoror mănăstirilor și de cheltuielile lor să se arate adevărul cu încredințare aievea. Și urmându-să într-acest chip s-au orânduit de epitropii spitalului pe iermonah Antonie, egumen și purtător de grijă mănăstirii Précistii din Roman și pe iermonah Nictarie, egumen la mănăstirea Sf(ă)ntului Proroc Samuil din Focșani, dându-să pe seama lor, cu izvod iscălit toate afierosirile, atât a răpăosatului Costandin vodă Racoviță, cât și ale sfinții sale episcopului, adecă mișcătoare și nemișcătoare. Și egumenind un an, s-au luat seama la împlinirea anului de cătră epitropii spitalului și întâi la seama mănăstirii Précistii din Roman sau văzut din bucate scădere și răsipă și din cele trebuincioase mănăstirii lipsă și nepurtare de grijă. Și în loc ca să s(ă) folosască spitalul din prisoseala viniturilor și a cheltuielilor au rămas să mai dea mănăstirea Sfete Spiridon 154 lei, ca să plătească datoriia mănăstirii Précistii din Roman. Iar seama măn(ă)stirii Prorocului Samuil din Focșani s-au văzut cu totul din mișcătoare lipsă și în răsipă, cum și veniturile moșiilor mănăstirii în pierzare și mai în scurt cu totul îndatorită mănăstirea spre disăvârșit(ă) pustietate.

Deci văzându-să de cătră domnia mea și de cătră tot Sfatul domniei mele dreptatea ce au avut și are sfinția sa episcopul cum și răsipa și scăderea acestor doao mănăstiri și ca să nu rămâie desăbârșit în pustiire am găsit cu cale și cu toată dreptatea ca să rămâie aceste doao mănăstiri iarăși supt stăpânirea și purtarea de grijă a sfinției sale părintelui episcopului de Roman chir Ioanichie. Și văzând și sfinția sa că prin cercetarea cu amăruntul ce s-au făcut s-au încredințat tot adevărul spre dreptatea sfinției sale, după durerea ctitorii sfinții sale, ca să nu să prăpădească aceste mănăstiri cu totul s-au

priimit și sfinția sa ca să le economisească prin ajutorul lui D(u)mnezeu cu purtarea de grijă a egumenilor ce va alége sfinția sa. Și încă din creștineasca râvnă a sfinții sale ca să rămâie și spitalul folosit cu oareșcare ajutor spre cheltuiala bolnavilor s-au priimit sfinția sa ca din afierosirile mănăstirii Précistii, adecă venitul moșiei Hârlăului din tot hotarul și tot venitul moșiei Sârbii de pe Bașău țij ce iaste la ținutul Hârlăului să fie a mănăstirii Sf(ă)ntului Spiridon ca să le ia cât ar ieși pe tot anul de-a pururea spre ajutorul bolnavilor, iar mănăstirea Précista și mănăstirea Proorocului Samuil s-au priimit sfinția sa să le economisească cu céle cei rămân și cu ajutoriul sfinții sale.

Drept aceasta, văzându-să buna rânduială și creștinească râvnă a sfinții sale, am hotărât domnia mea cu tot Sfatul domniei méle, printr-acest hrisov a domniei méle, ca după priimirea sfinții sale, să rămâie acéste doao mănăstiri Précista din Roman și Proorul Samuil din Focșani supt stăpânirea sfinții sale, prin purtarea de grijă a egumenilor ce ar rândui sfinția sa, pe care ar vrea și ar găsi cu cale, și sfinția sa să le economisească oricum ar vrea. Cum și după săvârșirea sfinției sale pe care ar alége și ar lăsa egumeni și purtători de grijă la acéste două mănăstiri să rămâie nestrămutați și neclățiți de cătră epitropii mănăstirii Sf(ă)ntului Spiridon, fără numai când s-ar afla vreun egumen netrêbnic și răsipitoriu atuncea numai de epitropii să să rânduiască alt egumen, care s-ar socoti în frica lui D(u)mnezeu mai de folos și bun iconom mănăstirii, iar venitul moșiei Hârlăul din tot hotarul cum și venitul moșiei Sârbii ot ținut Hârlăului să să ia și să să strângă pe tot anul cât ar fi de-a pururea de cătră epitropii spitalului spre ajutorul bolnavilor, după priimirea și rânduiala sfinției sale părintelui episcopului, iar la mai mult să nu să întindă nici să s(ă) améstece epitropii spitalului, cum nici alții nimene oricine.

Și spre această bună rânduială poftim domnia mea și pe alți luminați domni pe care va rândui D(u)mnezeu în urma noastră ca să întărească rânduiala aceasta spre pomenirea ctitorilor, adecă a sfinției sale părintelui episcopului de Roman chir Ioanichie și a răpăosatului domniei sale Costandin vodă Racoviță.

✠ АЦІЇС АПРИЛ КИ ДНИ

Иѡ Григоріе Гѡика В(ѡе)вѡд <m. p.> <l. p.>
Прочт(е)лнѡмѡс' хат(ман)

BAR, Documente istorice, LXVI/45. Original, hârtie (38,5×52,5 cm), intitulăția, numerele și unele inițiale cu cerneală roșie, sigiliu inelar octogonal aplicat în chinovar. O copie din 1827 la ANI, Documente, 371/10.

4. 1766 mai 20, Iași. Grigore Alexandru Ghica vv., domn al Țării Moldovei, stabilește ca episcopul Ioanichie să redevină putător de grijă al mănăstirii Précista din Roman și al metocurilor acestora, urmând ca acestea să dea mănăstirii Sf. Spiridon, pentru folosul spitalului, în fiecare an, veniturile moșilor Hârlău și Sârbi, dar și câte 100 de lei.

Иѡ Григоріе Александрѡс Гика В(ѡе)вѡдѡ Бож(ію) Милостію Г(ѡс)подарѡ Земли Мѡлдавскѡи. Facem știrea pentru mănăstirea Pr(e)cista din Roman și pentru mănăstirea Proorocului Samuil din Focșani, care după afierosirea domniei sale Ștefan vod(ă) Racoviță au fostu rămas supt purtarea de grij(ă) a epitropilor de la spitalul mănăstirii lui Sfet(e) Spiridon. Și după împlinirea unui anu, luându-să sama de cătră epitropi și văzindu-să sama amânduror mănăstirilor de mai sus numite, numai cu vreun folos spitalului ce și din ale lor scăderé s-au dat iarăș(i) supt stăpânirea și purtarea de grijă a sfinții sale părintelui episcopului de Roman chir Ioanichie, după așăzarea ce s-au

priimit însuși sfinția sa precum arată pre larg p(r)in hrisovul domnii meli ce i s-au dat mai înainte. Care așzare, măcar c(ă)-au fostu plăcută și priimită, fiind cu mare folos mănăstirii Sfântului Spridon, rânduindu-să venitul moșii Hârlăului și venitul moșii Sirbii di pe Bașău să fie spre agiutoriuul spitalului, dar svinția sa episcopul din buna dumnezăiască râvna sfinții sale încă au mai sporit, rânduind cu priimirea sfinții sale din celalante venituri ale acestor doao mănăstiri să să mai dea deosăbit pe tot anul câte o sută lei spre agiutoriuul bolnavilor spitalului deosăbit de venitul moșii Hârlăului și de venitul moșii Sârbii di pe Bașău. Care această câte o sută lei pe tot anul să să de la ziua hramului Sfântului Ierarh Spiridon în viața sfinții sale episcopului, cum și după săvârșirea sa să să urmeză după hrisovul ce s-au dat mai înainte la mâna sfinții sale.

Deci cunoscându-să aievea creștineasca râvnă și buna vrerea sfinții sale spre folosul spitalului și încă adevărindu-să svinția sa că din silința ce râvnește spre sporirea și întemeierea acestor doao mănăstiri a Pr(e)cestii și a Pr(o)rocului Samuil, din ce cu agiutoriuul lui Dumnezău prisosala lor, să mai agiutorească deosăbit la venitul spitalului s-au încredințat pre deplin folosul ce poate să aibă. Drept aceasta să aibă sfinția sa episcopul de Roman chir Ioanichie a orându ei egumen și purtătoriu de grijă la aceste doao mănăstiri pe carii ar alegei sfinția sa mai de folos, carii egumeni vor fi nestrămutați de cătră episcopul spitalului și de cătră oricini altul, cum și după săvârșirea sfinții sale asămenea, fără numai când vr(e)un egumen s-ar afla, după săvârșirea episcopului, netrebnic și răsipitoriu atunce episcopul spitalului, luând sama să rânduiască alt egumen pe care ar alegei mai de folos, purtând de grijă episcopului spitalului în frica lui Dumnezău atât buna starea și sporirea acestor doao mănăstiri, cât și folosul spitalului spre mai multu agiutoriuul bolnavilor.

Pentru aceasta s-au dat acestu hrisov al domnii méle la mănăstirea Sfântului Spiridon, ca să fie de încredințare. Aceasta înștiințăm.

✠ АЦІЗС МАИ К ДНИ

Ив Григоріе Гика В(евев)д <m. p.> <l. p.>
Првчт(вх) хат(ман)

<Pe verso, însemnările:> „Hrisov de 100 lei de la episcop de Roman pentru Precist(a) și Sfet(i) Samuil”, „1766 mai 20”, „No 23”.

ANI, fond Documente Spiridonie, LXXVIII/19. Original, hârtie difolio (33,6×48,6 cm), rupt puțin la îndoituri, cu semnătura domnului și cu pecetea domnească inelară octogonală aplicată în chinovar, având în câmpul sigilar stema țării, capul de bour cu o stea în șase colțuri între coarcele arcuite spre exterior, flancat de soare, în dreapta, și lună, în stânga, reprezentată într-un scut oval timbrat de o coroană princiară închisă; pe lateral, inițialele Г(ригоре) Ал(ександр) Г(ика) В(се)в(ода); jos, sub scut, anul 1764.

5. 1784 iulie 18, Iași. *Alexandru Constantin Mavrocordat vv., domnul Țării Moldovei, scoate mănăstirea Precista din Roman și metocurile acesteia, cu toate averile lor, din subordinea mănăstirii Sf. Spiridon și le pune sub epitropia lui Ștefan și Ioniță Racoviță, precum și a fiilor lui Mihăiță Racoviță, frații și nepoții ctitorului, Constantin Racoviță vv.*

Cu mila lui D(u)mnezău, Io Alexandru Constantin v(oie)voda domn Țării Moldaviei

Facem știre cu acest hrisov al domniei méle tuturor cui se cade a știi că luminatul Ionițe Racoviță v(oie)vod, fiul răpăosatului domnu Mihai Racovițe v(oie)voda, și

nepotul de frate al luminării sale, Costache, fiul răpăosatului Mihăiță Racovițe v(oie)vod, făcându căutare pentru doao m(ă)n(ă)stiri, anume Precista din târgul Romanului și Prorocul Samuil din Focșeni, care din temei s-au zidit de fratele luminării sale, răpăosatul domnu Costandin Racovițe v(oie)voda cu al domniei sale cheltuială. Și iarăși domnia sa le-au înpodobit și le-au înbogățit cu toate cele trebuincioase, dându-i încă la m(ă)n(ă)stirea Precista și toate moșiile câte au fost aice în țară al răpăosatului domnu Mihai Racovițe v(oie)voda, care era rămas de moștenire la toți fiii domniei sale, cum și alte osebite dani domnești, făcând la numitele m(ă)n(ă)stiri și moșii și țigani. Și le-au aflat pe amândoa aceste mănăstiri supt stăpânirea mănăstirii Svântului Spiridon din Iași. Pentru care cerând giudecată și dreptate de la domnia mea ca niște clironomi ce sint al răpăosatului domnu Costandin Racovițe v(oie)vod de pe care au și ctitoria acestor m(ă)n(ă)stiri ca se le scoată din supunerea mănăstirii Svântului Spiridon se fie iarăși slobode și neînchinat nicăiuri, după cum însuși răpăosatul domnu ctitorul acestora au așezat cu hrisovul domniei sale ce s-au văzut de față. Și ca se se poată și tocmi, aflându-se mănăstirea Precista stricată la bolte și aproape de cea de istov cădere, din neputarea de grije ce au fost al egumenilor carii se rânduia de la mănăstirea Svântului Spiridon. Atuncea au ieșit de față epitropii mănăstirii Svântului Spiridon și au răspuns la <Di>van¹ înainte(a) domniei mele, cum că aceste doao numite mănăstiri sint metoace închinat la mănăstirea Svântului Spiridon spre agiutoriu spitalului cu hrisov g(o)spod de la domnia sa Stefan Racovițe v(oie)vod, care hrisov arătându-l s-au și văzut de domnia mea făcut fiindu din anii 1764 sept(embrie) 6² din vremea când domnia sa era domnu Țerii Românești. Așa scriindu domnia sa Stefan vodă Racovițe prin hrisov, că aflându-se în Țara Moldovei aceste doao mănăstiri din temelie zidite de răpăosatul fratele domniei sale, Costandin Racovițe v(oie)vod, și cu toate cele de trebuință și de podoabă, mișcătoare și nemișcătoare înbogățite și înzestrate de numitul răpăosatul domnu. După a căruia pristăvire, rămăind întru moștenirea domniei sale ca unul ci iaste după dreptate și după orânduiala clironomiei adevărat ctitor au legat și au închinat ctitoriceasca mănăstire de la Roman, împreună și cu doao metoace ale ei, adecă ctitoriceasca biserică din Focșani Prorocul Samuil i biserica de la Budești la spitalul din Iași al Svântului Spiridon, împreună și cu toate daniile și altele ce are mișcătoare și nemișcătoare, numindu-se și fiindu metohi fără strămutare al aceștii mănăstiri în veci. Care hrisov auzindu-se de cătră luminatul Ionițe Racovițe v(oie)vod și de nepotul luminării sale cu atâta mai mult n-au conținut a cere dreptate de la domnia mea. Și răspunzindu că la ctitoria acestor mănăstiri au rămas toți frații domniei sale Costandin vod(ă) Racovițe ctitori, iar nu numai domnia sa Stefan vodă Racoviță. Și la aceasta după dreptate n-au fost volnic domnia sa însuși a face legătură și închinare acestor mănăstiri fără voia tuturor celorlalți frați, mai ales fiind luminatul Ioniță v(oie)vod frate mai mare decât domnia sa. Și fiind și alt frate mai mic Mihăițe v(oie)voda, carii toți împreună au avut această ctitorie. Și domnia mea, văzindu că fără dreptate au dat domnia sa Stefan vodă acel hrisov de au închinat mănăstirile singur fără voia celorlalți frați și ctitori. Asemene și epitropii mănăstirii Svântului Spiridon cunoscându strămbătate ce s-au făcut și neavându ce se răspundă mai mult au venit însuși epitropii înainte domniei mele și ne-au arătat că bine ar fi se se întrebe și pe domnia sa Stefan Racovițe v(oie)voda ca se răspundă cu ce chip și dreptate au închinat pe aceste mănăstiri la spitalul din Iași. După a căroră socotințe domnia mea am scris la Țarigrad cătră domnia sa Stefan Racovițe v(oie)voda și domnia sa însuși ne-au scris răspuns, că adevărat domnia sa au făcut acel hrisov de au închinat pe m(ă)n(ă)stirile aceste la spitalul din Iași, înse nu din voia domniei sale, nici a fraților domniei sale ce din sila

care au avut atunci de nevoie au dat acel hrisov fiind strămtorit n-au putut urma într-alt chip. Și însuși domniia sa prin scrisoare mărturisește că au făcut strămbătate și anerisește hrisovul domniei sale. Precum încă osebit au scris și către luminatul Ioniță Racoviță v(oi)e vod, fratele cel mai mare al domniei sale, făcându-l vechil din partea domniei sale și poftindu-l ca se ste se iase dreptate și se lipsască din mijloc strămbătate ce s-au făcut de către domniie sa cu acel hrisov dat fără voie și din silă.

Deci dar după ce toată curgerea aceștii giudecăți s-au adunat de față și pe înțeles, stând domniia mea de am făcut cu amăruntul cercetare în multe rânduri la pricina aceasta, vederat s-au cunoscut și s-au dovedit că luminatul Ioniță v(oi)e vod cu frații luminării sale are toată dreptate, pentru această pricină de care au cerut giudecată și nici cu un chip de la dreptate nu se poate depărta. Precum și epitropilor mănăstirii Svântului Spiridon nu le-au mai rămas cuvânt de răspuns, fiindu că nici de la pravelile bisericești i politicești cum nici de la obiceiul pământului nu se poate agiuta spitalul din Iași ca se aibă metoahă pe m(ă)n(ă)stirile aceste după acel hrisov al domniei sale Stefan vod(ă) Racoviță. Întâi că acel hrisov s-au anerisit de către însuși domniia sa și au rămas răsuflat cum se arată mai sus; al doilea, că chiar de nu s-ar fi anerisit iarăși dreptate și puterea giudecății tot l-ar fi stricat, căci domniia sa Stefan vodă Racoviță, aflându-se atunci domnu Țerii Românești, n-au avut putere înprotiva pravilii ca se închine m(ă)n(ă)stiri din țara aceasta sau și alt asemenea lucru ce nu era al domniei sale întreg. Și după cum aceste m(ă)n(ă)stiri se află de ctitorie al tuturor fraților răpăosatului Costandin Racoviță v(oi)e vod, domniia sa Stefan vod(ă) Racoviță n-au avut volnicie ca se le închine singur, fără numai cându ar fi fost cu voința tuturor fraților. Și pentru că acea voie n-au avut-o de la frați, învoială nu mai iaste, ce s-au cunoscut că acel hrisov făcut înprotiva dreptății și a pravilii l-au dat domniia sa de nevoie și de silă.

Pentru acéea domniia mea după dreptate ce am cunoscut am giudecat ca m(ă)n(ă)stirea Svântului Spiridon și Spitalul din Iași de acum înainte și în veci nici odată și câtu de puțin se nu se mai amestece cu stăpânirea s-au ori cu ce chip către m(ă)n(ă)stirile aceste, nici către averile lor că nu are dreptate. Și pentru ca se se taie desevarșit strămbătate ce au fost la mijlocu s-au luat de la epitropi acel hrisov al domniei sale Stefan vodă și s-au dat la luminatul Ionițe Racovițe v(oi)e vod și la Costache Racoviță, nepot luminării sale, fiiul răpăosatului Mihăiță Racovițe v(oi)e voda. Și alte hrisoave de dani ce era pe numile acestor mănăstiri și se afla la m(ă)n(ă)stirea Svântului Spiridon, care s-au luat iarăși de la epitropi.

Și hotărâm domniia mea întărindu mănăstirii Precista ot Roman și mănăstirii Prorocului Samuil ot Focșani i biserica ot Budești, cu toate averile lor nemișcătoare și mișcătoare, ca de acum înainte și în veci se fie iarăși slobode și neînchinat nicăiuri, după cum au fost așezate cu hrisov de către însuși ctitorul lor cel din început răpăosatul domnu Costandin Racovițe v(oi)e vod. Care m(ă)n(ă)stiri se se ție purure cu epitropiia și toată purtarea de grije al ctitorilor, adecă al luminatului Ioniță Racoviță v(oi)e vod, i al domniei sale Stefan v(oi)e vod Racovițe, și a lui Costache și cielalți fii ai răpăosatului Mihăițe Racoviță v(oi)e vod, ca se le chivernisască după cum or socoti ctitoricește și tocmindu-le se le ție totdeauna grijite și înpodobite cu îndestulare de preoți și clirici și cu toate cele trebuincioasă pe orânduială. Și la aceste mănăstiri nici egumeni se nu se puie fără voie și socotințe a numiților ctitori și epitropi, nici nime alții se nu se amestece în veci, cum și această pricină mai mult se nu se caute nici odinioară, nici hotărârea giudecății noastre ce se arată prin hrisovul acesta. Întru care am pus al domniei méle iscălitură și pecete.

Anii 1784 iulie 18

Иѡ Алѣксандрѣ вел вѡ(евѡ)да <м. р.> <л. р.>

Иѡан Кант(акъзино) вел ворникъ прочтох

<Pe verso, însemnarea:> „1784 iulie 18, Hrisov pentru mănăstirea Precesta i Prorocul Samoil din Focșani și biserica Budești ca să fie slobode și neînchinat nicăiere și Sfântul Spiridon să nu să amestece”.

ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/27. Original, hârtie (53×77,5 cm), filigran, intitu-lația cu cerneală roșie, inițiala „F” cu cerneală roșie înserată într-o compoziție florală pictată cu verde și roșu, unele inițiale cu cerneală roșie, pecete domnească mică ovală în chinovar, având în câmpul sigilar mobilele heraldice ale Moldovei și Țării Românești, reprezentate în două cartușe ovale așezate pe un mantou, timbrat de o coroană princiară închisă cu cruce și având de jur împrejur inițialele Иѡ Ал(ѣксандрѣ) К(онстантино) М(аврокордат) și anul 1782.

¹ Rupt, primele două litere lipsă.

² Sic!

6. 1785 iunie, Iași. *Alexandru Ioan Mavrocordat vv., domnul Țării Moldovei, reînchină mănăstirile Precista din Roman și Sf. Proroc Samoil din Focșani la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași.*

Cu mila lui Dumn(e)dz(e)u, Io Alexandru Ioan Mvrocordat voievoda domnu(l) Țerăi Moldaviii

Facem știre cu acest hrisov al domnii mele tuturor cui se cade a ști, că după ce din mila Svântului Dumnăzeu ne-am așezat la părintescu și strămoșescul nostru scaonul domnii aceștii țări, datu-ne-au mare jalobă epitropii mănăstirii Svântului Spiridon și al spitalului din orașul Iașii asupra clironomilor răpousatului domnu Mihai Racovițe v(oie)voda, luminatul beizade Ioniță Racovițe i nepoții luminării sale, fiii răpousatului beizade Mihăițe Racovițe, pentru mănăstirile Precista din Roman i Prorocul Samuil din Focșani, cari au fost afierosite la mănăstire Svântului Spiridon de mulți ani și numiții clironomi în anul trecut la vreme domnii sale Alexandru Costandin voievoda dezghinându-le de la mănăstire(a) Svântul Spiridon le-au luat cu hrisoavele domnii sale ca să le epitropisască din neam în neam și au cerut să aibă giudecată ca să-și afle dreptatea.

Deci domniia mea după al noastră neapărată datorie vrând ca să se cerceteze pricina aceasta cu cea mai mare luare aminte și să să hotărască după cum ar fi mai drept, fără a nu se face nici măcar cât de puțin(ă) strâmbătate la vreo parte, am orânduit printra-noastră domnească țidulă giudecătorii aceștii pricini, nu numai pe preosvințitul mitropolit și iubitorii de Dumnăzeu episcopi ai aceștii țări, ce și pre alți svinți arhieriei streini, carii s-au tâmplat într-această dată aice. Așijdere și precuvioși(i) arhimandriți egumeni(i) ai mănăstirilor celor mai de frunte al orașului Iașii cum și pe toți dumnealor veliții boiari de s-au adunat la un loc unde fiind de fațe atât luminatul beizade Ionițe Racovițe cu nepoții luminării sale, cât și epitropii mănăstirii Svântului Spiridon, făcut-au cercetare cu amărunt pricinii aceștie. Și în ce chip au găsit în frica lui Dumnăzeu a fi cu dreptate după obiceiul pământului și după Svânta Pravilă au giudecat făcând și anafora iscălită, cu hotărâre ca mănăstirile Precista din Roman i Prorocul Samuil din Focșani și biserica de piatră de la Bodești, cu toate averile, moșiile și acareturile lor să rămâie precum s-au afierosit supt protecție și purtare de grije, iar a mănăstirii Svântului Spiridon, fără a nu ave voie numiții clironomi a se mai amesteca nici cu un chip la

arătatile mănăstiri s-au la averile lor. După care giudecată și hotărâre neodihnidu-se luminatul beizade Ionițe Racovițe cu nepoții luminării sale și domnia mea socotind ca nu cumva-și se fie având vreo dreptate la ceririle care făce, prentu aceea nu ne-am grăbit atunci a întări aceeași giudecată, ce mai vârtos alegând ca să facem, și însumi domnia mea, cercetare la Divanul G(os)pod. Poruncit-am de s-au adunat de iznoavă și în Divanul domnii mele iarăși toți svinții arhieriei, arhimandriți, cum și toți dumnealor veliți boiari. Și de fațe înaintea noastră i a tot Sfatul nostru la Divan s-au cetit anafora de giudecata aceștii pricini scrise fiind dintr-acest an 1785 mai 19 și iscălită de proosvinția sa chir Gavril mitropolitul Moldavii, i svinția sa mitropolitul proin Ioanino chir Paisie, i svinția sa mitropolitul Tripoleos chir Lavrentie, i svinția sa episcopul Romanului chir Leon și precuvioșii chir Hrisanthu arhimandritul egumenul mănăstirii Galata, i chir Ignatie arhimandritul egumenul mănăstirii Trii Sfetitelor, i chir Ghedeon arhimandritul și egumenul mănăstirii Cetățuie, i chir Iacov arhimandritul egumenul mănăstirii Barnovschie, i chir Mitrofan egumenul mănăstirii Golăe, cum și a noștri cinstiți și credincioși boiari dumnealor Dimitrie Sturze vel logofăt de Țara de Gios, i chir Costandin Roset biv vel logofăt, i Stefan Sturzea biv vel logofăt, i Nicolae Roset vel logofăt de Țara de Sus, i Lupul Costache vel vornic, i Ioan Cantacuzino vel vornic, i Iordache Cantacuzino vel vornic, Lascarache Roset vel vornic, i Depaste biv vel vornic, i Costache Ghica hatman, i Iordache Balș biv vel vist(iernic), i Costăn Catargiu vel spatar, Nicolae Balș vel vornic, i Costandin Bașotă vel ban, i Manolache Balș biv vel ban.

Așa scriind numiții svinți arhieriei, i arhimandriți și dumnealor veliții boieri prin anafora de giudecată cu care înștiințaze pe domnia mea că mănăstirile Precista din Roman, i Prorocul Samuil din Focșani sint zidite și înzestrate cu averi mișcătoare și nemișcătoare, și cu domnești dani și miluiri de răpousatul domnu Costandin voievoda Racovițe, carile au și rânduit p(r)in hrisoave punerile la cale ce au socotit pentru paza bunei orânduiale acestor mănăstiri supuind pe mănăstire Sveti Samuil ca să fie metoh mănăstirii Precistii și au hotărât ca acești svinte lăcașuri să se numască și se fie volnice mănăstiri de țară, fără a nu se închina și a nu se supune de nimine nicăieri și așa au și petrecut slobode câtăva vreme. Iar după răpousare domnii sale Costandin voievoda Racovițe, luând domnia Țării Românești fratele seu, domnia sa Stefan v(oi)e voda Racovițe, s-au îndemnat din însuși al domnii sale bun proesis și prin domnescul seu hrisov au hotărât că pe acești ctitoricești mănăstiri a răpousatului Costandin voievoda, împreună cu biserica de piatră de la Bodești ot ținutul Neamțului și cu toate averile, moșiile și acareturile lor, domnia sa, ca unul ce după dreptate și după rânduiala clironomii iaste adevărat ctitor, le afierosește supt protecsie și purtare de grije a mănăstirii Svântului Spiridon din orașul Iașii. (Întâi)¹ pentru că cu acest chip mănăstirile aceste să poată a fi păzite întru întemeiere și întru bună statornicie. (Al doile)¹ ca embaticul ce să va lua de la acești mănăstiri să fie pentru întemeiere spitalului de la Svetii Spiridon și pentru agiutorii celor streini și bolnavi ce vor năzui acolo. La aceea vreme fiindu aice domnu răpousatul Grigorie Alexandru Ghica voievoda au întărit și cu al domnii sale domnesc hrisov afierosire aceasta a numitelor mănăstiri ce s-au dat de domnia sa Stefan voievoda. Mai pe urmă și răpousatul domnu Grigorie Ioan Calimah voievod după urmare asemene prin domnesc hrisov au făcut întăritură mănăstirii Svântului Spiridon pe arătatile afierosiri.

Și așa mănăstirile aceste cu toate ale lor au rămas nelipsite supt ocârmuire și purtare de grije a epitropilor mănăstirii Svântului Spiridon pân în anul trecut 1784, când de cătră domnia sa Alexandru Costandin v(oi)e voda s-au dat epitropie acestor mănăstiri asupra luminatului beizade Ionițe Racovițe, i a fratelui luminării sale, domnia sa Stefan

v(oi)e vod Racovițe și al fiilor răpousatului beizade Mihăițe Racovițe, hotărând pomenitul domnu prin doao hrisoave al domnii sale ca numitele mănăstiri de acum înainte să rămâie de istov slobode de supt protecsie mănăstirii Svântului Spiridon și să le epitropisască numiții după clironomie ctitori, și fii și nepoții ce li să vor naște din neam în neam, arătând în hrisoave și dreptățile sale ce au pus înaintea atunci acești ctitori după care s-au găsit cu cale hotărâre ce s-au zis. (Adică)¹ întâi pentru că ctitorul mănăstirilor, răpousatul Costandin voievoda Racovițe, le-au orânduie să fie slobode și neînchinat nicăieri, al doile pentru că, domniia sa Stefan v(oi)e voda Racovițe, după dreptate n-au fost volnic a face singur această legătură și afierosire mănăstirilor având și pe numiții frați, cari după clironomie sint împreună ctitori la acești mănăstiri, mai ales pentru moșiile părințești ce au avut răpousatul Mihai voievod aice în țară, (osebit de câte au afierosit însuși la Sina cu mănăstire Fâstâcii)¹, cari moșii s-au afierosit acestor mănăstiri de răpousatul Costandin v(oi)e voda Racovițe, iarăși fără știre fraților sei. Și al triile, pentru că însuși domniia sa Stefan voievoda acum pe urmă ar fi anerisit această afierosire, scriind prin cărțile sale ce au trimis pentru această pricină cum că de silă au închinat pe mănăstirile aceste la Spitalul din Iași și fără de voie sa și al fraților domnii sale au dat acel hrsov de afierosire. Deci după urmăre aceștii hotărâri și prin arătările acestoraș pricini luminatul beizade Ionițe Racovițe, împreună cu dumnealor numiții boieri racovițești, cer și acum ca mănăstirile aceste să rămâie slobode, fără a nu fi supuse nici la Sveti Spiridon, nici aiure undeva.

La a căroră pricini arătare și la cerire ce fac numiții clironomi toți svinții arhieriei și precuvioșii arhimandriți i egumeni, cum și toți dumnealor veliții boieri, făcând cea mai cu luare aminte cercetare în curat sinidisis, după obiceiul pământului și după hotărâre Svintelor Pravili, precum au găsit și-au socotit a fi cu cale, prin anafora ne înștiințaze. Și întâi la aceea ce zic clironomii că n-au avut dreptate domniia sa Stefan v(oi)e voda a închina acești mănăstiri pentru că întâiul ctitor le-au rânduit să fie slobode și pentru că nu era numai singur domniia sa clironom la această ctitorie. La aceasta toți pomeniții mai sus giudecători au aflat că afierosire aceasta s-au făcut bine și cu cale, fiindcă luminații domni ce au stătut după vreme în pământul acesta totdeauna au avut și au slobodă și deplin(ă) stăpânire asupra mănăstirilor a le povățui după cum găsescu cu cale spre mai bună întemeiere, pentru cari cu dovezi încredințate iaste știut că s-au închinat de cătră domni la Ierusalim, la Sina, la Sfetagora și pe la alte locuri streine atâte mănăstiri domnești și de alți ctitori zidite, precum între altile să dovedește aceasta și dintr-o anafora ce să află la mănăstire Barnovschie, din anii 7251 april(ie) 20, pentru pricina a patru mănăstiri: Pobrata, Tazlăul, Cașinul, Soveja, care au fost ieșit la o vreme de supt protecsie Svântului Mormânt și atunci iarăși s-au dat după cum au fost mai din[n]ainte închinat. Care anafora fiind iscălită de răpousatul Nechifor mitropolitul, i de episcopii țărăi și de 12 veliți boieri ai vremii aceia și adeverită cu iscălitura i pecete domnii sale Costandin Nicolae v(oi)e voda arată anume că acei patru mănăstiri au fost închinat mai din[n]ainte la Svântul Mormânt unile de răpousații domni cu voie țărăi și unile de ctitorii lor. Deci după această din vechi obicinuită urmăre și stăpânitoare volnicie al domnilor și răpousatul domnu Grigorie Alexandru Ghica v(oi)e voda cu toată dreptate au priimit și au întărit afierosire mănăstirilor acestora ce au închinat domniia sa Stefan v(oi)e voda la mănăstire Svetii Spiridon, pentru agiutoriu spitalului. Care afierosire după obiceiul pământului și după domniasca stăpânire rămâne întărită și statornică mai ales că nu s-au afierosit la alte părți streine, ce iarăși la pământul acesta și la un lucru de mai mare pomenire ctitorilor, și de folosul și cinste aceștii patrii. Căci a să răzleți afierosirile aceste de supt protecsia mănăstirii Svetii Spiridon nu puțin catahrisis

se va urma la toată sistima celorlalte mănăstiri a căroro celor mai multe se află încă neamuri din ctitori ce le-au zidit și să va da pricină de multă supărare și răzvrătire. Iar pentru moșiile părințești al răpousatului domnu Mihai v(oie)vod Racovițe, la cari zic numiții clironomi că fiindcă după rânduiala clironomii sint întocma cu toții părtași n-ar fi avut volnicie după dreptate răpousatul Costandin v(oie)voda a le afierosi fără știre și voie fraților sei. La acesta fiind că însuși răpousatul Costandin v(oie)voda, prin hrisonul acel de afierosire, arată anume că moșiile aceste le-au ichiopiisit domniia sa pentru sumile de bani datorie părintească ce au plătit însuși, fără a nu se amesteca frații domniile sale. Și iarăși pentru pomenire părințească le-au afierosit și pentru folos sufletesc, iar nu pentru vreun lumesc în parte insteres. Cari la această arătari al domniile sale pentru plata datoriilor părințești, măcar că nu iaste altă dovadă mai vederată, (căci de va fi și avut răpousatul niscai seneturi iaste știut că toate ale sale după răpousare sa au rămas iarăși la frații sei, neavând fii clironomi)¹. Îndestul iaste însuși arătare și mărturiia domniii[i] sale prin hrisonul ce s-au zis. La care arătare și mărturie ajută cinste obrazului de cătră cari s-au făcut întocma ca și dovada cea vederată după Pravilă. Cât pentru al triile preten-derima a clironomilor ce s-au zis că, (adică)¹ domniia sa Stefan v(oie)voda însuși ar fi anerisit acum pe urmă afierosire ce au făcut numitelor mănăstiri, iaste hotărâre Pravilii (Vactiria slova 40 list 741 canonul 24 al seborului al 4 și canonul 40 a seborului al 6)² cari strică acea anerisire, hotărând: „câte s-au dat danie Bisericii de o dată sau svințit cu voie și molitfa arhierelui”. Drept aceea ca o temelie nestricată poruncește să fie și mănăstirile și celi ce s-au dat danie mănăstirilor, lucruri mutătoare sau nemutătoare și nimine să n-aibă volnicie nici acele ce le-au dat danie, nici altul să ia de la Biserica s-au să facă ceva că iaste al seu din celi ce sint ale Bisericii. Și câți nu păzesc aceasta de vor fi preoți arhierelui locului să-i catherisască, iar de vor fi mireni să-i afurisască.

După acesti hotărâri a Pravilii și după vechiul obicei al volnicii[i] stăpânilor domni, ce au fost asupra mănăstirilor, mai sus numiții judecători n-au putut socoti că ar ave dreptate pomeniții clironomi la arătările și cerire ce fac. Ce cu obșt(e)ască socoteală în curat sinidisis au judecat că iaste cu cale ca mănăstirile ce s-au zis a Precistii din Roman și al Prorocului Samuil din Focșani cu biserica de piatră de la Bodești și cu toate averile, moșiile și acareturile lor se rămâie precum s-au afierosit supt protecsie și purtare de grije a mănăstirii Svetii Spiridon, fără a nu ave voie arătații clironomi supt numile de clironomie s-au de ctitorie a se amesteca la epitropie s-au ocărnuirea acestor mănăstiri, fiindcă la aceasta sint oprinți și de către hotărâre Pravelii Vactiria slova 40, list 740, canon înâi al Seborului Întâi și al Doile, unde zice: (ctitorul nu are voie a se face egumen la biserica unde iaste ctitor, nici pe altul se nu facă egumen ctitorul fără voia arhierelui)². Deci după ce s-au cetit anaforaia aceasta la Divan în[n]ainte noastră, stătut-am și însumi domniia mea împreună cu tot Sfatul nostru de am cercetat pre amărunt, atât ceririle amânduror părților, cum și cea din vechi urmare și obicei al pământului acestue. Așijdere, și hotărâre Svintei Pravile și a giudecății aceștie, și socotind toate cu cea mai mare luare aminte, luminat s-au cunoscut că pomeniții clironomi ai răpousatului domnu Mihai Racovițe v(oie)voda cu greșală dezghinase afierosire de la mănăstirea Svântului Spiridon, iar această de obștie giudecată găsinde-se hotărâtă cu toată dreptate. Pentru aceea domniia mea încă împreună cu tot Sfatul nostru asemenea am giudecat și hotărâm, ca după aceea din vechi urmare i obicei al pământului, cum și după tăria Svintei Pravile de acum innainte și în veci să rămâie mănăstirile Precista din Roman și Prorocul Samuil din Focșani cu biserica de piatră de la Bodești și cu toate averile, moșiile și acareturile lor iarăși supt protecsie și purtare de grije a mănăstirii Svântului Spiridon nestrămutat precum s-au afierosit și le-au avut mai

în[n]ainte. Și niciodată numiții clironomi să nu aibă voie nici putere piste giudecata aceasta și a hotărârii Pravelii a se mai amesteca nici cu un chip la pomenitile aceste mănăstiri sau la averile, i moșiile i acareturile lor supt nume ori de clironomie i de ctitorie ori de epitropie sau ocârmuire că nu au dreptate ce numai mănăstire Svântului Spiridon să le aibă în veci întru a sa protecsie și purtare de grije cu toate ale lor pre deplin ca pe a sale drepte afierosiri cum le-au avut și mai în[n]ainte. Și hrisovul acesta al domnii[i] mele să fie mănăstirii Svântului Spiridon de giudecată și de întăritură pe arătatile afierosiri statornic, neclătit și nerușiit nici odănoară în veci. Care hrisov s-au întărit cu al noastră domnească iscălitură și pecete.

Și s-au scris hrisovul acesta la scaonul domnii mele în orașul Iașii întru cea dintâi domnie a noastră la Moldavia, la anul dintâi, la anul de la H(risto)s, 1785 iunie.

Иѡ АЛЕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝ ΕΥΕΒΟΔΑ <m. p.> <l. p.>
 И(И)К(И)Л(И)К(И) Р(У)С(Ь)Т В(Е)Л А(В)Г(У)Ф(Ъ)Т П(Р)ОУЧ(И)Т(У)Х <m. p.>

† De vreme că măriia sa Preainălțat domnul nostru prin acest a mării sale domnese hrisov cu toată dreptatea după vechiul obicei al pământului și cea din început volnică stăpânire a luminați domnilor aceștii țări cum și după hotărârea Sfintelor Pravili au întărit ca mănăstirile Précista din Roman și Prorocul Samuil din Focșani cu bisărica de piatră de la Bodești și cu toate averile moșiile și acareturile lor să rămâie iarăși supt protecsia și purtarea de grijă a măn(ă)stirii Sf(â)ntului Spiridon, întâi pentru ca cu acest chip să poată fi păzite mănăstirile acestea mai în bună statornicie și al doilea ca din veniturile ce vor ieși de la aceste mănăstiri să dea agiutor la trebuincioasile cheltuielile pentru bolnavii spitalului, țindu-să și mănăstirile în cuviincioasa stare, iar la alt să nu fie slobod a să metahirisi acest(e) venituri. Caré hotărâre fiind dreaptă și cu cale și spre mai mult folos sufletesc ctitorilor pentru ca să rămâie în véci statornică s-au întărit și cu al nostru arhieresc și bisericesc blăstăm.

Și iată dar cu o unire hotărâm și zicem ca de acum înainte de vor îndrăzni vreunii a să înpotrivi hotărârii aceștii ori cu ce chip și măestrie s-au de să vor ispiti ori supt ce pricină și numire ca să înstreineze pe mănăstirile acestea sau averile lor de supt protecsia mănăstirii Sfântului Spiridon unii ca aceia ori din ce stare obraze vor fi ori bisericești ori politicești, socotindu-să ca niște furi de céle sfinte să aibă asupra lor blăstămul Marelui D(u)mnezeu să petreacă oftând și tremurându pre pământ ca Cain. Înger nemilostiv cu d(u)mnezăiasca urgie să stea împrotiva lor în toate zilile vieții lor, averile lor să să strângă ca un fulger, temeliile lor focul să le dizrădăcineze, pomenirea lor să piară cu sunet și partea lor să fie cu Iuda și cu cei ce au răstignit pre D(o)mnul Măririi, rămâind în véci neertați și după moarte nedezelegați. Amin.

Gavriil mitropolit Moldavii <m. p.>
 ‘Ο πρόην ‘Ιωαννίνων Παῖστος <m. p.>

<Pe verso, însemnarea:> „Pentru Précista ot Roman i Prorocul Samoil ot Focșani și bisărica de la Budești să fie închinată și metoace mănăstirii Sfântului Spiridon, 1785 iuni(e)”.

ANI, Documente Spiridonie, LXXVIII/26. Original, hârtie lipită pe o pânză de mătase verde deschis (52,5×77,4 cm), cerneală neagră, intitulația, invocația, unele inițiale și unele cuvinte cu cerneală roșie, pecetea mare domnească aplicată în chiovar (câmpul sigilar ilizibil, în

exerga: † Alexandru Mavrocordat Ioan voievoda cu mila lui D(umne)zău domnu și ighemon a toată Moldavia, 1785), blestemul arhieresc cu cerneală rădăcinie.

¹ Parateze în original.

² Paranteze cu cerneală roșie în original.

7. 1799 aprilie 15. *Exoflisis prin care postelnicul Constantin Racoviță, fiul lui beizadea Ioniță Racoviță, renunță pentru el și urmașii săi la moștenirea averilor părintești, datorite de unchiul său, Constantin vodă Racoviță, mănăstirii Sf. Spiridon din Iași.*

Iacov mitropolit Moldavii

δηλον γίνεται δια τοῦ Παρόντος μου, ὅτι Πάς ἰκανῶν ἢ δηχρόνων Ζῶν ἔτι ὁ ἀοιδήμος Πατήρ μ(οῦ) πειζαδέ Ἰωάννης Ῥακοβίτζας, διά Προτροπῆς τινῶς ἀγνοσκῶτον ἀκριβῶς τὰ οὐσιώδη αἴτια, καί τās ἀποχρῶστας λογίας εἶχε κινήσει ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου σπιρίδωνος. Ζητῶν νά ἀποσπάση μέρος ἐκ τῶν μωσιῶν ἀφιερωθέντων διά χρυσοβούλλου παρά τοῦ ἀοιδήμου αὐθέντου κονσταντῆνου ῥακοβίτζα βοεβόδα. ὡς δῆθεν ἔχων κάποιαν συμμετοχὴν εἰς τās ἀφιερῶθεις μωσῖας οὐσας πατρογονικάς. μετὰ τὴν ἀποβίωσιν δέ τοῦ ἀοιδήμου πατρός μου, καιροῦ μεσολαβήσαντος, ἦλθον καγῶ ἐνταῦτα εἰς μολδαβίαν, καί ἐμβῆς μετὰκριβείας εἰς ἐξέτασιν, καί ἐρευνήσας μετὰ Πολυπραγμοσύνην εὖρον, ὅτι ὁ ἀοιδήμος αὐθέντης κονσταντῆνος ῥακοβίτζας βοεβόδας, δεσποτικῆ δυνάμει καί κυριότητι, καί λόγῳ δικαιοτάτῳ, ἀφιέρωσε τās εἰρημένas μωσῖας εἰς τό ἱερόν μοναστήριον τοῦ ἀγίου σπιρίδωνος, ὡς μόνον ἔχων μετοχὴν καί δικαίωμα νά κάμη ὄ,τη ἤθελε προαιρεθῆ μετὰς ῥηθένσας μωσῖας, καθότι ὡς ἀκριβῶς ἐΠληροφορήθην καί μετὰ λαμπρῶν ἀποδείξεων, ὁ ἀοιδήμος αὐθέντης κονσταντῆνος ῥακοβίτζας βοεβόδας, μόνος καί ἐξ ἰδίων τοῦ κατὰβαλε μίαν ἰκανὴν ποσότητα, καί ἐΠλήρωσε εἰς τὸ μέλι μηρὶ χρέος τοῦ ἀοιδήμου αὐθέντου Πατρός του καί Πάππου μου Ἰωάννου μηχαὶλ ῥακοβίτζα βοεβόδα, χωρὶς νά συνεισφέρουσι οἱ ἄλλοι ἀδελφοί εἰς τὴν καταβολὴν αὐτὴν τὴν ἀΠαραίτητον. δι' αὐτὴν ὁ κύρ(ιος) τῆ δικαιοτάτη λογικῆ μόνος ὁ ἀοιδήμος κύριος Γινόμενος τῶν μερικῶν αὐτῶν μωσιῶν αὐτῆς λοιπῆς πατρικῆς Περιουσίας, Πάλιν δέν τās ἐκράτησε διὰ ἴδιον προσπορισμὸν καί ὠφέλειαν, ἀλλὰ τās ἀφιέρωσε πρὸς ἀείδιον καί διηνεκίεις μνημόσυνιν τῶν ἀοιδήμων ἐκλάμπρων προγόνων του, καί ὄλην τῆς φαιμιλίας, ὡς ἀπωσοῦσιν συμμετοχος ὁ κύρ(ιος) ὦν καγῶ καί μνημομνευόμενος ἐν ταῖς θεῖαις τελεταῖς καί ἱερουργίαις. δηλον ποιῶ τοῖς Πάσις, ὅτι λίπον ἐκ μέρους μου ὅσον καί ἐκ μέρους τῶν κατιόντων μου παραιτοῦμαι εἰς τό διενεκὺς ἀπὸ κάθε Πρόβλημα ἀπαιτήσεως, ὡς μὴ ἔχων οὐδὲ ὄλωσ λόγον, ἢ δικαίωμα εἰς τās εἰρημένas μωσῖας, διό καί πρὸς διηνεκὴ ἔνδειξιν δέδωκα τό Παρόν μου ἐνυπόΓραφον καί ἐσφράγιστον εἰς χεῖρας τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων, καί ἐπιτρόπων τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου.

†αψφθ ἀπριλλ(ίου) ιε

Κωνσ(αντη)νος ποστ' (ελνικος) βεβαιω <m. p.> <l. p.>
 N(icolae) Ros(e)t log(o)f(ă)t martor <m. p.>
 Iordache Cantacuzino log(o)f(ă)t martor <m. p.>
 Iordache Balș vist(iernic) martur <m. p.>
 Th(eordor) Balș vor(ni)c mart(or) <m. p.>
 ...
 S(ăndulache) Sturze² <m. p.>
 Iordache Roset vist(iernic) martur <m. p.>

Traducere

Iacov mitropolit Moldavii

Prin prezentul meu înscris se face cunoscut oricui este vrednic că deja de doi ani binecuvântatul meu tată, beizade Ioniță Racoviță, la îndemnul cuiva care nu cunoștea cu precizie cauzele esențiale și rațiunile nuanțate, a intentat proces sfintei mănăstiri a Sfântului Spiridon, cerând să fie desprinsă partea acelor moșii închinată cu hrisov de la binecuvântatul domn Constantin Racoviță Voevod, aparent având el o anumită participare la moșiile închinată, fiind părintești.

Dar după încetarea din viață a binecuvântatului meu tată, scurgându-se timpul, am ajuns și eu aici în Moldova și am intervenit cu atenție în cercetare, și analizând cu interes am găsit că binecuvântatul domn Constantin Racoviță Voevod, cu autoritate și proprietate domnească și cu temei foarte îndreptățit a închinat pomenitele moșii sfintei mănăstiri a Sfântului Spiridon, ca singur având participare și îndreptățire să procedeze după voință cu pomenitele moșii. După cum am fost cu exactitate informat și din luminatele dovezi, binecuvântatul domn Constantin Racoviță Voevod singur și din propriile resurse a vărsat o sumă suficientă și a plătit în miere și mir datoria binecuvântatului domn tată al său și bunic al meu Ioan Mihail Racoviță Voevod, fără ca la această depunere neapărată să fie puși la plată ceilalți frați, astfel încât domnul în preaîndreptățita sa rațiune, singur binecuvântatul domn a făcut lipsă din averea părintească în părțile acestor moșii.

Din nou, nu le-a ținut pentru propriul lui folos și ajutorare, ci le-a închinat pentru veșnica și neconținută pomenire a binecuvântaților și luminaților strămoși ai lui, și a întregii sale familii, după cum, slăvind pe domnul martor, sunt și eu pomenit în aceste slujbe de sfârșit.

Fac cunoscut tuturor că, atât din partea mea, cât și din partea descendenților mei, renunț pentru totdeauna la orice subiect de solicitare, ca neavând deloc motiv sau îndreptățire la pomenitele moșii.

De aceea și spre permanentă dovadă am dat prezentul meu semnat și sigilat, la mâna preacinstiților boieri și epitropi ai sfintei mănăstiri.

1799 aprilie 15

Κωνσ(αντη)νος ποστ' (ελνικος) βεβαιω <m. p.> <l. p.>
 N(icolae) Ros(e)t log(o)f(ă)t martor <m. p.>
 Iordache Cantacuzino log(o)f(ă)t martor <m. p.>
 Iordache Balș vist(iernic) martur <m. p.>
 Th(eordor) Balș vor(ni)c mart(or) <m. p.>

...¹
 S(ăndulache) Sturze hat(man)² <m. p.>
 Iordache Roset vist(iernic) martur <m. p.>

ANI, fond Documente Spiridonie, LXXVIII/33a. Orig. grec, difolio (24×34,2 cm), filigran, semnături, pecetea inelară a postelnicului Constantin Racoviță, câmpul sigilar neclar (pare să fie un scut oval flancat de doi lei rampanți tenanți și timbrat de o coroană princiară deschisă). Pe verso filei a doua: „Exofliticon a post(elnicului) Costachi Racoviță”. Împreună cu acest document se păstrează și un rezumat româno-chirilic, scris o bucătică de hârtie: „1799 apr(ilie) 15, carte de exoflisăs di la răp(o)s(atul) post(elnic) Costandin Racoviță prin care atât din parte(a) lui, cât și pentru coborâșăi săi să leapădă de tot dritul de asupra moșii(o)r închinat drept dom(nul) Costandin Mihaiu Gehan Racoviță v(oie)vod la m(ă)n(ăstirea) Precista den Roman și Prorocul Samoil den Focșani ca unile ce era drepte ale sale pentru multe datorii ce plătisă. Care m(ă)n(ă)stiri împreună cu moșăile lor sau afierosăt la m(ă)n(ă)stire Sfântului Spiridon” (*ibidem*, LXXVIII/33b).

¹ Semnătură indescifrabilă.

² Nesigur.

8. 1839 decembrie 16, București. Cererea Ecaterinei Rolla, din neamul Racoviță, prin care solicită domnului Moldovei o pensie viageră, arătând că este decendentă familiei Racoviță, din a cărei avere ființează mănăstirea Sf. Spiridon.

Priimit, 31 ghenar 1838, No. 547

Comitetul Chentral având în vedere ticăloasă stare a jeluitorii, a căria suitori au făcut însemnătoare afierosiri în folosul publicului din care mulți săraci să folosăsc, va face cuviincioasă punere la cale spre a i să da un ajutor până la moarte, în 31 ghenar(ie) 1838.

Primită la Comisăie, 1838 febr(uarie) 4 zile.

ύψηλοτατέμοι αυθεντα

<l. p.>

Apr(ilie) 11, Epitropie Sf. Spiridon va cerceta acturile dănuitoare și documenturile înființării spitalului și va da comitetului pliroforie spre cuviincioasă regularisire.

<...>¹

δουλικῶς ἀναφέρω τῶ ὕψει της ὅτι πολλακις εἶχον τήν τιμήν νά τῆ ἐνοχλήσω, περιγραφουσάντην τήν ἀχαρή θέσιν, ἐν ἧ, εὐρίσκομαι εἰς ξένην γῆν. βεβαίως δὲν ἤθελεν εἶναι δίκαιον τὸ νά ἀποδόσω, τήν μέχρι τοῦδε ἀποτυχίαν μου, ὡς προερχομένην ἀπὸ ἀδιαφορίαν τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητης, ἀλλὰ εἰς τὸ περιὰσχολον καὶ ἐκ περιστάσεων προερχόμενον.

μέ ἀκραν ψυχικὴν μου θλίψιν ἔμαθον, ὅτι οἱ εὐγενέστατοι ἄρχοντες, καὶ ἅγιος μιτροπολίτης, ἔχουν αὐτὴν τήν διάθεσιν, τὸ νά μῆ, συνδράμουν, μίαν ἀτυχὴ συμπατριωτησὰ των, τῆς ὁποῖας χρεωστοῦν τὰ προπατορικὰ δικαιώματα νά ἀνταμῖψουν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἴσως δὲν κατάγεται, ἀπὸ ἐκείνην τήν ῥακοβιτζηκὴν φασίλιαν, ἐκ τῆς ὁποῖας τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου σπιρίδονος, καὶ τὴν σήμερον

πλουσιοπαρόχος νεμόμενο ὑπάρχει· εὐμενεστατὲ μοι αὐθέντα τὸ νὰ παραστήσω εἰς τὸ ὕψος της, τὰ πατρικὰ μου δικαιώματα, τὰ ὅποια τὸ ὕψος της γνωρίζει ὡς οὐδεὶς ἄλος, περιττὸν πάντι τό νομίζω, πρῶτον ὅτι ἡ ὑπογραφή τοῦ πάπου μου μπεϊζαδὲ ἰωαννίτζα ῥακοβίτζα, τῆς χάριτος, πρὸς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου σπιρίδονος οὐδὲ ὅλως δὲν ὑπάρχει, εἰς τὸν κώδικα τοῦ μοναστηρίου, μὲ ὄλον ὅπου καὶ ἂν ὑπεῖρχεν ρητός ὁ νόμος διατιτᾶται, ὅτι ἂν ποτὲ ἔκ τῆς φαμιλίας τῶν κτητόρων, ἤθελε τις δυστυχήση, χρεωστῆι τὸ μοναστήρη νὰ τὸν περιθάλληη κατὰ τὸν χαρακτήρα τῆς φαμιλίας του, οὐδὲ ἀλλαιῶς ἡ χάρις εἰς τὸν ἀχάριστον ἀνατρέπεται, τό, τοῦ νόμου τοῦτου, κεφάλαιον βεβαίως κάλυστα τὸ γνωρίζουν ἡ εὐγενέστατοι ἄρχονταις· ἀφίνω τῶρα αὐτὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου ιδιετέρος, ἀρκεῖ μόνον ὅτι εἶμαι ἀληθεῖς ἔγγονη, τοῦ ἐν μακαρία τῆ λήξει, ἀοιδήμου μιχαῖ βοεβόδα ῥακοβίτζα· ὅστις βεβαίως ἔκαμε ἐκδουλεύσεις πολλὰς εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἐπομένως ἡ μεταγενέστερος, χρεωστοῦν νὰ ἀνταμοῖβον τοὺς ἔγγόνους του·

διὸ καὶ λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἐμπρικλείσω Κόπιαν τοῦ μαρτυρικοῦ τῆς φαμιλίας ἐπικυρωμένην, καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδοξον γενικὸν ῥωστικὸν γενεράλ-κονσολάτο, πρὸς πληροφορίαν τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων, νὰ ἰδοῦν ὅτι ποτὲ δὲν ἤθελον τολμήση νὰ περιβαρύνω τὸ ὕψος της μὲ ψευδῆ δικαιώματα, εὐγενεστατὲ μοι ἡγεμόν εἰς τὴν πατρίδα μας ξέναις ἔχουν πένσαις, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἡ δούλη της, οὐσα ἔκ ριζῆς ῥακοβιτζικής καὶ μὴν ἔχουσα κᾶνέναν ἄλον πόρον ζωῆς, καὶ μὲ κόρην δωδεκὰ ἐτῆ, διὰ ταῖς ὁποίας τὴν ἀναθροφήν μόνον πόσα χριάζωμαι· διὸ καὶ καταφεύγω εἰς τὸ εἰς τὸ φιλοδίκαιον, καὶ φιλεῦσπλαχρον τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος, νὰ γίνῃ ὅσον οὐπος ἡ ἐκτέλεσεις τῶν ταπεινῶν καὶ ἐνθέρμων παρακλησεῶν μου·

τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος
μὲ σέβας βαθύτατον

ταπεινὴ δούλη
αἰκατερίνη ῥόλλα
ἐκ γεννητρίου ῥακοβίτζα

τῆ 16ῆ δεκεμβρίου 1839. βουκουρέστι

Traducere

Priimit, 31 ghenar 1838, No. 547

Comitetul Chentral având în vedere ticăloasă stare a jeluitoarii, a căria suitori au făcut însemnătoare afierosiri în folosul publicului din care mulți săraci să folosăsc va face cuviincioasă punere la cale spre a i să da un ajutor până la moarte, în 31 ghenar(ie) 1838.

Primită la Comisăie, 1838 febr(uarie) 4 zile.

Preaînălțate domnul meu,

<I. p.>

Apr(îlie) 11, Epitropie Sf. Spiridon va cerceta acturile dănuitoare și documenturile înființării spitalului și va da comitetului pliroforie spre cuviincioasă regularisire.

<...>

Relatez umil înălțimii tale că de mai multe ori am avut cinstea să vă deranjez, descriindu-vă nefericita situație în care mă aflu în țară străină. Desigur, nu ar fi corect să atribui ghinionul meu de până astăzi ca rezultat a indiferenței înălțimii voastre, ci rezultat din preocupare și din circumstanțe.

Cu profunda mea durere sufletească am aflat că preacinstiții boieri și sfințitul mitropolit au o astfel de atitudine încât să nu sprijine o nefericită compatriotă de-a lor, căreia îi datorează să-i recunoască drepturile strămoșești, din motiv că poate nu descinde din acea familie racovițească din care ființează mănăstirea Sfântului Spiridon înzestrată cu îmbelșugarea de azi.

Preabinevoitorule mie domn, să prezint înălțimii voastre drepturile mele părintești, pe care înălțimea voastră le cunoaște ca nimeni altul, consider cu totul inutil, mai întâi întrucât semnătura bunicului meu, beizade Ioaniță Racoviță, pentru favoarea față de mănăstirea Sfântului Spiridon nu există deloc în condica mănăstirii, cu toate că și dacă ar fi existat legea dispune explicit că dacă vreodată cineva din familia ctitorilor s-ar ruina, mănăstirea este datoare să îl subvenționeze potrivit caracterului familiei sale, altfel față de ingrat favoarea se irosește, capitolul acesta al legii sigur îl cunosc prea bine preacinstiții boieri; las acum special deoparte aceste drepturi ale sfintei mănăstiri, este de ajuns doar că sunt nepoata adevărată a binecuvântatului de fericită pomenire Mihai voevod Racoviță, care desigur a făcut multe servicii patriei sale și în consecință posteritatea este datoare să-i recompenseze pe nepoții săi.

De aceea îmi și face cinste să vă includ Copia certificatului familiei mele, legalizată și de onoratul general Consulat General Rus, spre informarea preacinstiților boieri, să vadă că niciodată nu aș fi îndrăznit să împovărez pe înălțimea voastră cu drepturi false; preacinstite domn al meu, în patria mea străinele au pensii, și cu atât mai mult servitoarea voastră, fiind din rădăcină racovițească și neavând niciun alt mijloc de trai, și cu fiică de doisprezece ani, numai pentru a cărei creștere de câte am trebuință; de aceea mă și îndrept către echitabila și milostiva înălțimea voastră, să se facă pe cât posibil îndeplinirea umilelor și fierbinților mele rugăciuni.

A înălțimii voastre, cu cel mai adânc respect, umilă servitoare,

Ecaterini Rolla, din neamul Racoviță

16 decembrie 1839, București

ANI, fond Epitropia Generală a Spitalelor Sf. Spiridon, dosar 37/1831, f. 8-9. Original, difolio (21,5×35,7 cm), pecetea domnească, pecetea inelară octogonală a lui Mihail Gr. Sturdza aplicată în cerneală roșie.

¹ Patru semnături indescifrabile.

VIOLATIONS OF THE FOUNDATIONAL RIGHT:
THE TRIALS OF UN-DEDICATING THE PRECISTA MARE MONASTERY IN ROMAN
(18th–19th CENTURIES)
(Summary)

Keywords: Precista Mare Monastery, St. Spiridon Monastery, bishop Ioanichie from Roman, foudation right, hospital, Ștefan Racoviță.

An important way of displaying piety, power and social prestige, the foundational act as a historical phenomenon in the Romanian Principalities raises particular interest. Contributions so far, quite numerous at first sight, are far from exhausting a topic which proves complex and, often, controversial. The article seeks to support this claim, as well the fact that the foundational act is a topic still open to new research in Romanian historiography.

Starting from a set of unpublished documents – eight of which are printed in the Annexes – the author retraces the consequences of the dedication of the Precista Mare Monastery from Roman to the St. Spiridon Monastery in Iași. The dedication was made by Ștefan Racoviță, the ruler of Wallachia, on September 7th 1764. His decree was based on the foundational right inherited from his brother with the purpose of using funds from Precista Mare's huge fortune to support works at the hospital built at Constantin Racoviță's initiative in the yard of the aforementioned Iași monastery.

It was concluded that the dedication was made abusively, without asking for the other founder's (bishop Ioanichie of Roman) consent, despite him still being alive, and without considering the directives in the other founder's will, Constantin Racoviță, who forbade any type of dedication of his church to another monastery or religious foundation in Moldavia or elsewhere. The analysis of the sources shows that Grigore Ghica (III), ruler of Moldavia, the one who checked and approved Ștefan Racoviță's document, rather looked for arguments to support dedication, attempting to placate the bishop's indignation. The latter's protestations delayed the confirmation of the dedication act significantly and determined the ruler of Moldavia to reach a compromise so that the dedication would be accepted by the bishop. To reach his goal, the ruler conceded some points that violated a few of Ștefan Racoviță's foundational act specifications to the representative of the high clergy. Thus, after a few months' negotiation, the bishop agreed to the dedication without giving up managing his church, which was expressly mentioned in the first confirmation act from November 20th, 1764. Another three confirmation acts followed, issued by the same ruler, in the following eighteen months, since the solution proposed by Grigore Ghica (III) as to the relations of subordination between the Precista Mare and the Sf. Spiridon monasteries proved unviable, poisoning the relations between the bishop and the Sf. Spiridon churchwardens.

The dedication act was contested and attacked at the Court Council two decades later by Ioniță Racoviță, brother of Ștefan Racoviță, with the support of his nephews, the children of dragoman Mihăiță Racoviță. The trial they started with the trusteeship of the Sf. Spiridon Monastery was judged by their relative, Alexandru C. Mavrocordat Delibey and ended with the removal of the Precista Mare Monastery from the tutelage of the Sf. Spiridon Monastery. In less than a year, in the spring of 1785, the successor of the very same ruler, Alexandru I. Mavrocordat Firaris, also called Pârlea vodă, annuls the decision, re-dedicating Precista Mare to Sf. Spiridon. Although they lacked the stamina to successfully contest the dedication, the Racoviță family kept a vengeful attitude towards the trusteeship until late in the nineteenth century, some of them enjoying life-long compensatory annuities. Their claims were justified since the Precista Mare Monastery held up all their family's land, which had been given away by Constantin Racoviță in 1757 without having consulted with his brothers, who had an equal right to inherit the family fortune.

The people involved, the genealogic connections between them, the nexus of motives, the political and familial solidarities, as well as the political context in which decisions were made are all explained to the effect of explaining the context in which the dedication was made and the contradictory rulings made by the monarchs. It can thus be seen that the dedication also had hidden purposes running alongside the obvious ones which might have come first at the time of the dedication.